

ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Луганський навчально-науковий інститут імені Е.О. Дідоренка

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО
КРУГЛОГО СТОЛУ**

**ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ**

31 травня 2023 року

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ЛУГАНСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ Е.О. ДІДОРЕНКА**

КАФЕДРА ПРАВОСУДДЯ

**ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ
ІНСТИТУЦІЙ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ**

**МАТЕРІАЛИ VI ВСЕУКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО
КРУГЛОГО СТОЛУ
31 ТРАВНЯ 2023 РОКУ М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК**

УДК 351.74:305(477)

А 44

Редакційна колегія:

Рибалкін А. О., директор Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ, полковник поліції.

Коссе В. В., заступник директора Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ з освітньої та науково-дослідної діяльності, майора поліції.

Мельничук С. М., професор кафедри правосуддя загальноінститутських кафедр Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор.

А 44

Діяльність Національної поліції України та інших інституцій у сфері забезпечення гендерної рівності: збірник матеріалів Всеукраїнського науково-практичного круглого столу (м. Івано-Франківськ, 31 травня 2023 року). За заг. ред. професорки С.М. Мельничук. Івано-Франківськ: Луганський ННІ імені Е.О. Дідоренка ДонДУВС, 2023. 148 с.

ISBN 978-617-616-115-8

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Донецького державного університету внутрішніх справ
(протокол № від 28.06.2023р.)*

Збірник містить доповіді учасників Всеукраїнського науково-практичного круглого столу «Діяльність Національної поліції України та інших інституцій у сфері забезпечення гендерної рівності», який відбувся 31 травня 2023 року на базі Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ. Видання розраховане на науковців, практиків, здобувачів вищої освіти, а також політиків і державних діячів.

Матеріали доповідей подаються в авторській редакції.

УДК 351.74:305(477)

ISBN 978-617-616-115-8

© Донецький державний університет внутрішніх справ
Луганський ННІ імені Е.О. Дідоренка
© Автори тез доповідей

ЗМІСТ

ВСТУПНА ПРОМОВА.....	6
Бабецька-Гусєва О. Поточний стан та превентивні заходи щодо протидії та запобіганню домашньому насильству в Івано-Франківській територіальній громаді.....	10
Бабій Ю. Правовий механізм забезпечення гендерної рівності в Україні.....	12
Білан А. Правове забезпечення гендерної рівності в Україні.....	15
Бостан С.. Гендерна рівність в контексті стандартів НАТО.....	19
Буткова О. Участь громадськості у забезпеченні гендерної рівності шляхом проведення експертизи.....	25
Вишневецька Н. Гендерна рівність у воєнний час та в розрізі Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека».....	29
Жученя В. Сучасний стан та перспективи розвитку системи запобігання та протидії домашньому насильству за ознаками статі в умовах глобальних викликів сьогодення.....	36
Загоруй І., Загоруй Л. Міжнародні стандарти гендерної рівності та їх впровадження в юридичну практику України	44
Загурський О. Протидія домашньому насильству в умовах воєнного стану.....	48
Коссе В. Захист дітей від насильства в умовах повномасштабної війни в Україні	51
Кравченко І. Гендерна сегрегація як одна з характеристик сучасного ринку праці в Україні: проблемні аспекти.....	55

Литвинов О. Про гендерні питання правової культури, що їх актуалізовано черговою війною росії проти України на світоглядному рівні (історичні аспекти)	61
Лісіцина Ю. Злочини проти жінок у міжнародному гуманітарному праві	66
Мельник І. Сучасний стан та перспективи розвитку системи запобігання та протидії домашньому насильству в умовах сьогодення з погляду держобвинувача	71
Мельничук А. Запобігання домашньому насильству за участі комбатантів в умовах воєнного конфлікту	77
Мельничук С. Державна політика щодо формування гендерно-чутливого середовища в контексті євроінтеграційних прагнень	79
Мнишенко Є. Особливості характеристики потерпілих від гендерно зумовленого насильства, процесуальні аспекти роботи з потерпілими від торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації у кримінальних провадженнях за ст. 149 КК України	82
Одинцова О. Гендерні аспекти умовно-дострокового звільнення від відбування кримінального покарання	87
Розвадовський В. Роль правової науки у формуванні ефективної системи захисту прав та інтересів громадян в умовах російської воєнної агресії	92
Сабадуха В. Війна росії проти України як відображення глобального конфлікту знеособленого та особистісного начал суспільного буття	95
Серденько В. Роль психологічної допомоги у становленні системи запобігання та протидії домашньому насильству за ознакою статі в умовах глобальних викликів сьогодення	101

Табачин В., Луцький Р. Сутність права в контексті гендерної рівності в нашій державі.....	107
Федькович Г. Деякі особливості справ, пов'язаних із домашнім насильством за участі військовослужбовців	112
Ялі А. Застосування гендерно-чутливих підходів у боротьбі з торгівлею людьми.....	118
ПРАЦІ ЗДОБУВАЧІВ	
Лященко Д., Загоруй Л. Гендерні аспекти в роботі поліцейських.....	122
Меняйло Є., Кравченко І. Гендерна нерівність у політиці	125
Сачко Я., Галенко Ю. Policy of the European Union on promoting the development of gender equality	128
Собильський Д., Галенко Ю. Gender (in) equality in the eastern world	131
Тютіна А., Загоруй Л. Роль батьків у підтримці гендерної рівності дітей.....	133
Хомич В., Божок С. Правові основи забезпечення питань гендерної рівності.....	136
Чугуєнко К., Загоруй І. Протидія домашньому насильству як елемент гендерної політики держави	141
РЕЗОЛЮЦІЯ	145

ВСТУПНА ПРОМОВА

**директора Луганського навчально-наукового інституту імені
Е.О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ
полковника поліції Андрія Олександровича РИБАЛКІНА**

Шановні гості, колеги-науковці!

Щиро вітаю Вас з відкриттям круглого столу – дискусії щодо Діяльності Національної поліції України та інших інституцій у сфері забезпечення гендерної рівності.

Нам дуже приємно, що Ви відгукнулись на запрошення прийняти участь у цьому заході, оскільки незважаючи на сучасні реалії функціонування держави Україна та пов'язані з цим наслідки для Донецького державного університету внутрішніх справ, Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка ми примножуємо свої здобутки в освітній сфері, продовжуємо плідну співпрацю у розв'язанні питань, що постають перед органами держави й державою загалом, у зв'язку з повномасштабною війною.

Обрана для науково-практичної дискусії тематика актуалізується в умовах глобальних, євроінтеграційних процесів та викликів й зумовлює обговорення концептуальних питань щодо: правового забезпечення гендерної рівності в Україні; механізму забезпечення гендерної рівності в Україні; сучасного стану та перспектив розвитку системи запобігання та протидії домашньому насильству за ознаками статі в умовах глобальних викликів сьогодення; діяльності інститутів громадянського суспільства у сфері запобігання гендерно зумовленого насильства; особливостей захисту прав потерпілих від гендерно зумовленого насильства.

Ця науково-практична дискусія є важливим кроком у розв'язанні проблемних питань пов'язаних із забезпеченням гендерної рівності, нівелюванням проявів гендерно зумовленого насильства, що можливе лише за спільної діяльності органів Національної поліції з іншими інституціями держави, місцевого самоврядування та активними учасниками громадянського суспільства.

Тож важливо, що в заході беруть участь науковці провідних закладів та закладів вищої освіти системи МВС, практики – представники Окружної прокуратури м. Івано-Франківська, представники Уповноваженого ВРУ з прав людини в Івано-Франківській та Кіровоградській областях, адвокати, ГО

«Д.О.М. 48.24» (м. Івано-Франківськ), ГО «Центр жіночі перспективи» (м. Львів), представники Відділу сприяння роботі регіональних представництв Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Відділу зв'язків з громадськістю Управління патрульної поліції в Івано-Франківській області, Регіональний координатор взаємодії з громадськістю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Івано-Франківській області, Директор Івано-Франківського обласного центру соціально-психологічної реабілітації дітей; засновник Центру психологічної допомоги дітям «СЕРДЕНЬКО» (Івано-Франківськ).

За такого представництва ця дискусія сприятиме формуванню і вдосконаленню науково-практичної думки, виробленню нових концептуальних підходів у справі забезпечення гендерної рівності в усіх її новітніх проявах.

Бажаю всім учасникам Всеукраїнського науково-практичного круглого столу плідної роботи, цікавого обговорення в процесі спілкування та приємних вражень від перебування в стінах Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ та мирного неба.

Директор ЛННІ імені Е.О. Дідоренка

ДонДУВС, полковник поліції

Андрій РИБАЛКІН

БАБЕЦЬКА-ГУСЕВА О.,
начальниця відділу зв'язків із громадськістю
управління патрульної поліції в Івано-Франківській області ДПП
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ПОТОЧНИЙ СТАН ТА ПРЕВЕНТИВНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЮ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Існування домашнього насильства не зумовлене ані соціальним статусом, ані рівнем достатку чи рівнем освіти. Прояви домашнього насильства можна спостерігати у всіх соціальних групах різних країн світу. Та, попри шалений розвиток комунікаційних мереж, способів та засобів передачі інформації, значна кількість постраждалих навіть не усвідомлює, що потерпає від домашнього насильства. Більша частина постраждалих бояться чи соромляться звертатись по допомогу, а подекуди зовсім не знають, як діяти.

За 4 місяці 2023 року управління патрульної поліції в Івано-Франківській області отримало 294 повідомлення щодо вчинення домашнього насильства. Патрульні поліцейські склали 33 протоколи за ст. 173-2 КУпАП та винесли 21 терміновий заборонний припис на кривдників.

Зростання кількості звернень громадян до правоохоронних органів свідчить не про збільшення кількості випадків вчинення домашнього насильства, а про зростання довіри до поліцейських та підвищення рівня обізнаності громадян. Тож працівники відділу зв'язків із громадськістю управління патрульної поліції в Івано-Франківській області зосереджують свою увагу на просвітницькій та превентивній діяльності.

З 2016 року відділом зв'язків із громадськістю управління патрульної поліції в Івано-Франківській області втілено низку проєктів спільно з громадським сектором щодо запобігання домашньому насильству. Так у 2018-19 рр., спільно з ГО «ДОМ 4824» та за підтримки іноземних партнерів, реалізували проєкт: «Будь сильною – протидій насильству», який спрямовано на зменшення кількості проявів домашнього насильства та нападів на жінок і дівчат на вулицях міста. У рамках проєкту реалізовано такі заходи: практичний курс із самооборони; психологічні курси щодо протидії насильству; вистава документального театру.

Упродовж реалізації проєкту проводилося інформування цільової аудиторії про зміни в законодавстві щодо протидії домашньому насильству та посилення відповідальності за вчинення насильницьких дій, було

розповсюджено листівки з порадами для жінок, які зазнають домашнє насильство, а також контактна інформація про те, куди можна звернутись за допомогою; знято відеоролик, спрямований на подолання проблеми домашнього насильства.

Працівники відділу зв'язків із громадськістю управління патрульної поліції в Івано-Франківській області успішно пройшли навчання методики прикладної драми та ефективно застосовують її задля зменшення проявів домашнього насильства. Прикладна драма (англ. applied drama) – це інтерактивна методика роботи з групою, що використовує природну здатність людини входити в роль. Учасники тренінгу входять у світ фікції, у якому можуть випробувати нову поведінку. Імпровізація в драмі дозволяє пережити і здобути досвід в безпечних умовах, у так званому «плащі ролі», без завдання шкоди комусь чи собі, але з можливістю зробити висновки. Такі тренінги проводяться як для дітей старшого шкільного віку, студентства, так і для дорослих, зокрема, для педагогів, соціальних працівників тощо.

З метою інформування жінок щодо гендерно зумовленого насильства і його запобігання, які проходили в рамках проєкту «Разом з Україною – екстренна ініціатива підтримки населення України в Івано-Франківській, Чернівецькій та Одеській областях», інспектори відділу зв'язків із громадськістю спільно з ГО «Д.О.М.48.24» провели низку групових занять із жінками міста та області. Заходи відвідали понад 200 жінок, які з тих чи інших причин потрапили в біду: втеча від війни, домашнє насильство та насильство в стосунках тощо.

Заняття поєднували в собі теорію, красу та мистецтво. Така форма зустрічей сприяла більшій відкритості жінок і побудована на довірі. У невимушеній атмосфері жінки висловлювалися про наболіле, обговорювали шляхи подолання негативних явищ та ділилися особистим досвідом перемог і поразок. Інспекторки розповідали про те, як впоратися з негараздами та де можна отримати допомогу, а щоб жінки почувалися впевнено та красивими, кожна отримала макіяж та зачіску від майстринь.

У рамках проєкту «Шкільний офіцер поліції», що діє в Україні з 2016 року, інспектори відділу зв'язків із громадськістю проводять уроки, лекції, тренінги та семінари для учнів та студентів, оскільки важливо з раннього дитинства усвідомлювати, що таке насильницькі дії, їх неприйнятність та неприпустимість, а також знати, куди звернутись по допомогу та як зарадити самому собі.

Отже, на наш погляд, украй необхідне посилення просвітницької діяльності, яка допоможе громадянам навчитися розпізнавати ознаки

насильства, розуміти пов'язані з ним ризики та загрози і звертатися за допомогою до відповідних служб. Такі просвітницькі заходи варто проводити вже в дошкільних навчальних закладах, інформувати громадян також слід через радіо- та телебачення. Важливим є проведення різноманітних тренінгів для працівників медичних закладів та соціальних служб з питань протидії насильству, а ті, своєю чергою, допоможуть знизити рівень насильницьких злочинів та підвищать довіру до соціальних інститутів.

БАБІЙ Ю.,

викладач кафедри правосуддя загальноінститутських кафедр
Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Питання, пов'язані з ґендерною рівністю, є актуальними, зважаючи на євроінтеграційні поступи нашої держави. Україна, підписавши і ратифікувавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, підтвердила готовність слідувати міжнародним стандартам виробленим у сфері рівноправності чоловіків і жінок, про що йдеться в багатьох міжнародних документах, зокрема Загальній декларації з прав людини 1948 року, Статуті ООН 1945 року, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, Міжнародному пакті про соціальні, економічні та культурні права 1966 року, Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року, Пекінській декларації та платформі дій 1995 року та інших.

У цих та інших документах закріплено принцип рівноправності чоловіків і жінок, як необхідну умову соціального прогресу й поліпшення умов життя людства, та положення щодо неприпустимості будь-яких обмежень відносно прав чоловіків і жінок.

У Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 1979 року [1] визначено поняття «дискримінація щодо жінок», яке означає будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямовані

на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їхнього сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі.

Цей міжнародний документ зобов'язує держав-підписантів вживати реальних кроків, у тому числі й законодавчих, щодо ліквідації дискримінації жінок у політичній, соціальній, економічній, культурній сферах, а також гарантувати їм здійснення й користування правами людини та основними свободами на основі рівності з чоловіками.

Про поглиблення ролі жінок у процесах запобігання та врегулювання конфлікту з метою підтримання миру й безпеки йдеться в Резолюції Ради Безпеки ООН «Жінки. Мир. Безпека» (31 жовтня 2000 року) [2], яка стала інституційною рамкою для інтеграції жінок до безпекового сектору. У резолюції йдеться про важливість: 1) рівної та повної участі жінок у питаннях миру й безпеки, зокрема у вирішенні конфліктів і запобіганні їм; 2) гендерної інтеграції в миротворчих місіях й операціях (гендерний мейнстримінг); 3) забезпечення врахування специфічних потреб жінок і дівчат, їхнього досвіду та перспектив у політичних, правових і соціальних рішеннях; 4) захист жінок та дівчат від сексуального насильства й інших форм насильства під час конфлікту; 5) участі жінок у прийнятті рішень на всіх рівнях [3].

В Україні нині діє Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року [4], який враховує ряд міжнародних зобов'язань України у сфері прав людини, зокрема й стосовно досягнення Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року, визначених резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 р. № 70/1 та нормативних вітчизняних ініціатив. Ціль № 5 сталого розвитку передбачає забезпечення гендерної рівності, розширення можливостей усіх жінок та дівчаток.

Також варто звернути увагу на міжнародні документи, прийняті Міжнародною організацією праці (МОП), зокрема Конвенцію № 100 про рівне винагородження чоловіків та жінок за рівноцінну працю, Конвенцію про рівне ставлення та рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками № 156 1981 року, Декларацію МОП основних принципів та прав у світі праці 1998 року та інші.

Нова Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки. Основу нової Стратегії становить значний нормативно-правовий доробок

Ради Європи стосовно гендерної рівності, а також результати першої Стратегії гендерної рівності Ради Європи на 2014-2017 роки.

І якщо Стратегія гендерної рівності на 2014-2017 роки визначала п'ять пріоритетних напрямків, серед яких: 1) боротьба з гендерними стереотипами та сексизмом; 2) запобігання насильству щодо жінок та боротьба з ним; 3) гарантування рівного доступу жінок до правосуддя; 4) досягнення збалансованої участі жінок та чоловіків у процесі прийняття політичних та суспільних рішень; 5) реалізація стратегії досягнення гендерної рівності в політиці та усіх заходах, то в новій Стратегії враховується як нинішня економічна ситуація, так і політичний вплив Ради Європи; визнається важливість подолання постійних гендерних прогалин у сфері зайнятості, оплати праці, бідності, пенсій і незбалансованої частки домашніх обов'язків та обов'язків, пов'язаних із доглядом, між жінками та чоловіками, оскільки такі питання становлять ключові фактори економічної незалежності жінок; розглядаються наслідки, пов'язані з рівністю між жінками та чоловіками в питаннях гідності, а також у правах у суспільному, приватному та сімейному житті [5, с. 12, 14].

Слід також зауважити, що Рада Європи має основоположні, унікальні та всеохоплюючі конвенції у сфері людської гідності, які відносяться до Цілей сталого розвитку: це Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 рр., Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція); Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми; Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція).

Усе перераховане вище – не виключний перелік міжнародних стандартів щодо регулювання питань гендерної рівності, що свідчить про важливість та багатовекторність цієї проблематики. При тому важливо на національному рівні реально впроваджувати весь комплекс цих стандартів за допомогою правових та інституційних механізмів.

Одним із ефективних механізмів забезпечення гендерної рівності є гендерно-правова експертиза актів законодавства та проєктів нормативно-правових актів, яка проводиться з метою їх перевірки на відповідність міжнародним стандартам ратифікованих Верховною Радою України; дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в актах законодавства та проєктах нормативно-правових актів.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Конвенція, Міжнародний документ № 995_207 від 18.12.1979 року. [Електронний ресурс] URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text. (дата звернення: 20.05.2023)

2. Жінки. Мир. Безпека: Інформаційно-навчальний посібник з ґендерних аспектів конфліктів для фахівців соціальної сфери. Колектив авторів. Київ, 2017. 172 с.

3. Камінська Н. В., Чернявський С. С., Перунова О. С. Законодавче регулювання та міжнародні стандарти ґендерної рівності: лекція. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 23 с. URL : <https://dsns.gov.ua/upload/9/5/8/1/2020-5-20-112-leksiya-2.pdf>.

4. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року: Розпорядження КМУ від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>. (дата звернення: 20.05.2023)

5. Стратегія ґендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 рр. Рада Європи, 2018. URL : <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4>. (дата звернення: 20.05.2023)

БІЛАН А.,

адвокат (м. Івано-Франківськ, Україна)

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Дотримання прав людини та громадянина, забезпечення ґендерної рівності є однією із ознак демократичної правової держави. Україна в період своєї незалежності та розвитку, як демократично правова держава, прийняла значну кількість правових актів щодо забезпечення ґендерної рівності. У червні 2022 року Україною було ратифіковано Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашнього насильства та боротьбу з цим явищем. Незважаючи на ратифікації Україною ряду конвенцій, станом на тепер проблеми у правовому забезпеченні ґендерної рівності в Україні існують.

Актуальність дослідження наведених проблемних напрямів правового забезпечення ґендерної рівності в Україні зумовлене сучасним етапом реформування державно-правової дійсності з метою приведення її до європейського співтовариства. Основною передумовою проведення якісних

реформ в Україні є забезпечення прав людини і громадянина, гендерної рівності. Перегляд правового підходу у висвітлених проблемах гендерної рівності в Україні необхідний для практичного забезпечення та гарантування таких прав, потребує перегляду та змін.

Свою увагу проблемам правового забезпечення гендерної рівності в Україні присвячували такі вітчизняні науковці, як: С. Бобровик, А. Колодій, В. Гошовська, Д. Шелест, В. Бурдяк, К. Левченко та інші. Однак дослідження проблемних питань правового забезпечення гендерної рівності в Україні, у тому числі трудових прав між чоловіком та жінкою, щодо імплементації національного законодавства до Стамбульської конвенції в умовах Європейської інтеграції проводилось неповно. Тому на часі є теоретично-правовий аналіз вітчизняного законодавства, що забезпечує гендерну рівність, із метою його узагальнення, систематизації та подальшого удосконалення.

Забезпечення гендерної рівності на сучасному етапі є вимогою суспільства, що заснована на його уявленні про гуманізм. Демократична, правова та соціальна держава повинна гарантувати рівні правові можливості чоловікові та жінці. Становище чоловіка та жінки в сучасному суспільстві в Україні характеризується нерівністю як юридичною, так і фактичною. Гендерна нерівність проявляється в різних сферах суспільного життя: нерівність в оплаті праці, у можливості зробити кар'єру, дискримінація під час звільнення та прийняття на роботу, неповне використання професійного та освітнього потенціалу українських жінок тощо. Усі ці фактори негативно впливають на матеріальне становище жінок.

Ринок праці жінок має низький статус і рівень заробітної плати. Так, за даними Держстату, у всіх сферах, окрім адміністративного та допоміжного обслуговування, де середні заробітні плати чоловіків та жінок є рівними, зарплати жінок складають від 79,3 % до 82,6 % [1, с. 1].

За індексом гендерної рівності, оціненого Всесвітнім економічним форумом за 2022 рік, Україна посіла 81 місце з 146 країн [2, с. 10]. Традиційно низьким є жіноче представництво в українському політикумі, а також суттєво знизилась економічна участь та можливості для жінок. Жінки вимушено відійшли від участі на ринку праці, мають менший дохід, рідше представлені на законодавчому рівні та лідерських позиціях, більше – серед технічних працівників.

Досягнення справедливої і гендерної рівності є само собою метою людського розвитку: це не вимагає додаткового обґрунтування своєї необхідності [3, с. 229; 4, с. 89]. Проте необхідність формування нових

правових засад гендерної рівності, їх своєчасна модернізація та реалізація не викликає сумнівів.

Існуюча в Україні законодавча база де-юре гарантує чоловікам та жінкам рівні права, однак її реалізація є неефективною. Так в Україні до тепер проведено реформи трудового законодавства, що негативно впливає на забезпечення правової рівності між чоловіком та жінкою. Представлений Урядом у 2019 році законопроект про реформу трудового законодавства (№ 2708), який порушував національне законодавство, зокрема статтю 22 Конституції України про неможливість звуження обсягу наявних прав при ухваленні нових законів, принцип рівності прав жінок і чоловіків на ринку праці, не відповідав зобов'язанням України, згідно з Угодою про асоціацію з Європейським Союзом. Такий проект 4 березня 2020 року було відкликано у зв'язку із відставкою Уряду.

Найбільш актуальними проблемами правового забезпечення гендерної рівності в Україні, які залишились у трудовому законодавстві, є:

- відсутність механізмів захисту від домагань та насильства у сфері праці;

- гендерна нерівність праці та оплати праці жінок і чоловіків.

Для вирішення таких проблем необхідно ратифікувати конвенції Міжнародної організації праці № 171 (Про працю в нічний час), № 183 (Про захист материнства), № 189 (Конвенція про домашніх робітників), № 190 (Про протидію насильства та домагань на робочому місці), узгодити національне законодавство з ними, вжити заходи для денонсації Конвенції № 45 (Про заборону праці жінок у підземних роботах).

30 березня 2023 року Європарламент проголосував за нові правила для подолання гендерного розриву в оплаті праці. Зважаючи на те, що на сьогодні Україна визначається з напрямками вдосконалення правового забезпечення гендерної рівності, орієнтуючись на практику європейських інституцій, зокрема Раду Європи, та з метою удосконалення законодавства в частині правового забезпечення гендерної рівності в оплаті праці, процесах прийняття на роботу, звільнення з роботи, та подальшої ефективної реалізації забезпечення таких прав, доцільним є використати саме практику Ради Європи.

У галузі освіти, існують також актуальні проблеми правового забезпечення гендерної рівності:

- освітні стандарти, програми, навчальні матеріали в освіті транслують гендерні стереотипи й упередження, містять прояви дискримінації;

- педагогічні й науково-педагогічні працівники не проходять обов'язкового підвищення кваліфікації з недискримінаційного підходу в освіті.

У правовому забезпеченні гендерної рівності в освіті слід врахувати гендерний компонент, принципи недискримінації, усунути стереотипні концепції щодо жінок і чоловіків. Для цього слід провести гендерно-правову експертизу нормативно-правових актів законодавства в галузі освіти.

Розроблення необхідних законопроектів та проведення гендерно-правових експертиз законодавчих актів у галузі освіти забезпечить у правовому полі рівність прав чоловіка та жінки – гендерну рівність.

У зв'язку із ратифікацією Україною Стамбульської конвенції, пріоритетним завданням є внесення відповідних змін до чинного законодавства та прийняття нових законодавчих актів з метою подальшого правового забезпечення гендерної рівності, відповідності таких законодавчих актів Стамбульській конвенції. У процесі реформування та удосконалення вітчизняного законодавства Україна має орієнтуватись на провідну Європейську практику забезпечення гендерної рівності та впровадження егалітарної політики. З метою імплементації положень Стамбульської конвенції у вітчизняне законодавство, є необхідність створення робочих груп із напрацювання конкретних змін до національного законодавства, до яких необхідно залучити працівників різних спеціальностей. Причому, слід зазначити, що приведення національного законодавства у відповідність до вимог Стамбульської конвенції, навіть в умовах воєнного стану, потребує виваженого підходу та забезпечення якості й ефективності закону. Важливо долучити спільноту науковців та практичних працівників для дієвого механізму відповідальності кривдників, який гарантуватиме відсутність його декларативності, сприятиме зміні їх насильницької моделі поведінки та забезпечить захист прав та інтересів потерпілих.

У підсумку можна зазначити, що забезпечення гендерної правової рівності в національній правовій системі має відповідати європейським правовим стандартам, що є можливим тільки за умови належного врегулювання статусу чоловіка та жінки в національному законодавстві. Удосконалення національного законодавства України має бути спрямованим і на реалізацію міжнародних правових документів щодо застосування гуманного гендерного підходу, поширення гендерних знань, подолання гендерних стереотипів.

Список використаних джерел:

1. Держстат України, «Середньомісячна заробітна плата за статтю та видами економічної діяльності за квартал у 2021 році». URL : https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zp.htm. (дата звернення: 23.05.2023)
2. Global Gender Gap Report «World Economic Forum», juli 2022, 373 с. URL : https://hromady.org/wp-content/uploads/2022/08/WEF_GGGR_2022.pdf.
3. Nussbaum M. Women end equality: the capabilities approach. International Labour Review. 1999. Volume 138/ Number 3. P. 227-245.
4. Sen A. The Idea of Justice. *Amartya Sen*. Penguin, 2010. 496 p.
5. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#n2. (дата звернення: 23.05.2023)

БОСТАН С.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного, адміністративного
та трудового права Національного університету
«Запорізька політехніка»
(м. Запоріжжя, Україна)

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У КОНТЕКСТІ СТАНДАРТІВ НАТО

Повномасштабна російська агресія проти України значно прискорила процеси модернізації сектору безпеки й оборони України, приведення його у відповідність зі стандартами НАТО – військово-політичного союзу, котрий проводить політику безпеки своїх членів, захисту їх територіальної цілісності, основоположних цінностей демократії, особистої свободи, прав людини, серед яких особливе місце посідає гендерна рівність. Базовими документами такої політики є Рішення Ради Безпеки ООН у питаннях безпеки жінок, серед яких рамковою є прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у грудні 1979 року «Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок».

З комплексу документів, прийнятих згодом ООН у цій сфері, особливого значення для України набула Резолюція ООН 1325 «Про жінок, мир і безпеку»(WPS) від 31 жовтня 2000 року, яка спрямована на визнання жінок активними суб'єктами питань миру і безпеки в умовах як внутрішніх, так і

зовнішніх конфліктів [1]. Сьогодні, в умовах глобальних загроз людству, положення Резолюції 1325 є неоціненними, адже, на відміну від попередніх резолюцій, які містили загальні заклики до захисту цивільного населення, указана Резолюція відрізнялась тим, що в ній визнавався «непропорційний і унікальний вплив збройних конфліктів на жінок» і наголошувалось на «необхідності повноцінної активної участі жінок як суб'єктів у питаннях миру і безпеки».

У Резолюції 1325, по-перше, констатується факт, що жінки відіграють важливу роль у запобіганні і врегулюванні конфліктів та в розбудові миру. По-друге, наголошується, що держави-члени ООН повинні забезпечити більш активну участь жінок на всіх рівнях прийняття рішень у національних, регіональних і міжнародних інститутах, у механізмах запобігання, управління та вирішення конфліктів. По-третє, визначається особлива важливість врахування потреб жінок та дівчат у конфліктних ситуаціях та специфічну вразливість жінок у цих умовах. У такий спосіб Резолюція 1325 стала інституційною основою для інтеграції жінок до світового безпекового сектору, змінила форму і наратив конфлікту, відображаючи ширше мислення, більш деталізований підхід до питань миру і безпеки.

Очевидним є те, що конфлікт по-різному впливає на жінок і чоловіків. Конфлікт є гендерно обумовленим, тому в діях і реакціях на конфлікт підкріплюються гендерні норми і цінності. У контексті посилення жінок у миротворенні та захисту прав жінок під час військових конфліктів Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок запропонував державам Загальну рекомендацію № 30, яка була прийнята в 2013 році, щодо становища жінок в умовах запобігання конфліктів, у конфліктних та постконфліктних ситуаціях. Ця Рекомендація була покликана додати гендерний компонент у дії держави щодо запобігання військових конфліктів та політичних криз, розбудови миру та вирішення конфліктів, на основі двох окремих, але рівноцінних концепцій: а) захисті від сексуального насильства і б) посиленні участі жінок в усіх сферах (політичній, суспільній, військовій та економічній). Взаємопов'язані між собою ці концепції слугують інтегрованою основою гендерної рівності.

Резолюція РБ ООН 1325 пов'язана з декількома іншими резолюціями, що стосуються теми жінок, миру і безпеки, які були прийняті після 2000 року. У них закріплено зокрема: засудження сексуального насильства як знаряддя війни і визнано згвалтування та інші форми сексуального насильства військовими злочинами (Резолюція РБ 1820; 2008 рік), розширення участі жінок у мирних переговорах (Резолюція 1888; 2009 рік), заснування посади

Радниці із захисту жінок у складі миротворчих місій (Резолюція 1889; 2009 рік); припинення безкарності за сексуальне насильство в збройних конфліктах (Резолюція 1960; 2010 рік). Особливе значення в цьому ряду має Резолюція 2106, прийнята в 2013 році, для боротьби з безкарністю щодо проблеми сексуального насильства в збройних конфліктах і реалізації попередніх резолюцій. Вона також визнає, що сексуальне насильство в конфлікті також може впливати на чоловіків і хлопчиків, а також на всю громаду у вигляді травми, що може заподіяти сексуальне насильство. У ній ще раз акцентовано на необхідності швидкого реагування на випадки сексуального насильства в умовах збройних конфліктів, створення спеціальних фондів та реабілітаційних програм для постраждалих від насильства, а також на спеціальній ролі гендерних радників, міжнародних та громадських організацій у реабілітації та превенції. Резолюція 2242 (2015 рік) наголосила на питанні відповідальності та участі чоловіків в залученні жінок до вирішення питань встановлення миру та безпеки, партнерства з жіночими організаціями, ролі жінок у боротьбі з насильницьким екстремізмом [2].

Починаючи з 2000 року, гендерні питання вплітаються в тексти безлічі державних планів, дій та міждержавних угод, у тому числі і в програмні документи НАТО. Євроатлантичний Альянс як стратегічний партнер Ради Безпеки ООН, доєднався до Резолюції 1325 в 2003 році, запровадивши «Політику рівних можливостей та різноманітності», яка стала першим значним інструментом, що зобов'язує до дій у сфері різноманітності та інклюзії для НАТО й партнерів. Активніше «Політика...» стала використовуватись з 2007 року, коли Альянс визнав непропорційний вплив збройних конфліктів на жінок і дівчат, а також життєво важливу роль, яку жінки відіграють у забезпеченні миру й безпеки, і важливість інтеграції гендерної проблематики в усі сфери своєї роботи.

З цього часу вся робота НАТО, від політики й підготовки до конкретних місій та операцій, має включати гендерний компонент. Основні принципи цієї роботи такі: *інтеграція* – забезпечення підходу до гендерної рівності як до невіддільної частини політики НАТО, яка керується головними гендерними питаннями; *інклюзивність* – сприяння розширеному представництву жінок в НАТО і національних збройних силах; *добросовісність* – посилення відповідальності за питання (WPS) відповідно до міжнародних рамок. Альянс також розробив настанови для Стратегічних командувань НАТО у вигляді директив щодо сексуального і гендерного насильства у зв'язку із конфліктами. Ці настанови перетворюють нормативні рамки ЖМБ

на практичний інструмент протидії і боротьби проти сексуального насильства в ситуації конфлікту і після його завершення.

У 2009 році НАТО схвалило Директиву 40-1 «Bi-СК» (Bi-Strategic Command) «Інтеграція РБ ООН 1325 та гендерні перспективи командних структур НАТО, включаючи заходи щодо захисту під час збройних конфліктів». Директива стосувалася всіх міжнародних військових штабів або будь-яких інших організацій, що діяли спільно з НАТО. Вона містила стандарти поведінки НАТО під час здійснення операцій та місій, визначала, що жінок також слід розглядати як суб'єктів забезпечення сталого миру, які мають бути залучені на всіх стадіях кризи або конфліктів, наполягала на розширенні ролі жінок в операціях та місіях на всіх рівнях.

На базі цієї Директиви були розроблені плани дій для підтримки реалізації «Політики рівних можливостей та різноманітності». Перший такий план був схвалений на Лісабонському саміті в 2010 році з нагоди 10-ї річниці Резолюції РБ ООН 1325. У подальшому ці плани оновлювались кілька разів, враховуючи зміни в середовищі безпеки, а також продовження розвитку розуміння НАТО того, як найкраще інтегрувати гендерні аспекти в усі види діяльності. 01 квітня 2014 року держави-члени та партнери НАТО схвалили оновлену Політику НАТО/РЄАП з імплементації Резолюції РБ ООН № 1325 «Жінки, мир і безпека» та інші відповідні резолюції, які визначають, що нації несуть відповідальність за забезпечення виконання резолюцій; оборонний і відповідний потенціал безпеки має бути спрямований на розвиток інститутів, доступних для потреб як чоловіків, так і жінок, зокрема для сприяння участі жінок на всіх рівнях у національних збройних силах тощо [3]. У 2017 році була оновлена Директива 40-1 «Bi-СК» (Bi-Strategic Command), яка стала значним кроком уперед щодо розуміння складної і комплексної природи гендерного інтегрування. Вона, зокрема, передбачала чітку підзвітність, визначення відповідальних за впровадження осіб, підтримку гендерних радниць і радників тощо [4].

Наслідком прийняття цих нормативних актів стало різке посилення концентрації гендерного паритету – збільшення кількості жінок-військових у національних збройних силах і серед учасників операцій. Для НАТО це стало закликом до посиленої уваги до набору у утримання на службі жінок у національних збройних силах як основи оперативної ефективності, найвищих стандартів професійної та особистої поведінки як цивільного, так і військового персоналу в НАТО.

Сучасний План дій НАТО з питань жінок, миру і безпеки (WPS) на 2021-2025 роки було затверджено 21 жовтня 2021 року. Передбачено дві загально

програмні цілі. По-перше, знизити бар'єри перед активною та суттєвою участю жінок в інститутах, пов'язаних із безпекою, і в операціях НАТО, союзників і партнерів. По-друге, інтегрувати гендерні перспективи в щоденну роботу системи безпеки. І цим Планом керуються не лише всі держави-члени НАТО – його дотримуються ще й 25 країн-партнерів Альянсу [5].

Варто зазначити, що водночас з розвитком нормативної бази закріплення гендерної рівності відбувався процес інституціоналізації механізмів її реалізації. Так НАТО має декілька посад у своїй структурі: Міжнародний військовий штаб, Командування ОЗС НАТО та Операції Командування ОЗС, кожна з них має заступника та радника з гендерних питань. У країнах-членах переважна більшість таких інститутів на урядовому рівні представлена департаментами, відділами або комітетами в рамках міністерств. У деяких країнах ці механізми куруються прем'єр-міністром або навіть президентом. В інших – були створені спеціальні міністерства або посади міністрів з питань гендерної рівності. Водночас все більшого визнання дістають структури, котрі мають незалежний від уряду статус, таких як: омбудсмен або агентства із забезпечення рівності. У третіх країнах існують спеціальні міжвідомчі структури, які здійснюють координацію діяльності між різними державними установами. Отже, як показує досвід НАТО, гендерна рівність та розширення прав і можливостей обох статей є ключовим чинником у роботі Альянсу. НАТО працює над вирішенням гендерної нерівності шляхом інтеграції гендерних перспектив через три основні завдання Альянсу: колективну оборону, врегулювання криз та безпекову співпрацю.

Усе вищезазначене суттєво впливає на стратегічне партнерство України з НАТО, яке наразі не лише вагомою мірою допомагає в протистоянні російській агресії, а є й певним рушієм реформ у країні, особливо в секторі національної безпеки та оборони. Звернемо увагу на те, що одна з головних засад у діяльності НАТО є дотримування всіма членами Організації однакових цінностей, насамперед, демократії, свободи людини та верховенства права, серед яких однією із засадничих є гендерна рівність.

Проведення ефективної гендерної політики є однією з умов інтеграції України до Північноатлантичного альянсу. Ключовими інструментами цієї інтеграції на цінностях демократії, прав людини, зокрема гендерної рівності, виступають Національні програми і відповідні плани. Наразі серед них: Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року [6]. У цьому документі за

напрямом євроатлантичної інтеграції враховано рекомендації НАТО про пріоритети діяльності органів державної влади, зокрема щодо проведення реформ у секторі безпеки й оборони, забезпечення реалізації принципу гендерної рівності.

Визначений стратегічний курс України на інтеграцію жінок у сили оборони, як слушно зазначає О. В. Червякова, залишається незмінним, однак пріоритети і акценти в умовах воєнного стану змінюються. «На сьогодні, – зауважує вона, – першочерговим завданням для сил оборони України в контексті гендерної інтеграції є забезпечення ефективного виконання бойових завдань військовослужбовцями обох статей із забезпеченням максимального захисту їх життя і здоров'я. ... в той час як розробка, утвердження і впровадження стандартів поведінки, етичних норм за стандартами НАТО у військовій сфері може стати пріоритетним завданням для суб'єктів демократичного цивільного контролю над силами оборони вже в мирний час» [7, с.154–155]. Ці завдання потребують значних ресурсів і координації, але ми сподіваємось, що в процесі русху України до НАТО вони знайдуться.

Список використаних джерел:

1. Resolution 1325 (2000) Adopted by the Security Council at its 4213th meeting, on 31 October 2000. URL : <https://wps.unwomen.org/pdf/1325/UNSCR-1325-EN.pdf>. (дата звернення: 23.05.2023)
2. Un women. Europe and Central Asia. Guiding documents URL : <https://eca.unwomen.org/en/about-us/guiding-documents>. (дата звернення: 23.05.2023)
3. NATO/EAPC Policy for the implementation of UNSCR 1325 on Women, Peace and Security and related resolutions. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_109830.htm. (дата звернення: 23.05.2023)
4. Bi-Strategic Command Directive 040-001 (public version) integrating unscr 1325 and gender perspective into the NATO command structure date: 17 October 2017 URL : https://www.nato.int/issues/women_nato/2017/bi-scd_40-1_2rev.pdf. (дата звернення: 23.05.2023)
5. Просування гендерної рівності НАТО. URL : <https://ukrainetonato.com.ua/henderna-polityka/prosuvannia-hendernoi-rivnosti-nato/>. (дата звернення: 23.05.2023)
6. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р. зі змінами від 16 грудня 2022 р. № 1150-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#n14> (дата звернення: 23.05.2023)

7. Червякова О.В. Гендерна рівність в оборонній сфері: проблеми та пріоритети в умовах воєнного стану (аналіз досвіду України). *Visegrad Journal on Human Rights*. 2022. № 2. С. 150–155. URL : https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/48397/1/VJHR_2_2022_Last.pdf. (дата звернення: 23.05.2023)

БУТКОВА О.,

аспірант кафедри правосуддя загальноінститутських кафедр
Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ, юрист
(м. Івано-Франківськ, Україна)

УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ШЛЯХОМ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ

Гендерна рівність є важливою складовою вироблення та реалізації політики сучасної демократичної держави. Значна увага питанню гендерної рівності приділяється міжнародними спільнотами, якими розроблено та прийнято широкий спектр міжнародних актів, які містять вимоги щодо забезпечення гендерної рівності. Рада Європи значну увагу приділяє рівній участі жінок і чоловіків у вирішенні державних справ. Рекомендація Rec (3)3 Комітету Міністрів державам-членам щодо збалансованої участі жінок та чоловіків у прийнятті політичних і громадських рішень рекомендують державам-членам підтримувати та заохочувати проведення спеціальних заходів стимулювання, підтримувати бажання жінок брати участь у прийнятті політичних та громадських рішень; скласти плани та визначити терміни їх виконання, щоб отримати збалансовану участь жінок у прийнятті політичних і громадських рішень [8]. Комітетом міністрів Ради Європи 27 вересня 2017 року на 1295-му засіданні заступників міністрів прийнято Керівні принципи щодо громадської участі у процесі прийняття політичних рішень. До таких принципів віднесено гендерну рівність і рівноправну участь усіх груп [4].

У науковій літературі гендерна рівність визначається як «правове становище, гарантування будь-яким особам, незалежно від статі, можливості однакової реалізації своїх прав, бажань, задумів, утілення ідей, учинення дій,

отримання гендерно-незалежних результатів праці, професійної, громадської, політичної діяльності тощо» [Error! Reference source not found., с. 14]. Таке правове становище повинно мати належне нормативно-правове регулювання, інституційне забезпечення та механізми державного та громадського контролю за дотримання гендерної рівності.

Упродовж останніх років в Україні спостерігаються позитивні тенденції щодо нормативного регулювання питання гендерної рівності, забезпечення рівної участі жінок та чоловіків у прийнятті політичних і громадських рішень. Однак прийняття значної кількості нормативних актів, порядків, стратегій впровадження гендерної рівності є лише першим етапом реалізації політики рівності жінок і чоловіків. Зазначені процеси повинні супроводжуватися інституційними та іншими засобами забезпечення гендерної рівності.

Одним із механізмів контролю дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків є проведення гендерно-правової експертизи. Зазначена експертиза є важливим елементом у прийнятті нормативно-правових актів, який сприяє недопущенню прийняття норм, які порушують принцип гендерної рівності. Український учений В. Нестерович зазначає, що «гендерно-правова експертиза проводиться з метою виявлення в чинних нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів факторів, що сприяють або можуть сприяти дискримінації за ознакою статі» [5, с. 71].

Проведення такого роду гендерно-правових експертиз здійснюється багатьма демократичними державами, зокрема в Сполучених Штатах Америки будь-який закон повинен пройти правову експертизу щодо додержання прав людини, що включає експертизу про відсутність порушення прав за гендерною ознаками [1, с. 41-43].

Проведення гендерно-правової експертизи в Україні передбачено Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», відповідно до якого під гендерно-правовою експертизою розуміється аналіз чинного законодавства, проєктів нормативно-правових актів, результатом якого є надання висновку щодо їх відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [7]. «Гендерно-правова експертиза з'ясовує, чи є акт законодавства чи його проєкт у цілому або в окремій частині: 1) гендерно-нейтральним; 2) дискримінаційним; 3) гендерно-дисбалансованим; 4) таким, що не передбачає рівні можливості для обох статей» [3, с. 98].

Важливим аспектом забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків є громадських контроль. Саме громадянське суспільство здатне здійснити належну оцінку формування та реалізації гендерної політики, забезпечити представництво інтересів громадськості, вплинути на прийняття рішення, яке становить значний суспільний інтерес, зокрема що стосується гендерної рівності.

Участь громадськості в забезпеченні рівних прав та можливостей жінок і чоловіків передбачена Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», який до організацій наділених повноваженнями у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків відносить громадські об'єднання. Громадські об'єднання та іноземні неурядові організації можуть: брати участь у розробці рішень, що приймаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з питань гендерної рівності, запобігання та протидії насильству за ознакою статі; брати участь у реалізації загальнодержавних та регіональних програм; делегувати своїх представників до складу консультативно-дорадчих органів, що створюються при органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування; проводити моніторинг з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі; здійснювати іншу діяльність відповідно до свого статуту та законодавства України щодо забезпечення гендерної рівності, запобігання та протидії насильству за ознакою статі [7]. Крім цього, громадськість також наділена правом проведення гендерно-правової експертизи.

Механізм проведення гендерно-правової експертизи законодавства та проєктів нормативно-правових актів в усіх сферах законодавства регулюється Порядком проведення гендерно-правової експертизи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2018 р. № 997. Цей порядок рекомендує фізичним, юридичним особам та громадським об'єднанням під час проведення громадської гендерно-правової експертизи проєктів нормативно-правових актів керуватися висновком про проведення гендерно-правової експертизи проєкту нормативно-правового акта за формою, затвердженою цієї постановою [6].

Л. П. Сірко серед ознак громадської гендерно-правової експертизи виокремлює таке: 1) є складовою механізму демократичного управління державою; 2) проводиться інститутами громадянського суспільства; спрямована на виявлення у проєктах нормативно-правових актів та чинному законодавстві норм, які є дискримінаційними за ознакою статі чи можуть

призвести до обмеження або переваги однієї статі над іншою в майбутньому; 3) має процесуальну основу; результатом є об'єктивна інформація щодо виявлення наявності або відсутності прямої чи прихованої (непрямої) дискримінації за ознакою статі, різних стереотипів у поведінці людей, які можуть дискримінувати певні групи людей або дискредитувати сам Закон; 4) за результатами проведення складається висновок [10, с. 157].

Як вбачається із норм чинного законодавства, предметом гендерно-правової експертизи є чинне законодавство та проекти нормативно-правових актів, однак для об'єктивного та всебічного громадського контролю варто розширити предмет експертизи. Зокрема, Д. Світовенко обґрунтовано відносить до превентивних способів реалізації гендерної дискримінації у сфері праці гендерно-правову експертизу трудових договорів (контрактів) та гендерно-правову експертизу робочих місць [9, с. 69].

Громадська гендерно-правова експертиза є важливою формою громадського контролю забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та ефективним механізмом запобігання дискримінації за ознакою статі. Участь громадськості у проведенні гендерно-правової експертизи дозволяє здійснити незалежну оцінку чинного законодавства та проєктів нормативно-правових актів, легітимізувати рішення, прийняті органами публічної влади та сприяти збільшенню довіри громадянського суспільства до діяльності органів публічної влади та прийнятих ними рішень.

Список використаних джерел:

1. Марутян Р. Р. Науково-експертний супровід державного управління: зарубіжний досвід. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2011. № 3. С. 39–46.

2. Грицай І. О. Принцип гендерної рівності у соціально-економічній сфері на місцевому рівні: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Приватне та публічне право*. 2018. № 2. С. 3-7.

3. Камінська Н. В. Гендерно-правова експертиза: правові засади, суб'єкти та результати. Розуміння маскулінності та гендерної рівності в секторі безпеки України та представлення результатів дослідження: матер. наук.-практ. конфер., м. Київ, 25 березня 2021 р. Київ, 2021. С. 96-99.

4. Керівні принципи щодо громадської участі у процесі прийняття політичних рішень. Прийнято Комітетом міністрів Ради Європи 27 вересня 2017 року на 1295-му засіданні заступників міністрів. URL : <https://rm.coe.int/guidelines-on-civil-society-council-of-europe-ukr-pdf/168097ed3d>.

5. Нестерович В. Ф. Конституційно-правові види громадської експертизи в Україні. *Експерт: Парадигми юридичних наук і державного управління*. 2018. № 2. С. 67-76.

6. Порядок проведення гендерно-правової експертизи: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2018 р. № 997. *Офіційний вісник України*. 2018 р. № 96. ст. 3173.

7. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закону України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561.

Рекомендація Rec (3) 3 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо збалансованої участі жінок та чоловіків у прийнятті політичних і громадських рішень рекомендують державам членам URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994661#Text>. (дата звернення: 23.05.2023)

8. Світовенко Д. В. Форми та способи реалізації принципу гендерної рівності за трудовим законодавством України : дис. ... д-ра філос. : 081. Київ, 2023. 248 с.

9. Сірко Л. П. Гендерно-правова експертиза: теоретико-правова характеристика: дис. ... д-ра філос.: 081. Дніпро, 2021. 216 с.

ВИШНЕВЕЦЬКА Н.,

Голова ГО «Д.О.М.48.24»
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У ВОЄННИЙ ЧАС ТА В РОЗРІЗІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПЛАНУ ДІЙ З ВИКОНАННЯ РЕЗОЛЮЦІЇ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН 1325 «ЖІНКИ, МИР, БЕЗПЕКА»

Поняття гендерної рівності та нормалізація привілеїв. Розглянемо основний Закон України, Конституцію, а саме Статтю 24 Конституції України, яка закріплює рівність чоловіків та жінок в усіх сферах життя.

«Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом,

матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям» [1].

Для порівняння, у статті 1 Закону України Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: «Рівні права жінок і чоловіків – відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі» [2].

І далі: «гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства» [2].

Таким чином, навіть у Конституції України ми бачимо відсилання до привілеїв і нормалізації чоловічих привілеїв.

Привілей – систематично надані переваги, якими користуються особи через свою приналежність до домінуючих груп із доступом до ресурсів та інституційної влади, що виходять за межі звичайних переваг маргіналізованих громадян [3].

Непомітність привілеїв для тих, хто їх має; повноваження привілейованої групи визначати соціальну норму; натуралізація привілеїв і почуття права на них, що супроводжує привілей [4].

Таким чином, будемо мати на увазі поняття, окреслені в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та ставити під сумнів привілеї, які тією чи іншою групою сприймаються як належні.

Роль жіночих рухів, або чому диктатори бояться жінок. Здавалося б, права жінок вже дорівнюють правам людини в наш час, а історичні рішення римських імператорів, які затверджували право чоловіка вбивати дружину у випадку зради, та англійських королів, коли жінка після розлучення втрачала право на дітей і майно, і навіть за українськими правилами, жінки не могли отримувати вищу освіту (наприклад, у 1906 році було дозволено жінкам відвідувати вищі навчальні заклади як вільним слухачкам, потім вступ заборонили, і лише в 1916 році остаточно дозволили здобуття вищої освіти) – уже давно не має нічого спільного з реальністю.

Проте, у Китаї Сі Цзіньпін придушив феміністські рухи, змусив замовчати жінок, які звинувачували впливових чоловіків у сексуальному насильстві, і виключив жінок із постійного комітету Політбюро. У росії володимир путін згортає репродуктивні права та просуває традиційні гендерні ролі, які обмежують участь жінок у суспільному житті. У Північній Кореї Кім Чен Ин спонукав жінок шукати притулку за кордоном приблизно втричі частіше, ніж чоловіків, а в Єгипті президент Абдель Фатах аль-Сісі нещодавно вніс законопроект, який підтверджує права чоловіків на

батьківство, їхнє право практикувати полігамію та право впливати на те, з ким одружуються їхні родички. У Саудівській Аравії жінки все ще не можуть вийти заміж або отримати медичну допомогу без схвалення чоловіка. А в Афганістані перемога Талібану перекреслила 20-річний прогрес щодо доступу жінок до освіти та представництва на державних посадах і в робочій силі [5]. Послаблюються права жінок у Йємені, Ірані та навіть демократичних країнах.

Розширення політичних та економічних можливостей жінок зупиняється або знижується в усьому світі. Відповідно до Індексу жінок, миру та безпеки Джорджтаунського університету [6], імплементація законів про гендерну рівність сповільнилася за останні роки, як і зростання рівня освіти жінок та їхні представництва в національних парламентах. Водночас зросло насильство з боку інтимного партнера, а в Гондурасі, Мексиці та Туреччині спостерігалось значне зростання феміцидів [5]. В Україні ж такі дані просто не збирають.

У своєму новому дослідженні Еріка Ченовет доводить, що напад на права жінок збігається з нападом на демократію. Це не випадково, що рівноправність жінок згортається, одночасно як авторитаризм зростає. Політологи давно зазначають, що громадянські права жінок і демократія йдуть пліч-о-пліч, але вони повільніше визнають, що перше є передумовою для другого. Потенційні автократи та патріархальні авторитаристи мають вагомі підстави побоюватися участі жінок у політичному житті: коли жінки беруть участь у масових рухах вони мають більше шансів на успіх і, скоріше, призведуть до більш егалітарної демократії. Іншими словами, повністю вільні, політично активні жінки становлять загрозу для авторитарних лідерів і тих, хто схиляється до авторитарного режиму, і тому в цих лідерів є стратегічна причина бути сексистами [5].

Дослідники демократії часто розглядають розширення прав і можливостей жінок як результат демократизації або навіть функцію модернізації та економічного розвитку [5].

Участь жінок збільшує масовість рухів (тобто до чоловіків долучаються жінки). Участь жінок у рухах підвищує легітимність цих рухів в очах спостерігачів. Жінки частіше беруть участь в ненасильницьких рухах, ніж у насильницьких. Присутність жінок та представників різноманітних груп (наприклад, ЛГБТ) збільшує соціальний, фінансовий та моральний потенціал руху.

Жінки застосовують більше різноманітних форм протестів і тактик (багато досліджень підтверджують, що різноманітність групи підвищує ефективність роботи команди, інноваційність та результативність).

Покращує дисципліну та зменшує вірогідність застосування сили як з боку опонентів, так і з боку учасників рухів (наприклад, існує певне табу на застосування публічної сили до жінок). Жінки з більшою вірогідністю полишають рух, якщо він стає насильницьким, оскільки вони мають більше обов'язків перед значною кількістю людей, ніж чоловіки, що мотивує їх триматися подалі від серйозної небезпеки [8].

Широка участь жінок у прийнятті рішень позитивно пов'язана з розвитком егалітарної демократії. Дослідники виявили, що інклюзивні перехідні процеси призводять до більш стійкого врегулювання шляхом переговорів і більш тривалої демократії після громадянських війн [5]. Водночас, авторитарні лідери об'єктивують жінок, намагаються розпоряджатися жіночими тілами під приводом патріотизму, вимагаючи підвищувати народжуваність або, навпаки, забороняючи, дегуманізують і карають феміністок, заохочуючи повернення до традиційних рольових моделей [7].

Заходи з покращення гендерної рівності для досягнення сталого миру – Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» [9].

Національний план спрямований на забезпечення:

- участі жінок у прийнятті рішень;
- стійкості до безпекових викликів;
- постконфліктного відновлення і перехідного правосуддя;
- протидії насильству за ознакою статі та сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом;
- посилення інституційної спроможності виконавців Національного плану.

Нерівність доступу жінок і чоловіків до процесів прийняття рішень, ресурсів, а також наявність стереотипів щодо ролі жінок і чоловіків у суспільному та політичному житті негативно впливає на представленість та участь жінок у таких процесах. Так у 2020 р. до складу тристоронньої контактної групи з мирного врегулювання ситуації на окремих територіях сходу України були включені лише дві жінки від України, до посадових обов'язків яких належать гуманітарні та соціально-економічні питання [9].

За даними гендерного профілю Івано-Франківської МТГ, у 2021 році жінок у виконавчому комітеті Івано-Франківської міської ради працювало

73,7 %, найбільше – 71 % із них спеціалістки, 29 % – керівниці. Чоловіків же найбільше працює керівниками – 53,9 %, спеціалістів – 46,1 %. Тобто, при загально меншій кількості чоловіків у штаті (26,3 %), вони обіймають більше керівних посад (39,8 % загалом усіх). У 2022 році ця різниця трохи зросла: чоловіків працювало 26,6 %, а серед керівників їх було 41 %. У 2021 році жінок в Управлінні патрульної поліції Івано-Франківської області працювало 38,1 %, а у 2022 їх кількість зменшилась до 36,4 %. Найбільше в 2021 році серед них було спеціалісток – 63,4 %, службовиць – 30,1 % і 4,3 % - керівниць. Чоловіків, так само, найбільше є спеціалістами – 64,9 %, службовцями – 22,5 %, керівниками є 11,2 %. У 2022 році доля жінок серед керівного складу зросла з 19 % до 26 %. На жаль, Управління національної поліції в Івано-Франківській області не надало дані щодо кількості жінок і чоловіків на посадах різних рівнів. Відомо лише, що в 2021 році жінок в Івано-Франківському РУП служило 54,2 %, а у 2022-му їх кількість дещо зменшилась – до 49,6 % [10].

Водночас жінки непропорційно більше страждають від військових дій. Згідно з доповіддю заступниці Івано-Франківської ОВА Людмили Сірко 21 березня 2023 року на координаційній зустрічі гуманітарних партнерів, Івано-Франківська область прийняла (без врахування транзитних переміщень) 134 174 ВПО, серед них 86 000 жінок і 42 000 дітей до 18 років.

До цільових груп Національного плану, у тому числі, включені:

- спеціалісти, залучені до надання допомоги та реабілітації (зокрема, військові психологи, фахівці мобільних медичних груп, мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим особам та особам, які постраждали від насильства за ознакою статі);

- особи, які ухвалюють рішення, пов'язані з розв'язанням конфліктів та питаннями безпеки, жінки, які служать / працюють у секторі безпеки й оборони;

- жінки, які провадять діяльність, пов'язану з питаннями підтримки миру;

- особи сектору безпеки й оборони, які постраждали від насильства за ознакою статі, зокрема психологічного, та сексуальних домагань.

Детально заходи на національному рівні розписані в плані заходів до Національного плану, а на локальному рівні – у локальних планах, що розроблялися на обласному рівні.

Для прикладу, розглянемо завдання Стратегічної цілі 1 Національного плану – усі вони, як і інші операційні цілі плану, мають або можуть мати

стосунків до жінок, які служать у поліції або з точки зору осіб, на яких ці цілі спрямовані, або як надавачів послуг постраждалим особам:

- забезпечення рівноправної участі жінок і чоловіків у роботі наглядових рад державних підприємств сектору безпеки й оборони;

- визначення механізму врахування потреб жінок і чоловіків у мирних переговорах, постконфліктному відновленні;

- проведення відбору та підготовки жінок для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки;

- проведення просвітницьких заходів, інформаційних кампаній для фахівців сектору безпеки й оборони з метою залучення жінок до миротворчих процесів;

- забезпечення жінок сектору безпеки й оборони інфраструктурними об'єктами та матеріально-технічними умовами, що відповідають їх потребам;

- створення для працівників умов, що полегшують поєднання функцій та обов'язків у професійному та приватному житті, зокрема в секторі безпеки й оборони;

- удосконалення документів, що регулюють індивідуальну поведінку та корпоративну етику, у частині протидії сексизму, сексуальним домаганням, психологічному та сексуальному насильству, дискримінації під час прийняття на службу, виконання службових обов'язків та участі у прийнятті рішень;

- забезпечення рівного доступу жінок і чоловіків до закладів освіти сектору безпеки й оборони всіх рівнів та включення гендерної складової до навчального процесу;

- забезпечення належних умов для професійного розвитку жінок, які працюють у державних органах та органах місцевого самоврядування, включаючи жінок із числа осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту, курсанток закладів вищої освіти, військових закладів вищої освіти, цільових груп Національного плану.

Отже, гендерна рівність – не формальність, а процес, покликаний нівелювати існуючі привілеї з метою побудови рівноправного суспільства. Участь жінок підвищує вірогідність мирного завершення конфліктів, а досягнутий мир робить сталим. Демократія та розширення прав жінок пов'язані між собою. Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» сприяє досягненню гендерної рівності серед жінок, які працюють / служать у сфері захисту і безпеки, та сприяє розширенню їхніх прав і можливостей.

Список використаних джерел:

Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 №254к/ 96-ВР.
URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>. (дата звернення: 23.05.2023)

Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків:
Закону України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>. (дата звернення: 23.05.2023)

1. Bailey, A. (1998) «Privilege: Expanding on Marilyn Fry's Oppression», *Journal of Social Philosophy*, vol. 29, #3.

2. Pease, B. (2010) «Undoing Privilege: Unearned advantage in a divided world», Zed Books.

Erica Chenoweth and Zoe Marks (2022). *Revenge of the Patriarchs. Why Autocrats Fear Women*. URL : <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2022-02-08/women-rights-revenge-patriarchs>. (дата звернення: 23.05.2023)

3. Women Peace and Security Index. URL : <https://giwps.georgetown.edu/the-index>.

Dr Nitasha Kaul's (2023). *Misogyny of authoritarians in contemporary democracies*. *Foreign Affairs*. URL : <https://www.westminster.ac.uk/news/dr-nitasha-kauls-research-on-misogyny-of-authoritarians-in-contemporary-democracies-featured-in-foreign-affairs>. (дата звернення: 23.05.2023)

ELIZABETH RALPH (2020). *How women make protests more successful*. *Politico*. URL : <https://www.politico.com/newsletters/women-rule/2020/06/12/how-women-make-protests-more-successful-489512>. (дата звернення: 23.05.2023)

Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року: Розпорядження КМУ від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>. (дата звернення: 24.05.2023)

10. Громадська організація ДОМ 4824. Івано-франківськ. URL: <https://dom4824.org/wp-content/uploads/2023/04/gender-profile-Ivano-Frankivsk.Pdf>. (дата звернення: 24.05.2023)

ЖУЧЕНЯ В.,

Регіональний координатор Уповноваженого
Верховної Ради України з прав людини
в Кіровоградській області
(м. Кропивницький, Україна)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКАМИ СТАТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) в родинних відносинах чи в шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Оскільки насильство – це багатогранна проблема, у якій поєднуються елементи біологічного, психологічного, соціального та екологічного характеру, то до боротьби з ним варто підходити одночасно з декількох боків або рівнів.

Найчастіше, близько 85 % випадків, жертвами насильства стають жінки, діти та особи похилого віку – ті, хто, напевне, не можуть за себе постояти і кого можна безкарно скривдити. Причини насильства частково зумовлені біологічними та іншими факторами, які дають підстави говорити про певну схильність окремих людей до агресії. Проте, частіше за все, особистісні прояви взаємодіють з сімейними, суспільними, культурними та іншими факторами зовнішнього характеру, створюючи ситуацію, яка провокує насильство.

Типологія насильства. За класифікацією ВООЗ, насильство умовно поділяється на три широкі категорії, залежно від суб'єктів, що здійснюють акт насильства, а саме:

- замах на власне життя або здоров'я;
- міжособистісне насильство;
- колективне насильство.

Кожна з цих трьох широких категорій розподіляється на нові підгрупи, які відображають більш конкретні види насильства.

Насильство по відношенню до самого себе поділяється на суїцидальну поведінку (думки про самогубство, спроби самогубства і власне самогубство) та заподіяння собі шкоди, зокрема нанесення тілесних ушкоджень, що призводить до каліцтва.

Міжособистісне насильство поділяється на такі підгрупи:

- домашнє насильство, яке відбувається між членами сім'ї, у т.ч. стосовно дітей;

- насильство в громаді, яке відбувається над тим, з ким кривдник не перебуває в родинних стосунках і, як правило, поза домом (насильство в школі (булінг, мобінг), насильство в молодіжному середовищі тощо).

Про запобігання та протидію домашньому насильству в умовах воєнного стану в Україні. Звертаємо увагу, що будь-які потрясіння в суспільстві, особливо такі серйозні, як війна, коли багато громадян України втратили рідних та близьких людей, житло, роботу, звичний стиль життя і продовжують перебувати в стані невизначеності, сприяють збільшенню випадків домашнього насильства.

За офіційними даними Національної поліції України, у 2022 році надійшло 244 381 звернення з приводу фактів домашнього насильства, що на 40 % більше, ніж у попередньому році (144 394) та на 15 % більше, ніж у 2020 році (208 748) і на 41 % більше, ніж у 2019 році (141 814).

Указана статистика показує, що домашнє насильство в Україні під час воєнного стану не втратило своєї актуальності, і немає сумніву щодо поширеності цієї проблеми в суспільстві. Припускаємо, що збройний конфлікт загострює проблему насильства, оскільки агресія, зміна звичного ритму життя, необхідність пристосовуватись до нових обставин життя можуть бути тими факторами, які впливають на вчинення домашнього насильства.

Та чи готові все ж постраждалі говорити про насильство, отримувати допомогу та відстоювати своє право на особисту недоторканість та безпеку? За статичними відомостями Національної поліції України, вбачається, що у 2022 році надійшло 52 189 звернень від постраждалих жінок. Це становить лише 22 % від загальної кількості звернень (244 381).

Хто ж тоді інші особи, які звертаються в правоохоронні органи з приводу домашнього насильства? За вказаними даними, 174 190 звернень надійшло від осіб, які зверталися до правоохоронних органів в інтересах

постраждалих від домашнього насильства. За загальним правилом, кожна особа, якій відомо про ймовірні правопорушення, має право повідомити про них правоохоронні органи.

Наведені дані доводять, що до правоохоронних органів звертаються не тільки постраждалі, але й особи в інтересах самих постраждалих, що означає те, що поступово українське суспільство відходить від наративу «моя хата з краю», а домашнє насильство перестає бути особистою справою кожного(ї).

Суспільна увага до проблеми домашнього насильства, висвітлення її в ЗМІ, активна громадська діяльність у світлі цієї теми та безумовно законодавча робота народних обранців призвела до того, що українське суспільство не розглядає домашнє насильство крізь призму проблеми чужої сім'ї, а навпаки, не замовчує ці випадки та намагається допомогти постраждалим.

Наративи на кшталт «сама винна», «ти ж знаєш, що це його нервує», що зводиться до звинувачення постраждалої в тому, що трапилося, відтепер вже викорінюються та поступово втрачають свою актуальність, оскільки спостерігається тенденція, що суспільство усвідомило проблему насильства, яка не обмежується лише межами конкретної сім'ї. Це підтверджується інформацією щодо кількості осіб, які звертаються до правоохоронних органів в інтересах постраждалих, про що говорилось вище.

Виділення в статистичній звітності окремого класифікатора щодо кількості осіб, які звернулися в інтересах постраждалих від домашнього насильства, свідчить про затребуваність такого індикатора через значну кількість таких звернень.

Як бачимо, у 2022 році 71 % звернень з приводу фактів домашнього насильства надійшло саме від осіб, які зверталися в інтересах постраждалих. Решта повідомлень, які надійшли до органів поліції у 2022 році, такі: 21 % звернень від жінок постраждалих, а також 10 % звернень від дітей.

Якщо у 2022 році більша кількість звернень до поліції з приводу фактів домашнього насильства надходила саме від осіб, які зверталися в інтересах постраждалих, то в попередні роки більшість звернень надходило від жінок-постраждалих. До прикладу, у 2020 році надійшло 87 % звернень від жінок, а у 2019 році – 80 %. Наведені показники відображають тенденцію, що саме жінки в попередніх роках здебільшого виступали постраждалими від домашнього насильства. Ми не можемо виключати цієї тенденції і у 2022 році, однак не можемо беззаперечно це стверджувати без окремих статистичних даних.

Як зазначалось вище, з 2018 року національне законодавство України зазнало докорінних змін у частині відповідальності за домашнє насильство. Так, окрім адміністративної відповідальності, існує кримінальна відповідальність за систематичні випадки домашнього насильства, що передбачено ст. 126-1 Кримінального кодексу України.

Так, за інформацією Національної поліції України, у 2022 році зареєстровано 2080 кримінальних проваджень, що всього лиш на 17 % менше від зареєстрованих кримінальних проваджень у 2021 році (2 500) та на 32 % менше, ніж у 2020 році.

Водночас у 2022 році серед зареєстрованих 2 080 кримінальних проваджень закрито 582, а тому обліковано 1 498 кримінальних проваджень, серед яких потерпілі жінки становлять 84 %.

Отже, статистика щодо відкритих кримінальних проваджень за ст. 126-1 Кримінального кодексу України (домашнє насильство) у 2022 році докорінно не змінилася в порівнянні з попередніми роками. Наведена норма надалі є актуальною та активно застосовується при систематичних випадках домашнього насильства, де в ролі постраждалих найчастіше виступають жінки.

Під час війни від домашнього насильства найбільше страждають традиційно вразливі категорії – жінки, діти, люди похилого віку, особи з інвалідністю, вимушені переселенці. Діти відчують на собі подвійний вплив війни. Якщо в родині, де відбувається домашнє насильство, є діти – не варто тішити себе ілюзіями, що вони нічого не помічають і на них така ситуація ніяк не вплине. Діти все бачать, усе відчують, і нездорові стосунки між батьками можуть травмувати їх навіть більше за те, що вони побачили на війні. Дитина – свідок (або очевидець) насильства – теж постраждалий від домашнього насильства. Відповідальність за домашнє насильство несе кривдник із ряду таких осіб:

- 1) подружжя;
- 2) колишнє подружжя;
- 3) наречені;
- 4) мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя);
- 5) особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) в шлюбі між собою, їхні батьки та діти;
- 6) особи, які мають спільну дитину (дітей);
- 7) батьки (мати, батько) і дитина (діти);
- 8) дід (баба) та онук (онука);

- 9) прадід (прабаба) та правнук (правнучка);
- 10) вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка);
- 11) рідні брати і сестри;
- 12) інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онука);
- 13) діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або всиновленими;
- 14) опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням;
- 15) прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя.

Домашнього насильства можна уникнути, якщо жертва не буде мовчати.

Проведене опитування під егідою ОБСЄ з питань насильства щодо жінок підтвердило масштаби, яких проблема насильства щодо жінок набула в Україні. Згідно з даними дослідження:

– 67 % жінок стверджують, що з 15 років зазнавали психологічного, фізичного чи сексуального насильства з боку свого партнера чи іншої особи. Найчастіше кривдниками є колишні партнери.

– Більшість жінок, що зазнавали насильства з боку свого нинішнього чи колишнього партнера або іншої особи, не зверталися до поліції з повідомленнями про найбільш серйозні випадки фізичного та/або сексуального насильства.

– 64 % вважають насильство щодо жінок поширеним явищем, але 41 % опитаних жінок вважає, що якщо чоловік проявляє насильство щодо дружини, то ця ситуація має вирішуватися всередині сім'ї. Крім того, майже кожна п'ята жінка вважає допустимим статевий акт без згоди між подружжям або партнерами, що проживають спільно.

Що зробило з цього приводу Міністерство освіти і науки України (як приклад):

1. Міністерство освіти і науки України підготувало лист до учасників освітнього процесу й надало рекомендації, що постановою Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2022 р. № 129 внесено зміни до Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 [1], і Порядку реалізації експериментального проекту зі створення «єдиного

входу» опрацювання звернень громадян та запитів на публічну інформацію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 листопада 2019 р. № 972 [2].

2. Рекомендовано розмістити на сайтах закладів освіти та донести в доступний спосіб до учасників освітнього процесу інформацію про те, куди звертатися у випадках домашнього насильства:

- до Національної поліції за номером 102 та повідомити про факт насильства;

- на Урядовий контактний центр 15-47, де цілодобово надаються інформаційні, психологічні та юридичні консультації чоловікам та жінкам, які постраждали від домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей або з питань загрози вчинення такого насильства та психологічної допомоги потерпілим від домашнього насильства жінкам, чоловікам, дітям;

- до безкоштовного номеру системи безоплатної правової допомоги 0 800-213-103; до національної «гарячої лінії» з питань запобігання домашнього насильства, торгівлею людьми та гендерної дискримінації 0-800-500-335 або 116-123 (короткий номер з мобільного).

Що робити у випадку домашнього насильства?

У випадку проявів насильства по допомогу варто звертатися до державних органів та установ.

Правоохоронні органи (поліція). Особа може викликати поліцію за номером 102 або звернутися особисто до райвідділу та написати заяву. Окрім забезпечення захисту, правоохоронні органи можуть направити особу, яка вчиняє насильство на проходження спеціальної програми, що допоможе змінити стосунки в сім'ї на краще.

Медичні установи. Якщо особа зазнала фізичного чи сексуального насильства, вона має одразу ж звернутися до медичної установи за місцем проживання та зафіксувати фізичні ушкодження. Це в подальшому допоможе їй притягти кривдника до відповідальності, якщо постраждала особа звернеться до правоохоронних органів.

Управління у справах сім'ї, молоді та спорту. Тут приймуть заяву про здійснення в сім'ї насильства та залучать відповідні органи та служби, у тому числі, за потреби, правоохоронні органи для надання допомоги цій родині.

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. У центрі соціальних служб можна отримати необхідні юридичні, психологічні, соціальні послуги та консультації. Особі можуть допомогти налагодити стосунки з партнером,

навчитися спілкуватися без насильства. Якщо через ситуацію насильства постраждалій немає де жити, їй допоможуть вирішити питання з тимчасовим житлом.

Служба у справах дітей. Якщо в сім'ї є діти, вони так само страждають від насильства або є його свідками, через дану структуру особа може захистити права дітей.

Кризові центри. У таких центрах кваліфіковані психологи та юристи надають юридичну, психологічну та інші види допомоги як потерпілим від насильства, так й особам, котрі вчинили насильство (наприклад, у таких центрах можна пройти спеціальні корекційні програми, які допомагають контролювати агресивну поведінку; по допомогу можна звернутися самостійно або за направленням поліції).

Центри безоплатної правової допомоги. У кожному місті є такі центри, де можна отримати необхідну консультацію з правових питань.

Громадські та релігійні організації. У кожному регіоні є громадські та релігійні організації, які надають юридичні та психологічні консультації особам, які зазнають домашнього насильства.

Якщо людина не може визначитися щодо подальшого життя в сім'ї, де вчиняється насильство або їй важко прийняти рішення, вона може скористатися безкоштовними психологічними та юридичними консультаціями:

Національна «гаряча лінія» з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та ґендерної дискримінації: 0 800 500 335 або 116 123 (для дзвінків з мобільного). Консультації електронною поштою: info@lastrada.org.ua.

Національна дитяча «гаряча лінія»: 0 800 500 225 або 116 111 (для дзвінків з мобільного).

Регіональні Центри соціально-психологічної допомоги (у разі потреби жертви насильства можуть перебувати в тимчасовому притулку до 90 діб).

Регіональні Центри матері та дитини.

«Гаряча лінія» системи безоплатної правової допомоги: 0 800 213 103.

Мережа приймалень Української Гельсінської спілки з прав людини (безкоштовні юридичні консультації, зокрема з питань домашнього насильства. На даний момент в Україні працює 32 приймальні у 23-ох областях. Приймальня у Вашому місці – за посиланням: [/advice-centres/](http://advice-centres/)).

За сприяння Департаменту головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України та Представництва Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Кіровоградській області впродовж

минулого та в поточному році проведено семінари, круглі столи та іншого роду просвітницькі заходи щодо діяльності Національної поліції України та інших інституцій у сфері забезпечення гендерної рівності.

Учасниками заходів стали поліцейські, курсанти та студенти, учасники громадських організацій, активні громадські лідери та волонтери.

Заходи проводились на платформі ГУНП в області, Донецькому державному університеті внутрішніх справ, у громадах області, громадських організацій. На інших локаціях в містах області.

Активна фаза таких заходів припадає на час проведення Всеукраїнської акції «16 днів проти насильства».

Значну роботу провели громадські організації, громадські лідери щодо створення в м. Кропивницькому шелтеру (Комунальний заклад «Кропивницький міський центр запобігання та протидії насильству») для жертв домашнього насильства. До структури центру входять такі підрозділи як денний центр із кризовими кімнатами; притулок для постраждалих від домашнього насильства або ж насильства за ознакою статі; мобільна бригада надання соціально-психологічної допомоги; також цілодобово працює телефон довіри. На другому поверсі розташований притулок. Там облаштовано сім кімнат, у яких можуть розміститися понад два десятки людей. Також є кухня, побутові кімнати, кімната відпочинку, робочі кабінети для працівників.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: Постанова КМ України від 22.08.2018 № 658-2018-п. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 22.05.2023)

2. Про реалізацію експериментального проекту зі створення «єдиного входу» опрацювання звернень громадян та запитів на публічну інформацію: Постанова КМ України від 27 листопада 2019 р. № 972. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/972-2019-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 22.05.2023)

ЗАГОРУЙ І.,

к.і.н., доцент, доцент кафедри
правосуддя загальноінститутських кафедр
Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ЗАГОРУЙ Л.,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри
правосуддя загальноінститутських кафедр
Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ
(м. Івано-Франківськ, Україна)

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ В ЮРИДИЧНУ ПРАКТИКУ УКРАЇНИ

Проблема заборони та протидії дискримінації, утвердження рівності в правах і свободах – не ілюзорної, а реальної, є чи не найактуальнішою з-поміж цінностей та стандартів демократичної і правової держави.

Рівноправність жінок і чоловіків, суть якої полягає в забороні будь-якої дискримінації за статевою ознакою, є одним принципів міжнародного права прав людини. У загальних рисах даний принцип викладено в Статуті ООН, у Загальній декларації прав людини та наскрізно втілюється в багатьох документах, універсального та регіонального рівня, які запроваджують стандарти прав людини за конкретними напрямками. Хоча сам Статут не містить формального проголошення прав і свобод людини, утім, ідея й турбота про них втілена в Преамбулі Статуту, де зазначено прагнення новоствореної міжнародної організації, як правонаступниці Ліги Націй за основними засадами своєї діяльності, «... знову утвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особи, в рівноправність чоловіків і жінок...» [1].

Загальна декларація прав людини підтверджує принцип недопущення дискримінації й проголошує, що всі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та правах і що кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені в ній, без будь-якої різниці, у тому числі щодо статі.

Ухвалені Міжнародні пакти про права людини 1996 року покладають на держави-сторони цих Пактів зобов'язання забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користуватися всіма видами існуючих прав,

закріплених у цих Пактах: економічними, соціальними, культурними, громадянськими та політичними правами [2, ст. 3].

Турбота європейської спільноти про захист, збереження і подальше здійснення прав людини й основоположних свобод всіма особами, які знаходяться під юрисдикцією кожного члена Ради Європи, знайшла втілення в багатьох документах цієї регіональної організації. Зокрема, у Статуті Ради Європи (1949), у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950), у Європейській соціальній хартії (переглянутій) (1969), у Хартії засадничих прав Європейського Союзу й ін. Таке прагнення знаходить виявлення у відданості країн європейського континенту духовним та моральним цінностям, які є спільним надбанням їхніх народів і справжнім джерелом особистої і політичної свободи, верховенства права, які становлять підвалини кожної справжньої демократії [3].

Створення широкої нормативної бази на міжнародному рівні позитивно вплинуло на поширення ідеї прав людини та сприйняття їх до закріплення в повоєнних конституціях, або ж відсилання до міжнародних стандартів. Утім, як заявлено в преамбулі «Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» (1979), численні декларації, резолюції та рекомендації, прийняті Організацією Об'єднаних Націй та її спеціалізованими установами з метою сприяння рівноправності чоловіків і жінок, гендерна нерівність нікуди не зникла, навпаки, дискримінація щодо жінок має місце, і це порушує принцип рівноправності та поваги людської гідності, перешкоджає участі жінок нарівні з чоловіками в політичному, соціальному, економічному та культурному житті своєї країни, заважає зростанню добробуту суспільства і сім'ї та ще більше перешкоджає повному розкриттю можливостей жінок на благо своїх країн та людства [4].

У Конституції України знайшли відтворення ідеї і відповідні приписи про права людини й основоположні свободи, що містяться в міжнародних документах універсального та регіонального (європейського) рівня, зокрема людська гідність і цінність людської особи; рівність громадян у конституційних правах і свободах та рівність перед законом; рівність прав жінки і чоловіка та механізм забезпечення гендерної рівності; заборони дискримінації та ін.

Відповідно до Конституції України, істотно змінилося чинне законодавство в питанні забезпечення рівних прав жінок і чоловіків. Так, з метою досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та

застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України, прийнято Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV (далі – Закон) [5].

Відповідно до ст. 6 Закону, дискримінація за ознакою статі забороняється. Законом визначено й закріплено:

- основні напрями державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (ст. 3);

- механізм забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків як систему органів, установ та організацій, наділених повноваженнями у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (Розділ II);

- забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у громадсько-політичній сфері, соціально-економічній сфері, у сфері освіти та в медіа.

Законом окремо визначено коло заходів щодо запобігання та протидії насильству за ознакою статі та види юридичної відповідальності за порушення законодавства України про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Конституція України, цей Закон та інші закони, наприклад, Кодекс законів про працю України (доповнення статті 2 основних трудових прав працівників ст. 2-1 «Рівність трудових прав громадян України, недопущення дискримінації у сфері праці»), освітнє та інше законодавство, а також міжнародні нормативно-правові акти складають національне законодавство з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, відповідно до вимог міжнародних стандартів.

Наскільки повно і послідовно дані ідеї і законодавчі положення втілені в соціальну практику демонструє життєва реальність: домашнє і гендерне насильство, як зазначається в наукових дослідженнях, залишається гострою проблемою в Україні і дорого коштує суспільству. Проведені в 2017 р. Фондом народонаселення ООН дослідження показали, що економічні втрати, які несе українське суспільство внаслідок насильства щодо жінок, сягають до \$208 млн. на рік, причому основна частина витрат, що зумовлені насильством щодо жінок, лягає на плечі самих постраждалих і може сягати до \$190 млн. на рік (більше 90 % сукупних економічних витрат суспільства) [6, с. 9]. Утім, матеріально-фінансові затрати не співставні з питанням можливостей реалізації всієї сукупності прав і свобод, гарантованих національним законодавством та міжнародним правом, адже гендерна

нерівність створює не лише перешкоди для носіїв основоположних прав і свобод у їх можливостях реалізовувати певні прав, але й порушує всю сукупність прав людини, гарантованих Конституцією, конвенційними та іншими нормами міжнародного права прав людини.

Питання утвердження гендерної рівності в Україні ускладнюється фактором широкомасштабної війни, розв'язаної РФ проти України, масштабною руйнацією соціальної та промислової інфраструктури, і не лише в зоні бойових дій, де знищені цілі міста і поселення, а й у віддалених регіонах. Погіршення гуманітарної ситуації, спричиненої наслідками війни, впливатиме на зростання випадків гендерного насильства в Україні.

Розглядаючи питання впровадження у юридичну практику України міжнародних стандартів гендерної рівності, не слід забувати про функціональну роль прав людини, яка полягає в тому, що функції прав людини виражають загальнолюдські цінності, певні соціальні прагнення, волю більшості громадян, визначають права, свободи й обов'язки громадян. З ними пов'язана не тільки функція захисту, надання певних благ, але й функція недискримінації (однакового поводження) та виховна функція.

З огляду на це, вважаємо, що питання гендерної рівності доцільно конкретно розглядати в контексті цінностей і функцій прав людини, яким сьогодні науковці все більше приділяють увагу.

Список використаних джерел:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 року. URL : http://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf. (дата звернення: 20.05.2023).

2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Прийнято Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042. (дата звернення: 20.05.2023); Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Прийнято Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043. (дата звернення: 20.05.2023).

3. Статут Ради Європи від 5 травня 1949 року. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_001. (дата звернення: 20.05.2023).

4. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 року (в редакції від 06.10.1999). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text. (дата звернення: 20.05.2023)

5. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV, поточна редакція від

31.03.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>. (дата звернення: 20.05.2023).

6. Жінки. Мир. Безпека: Інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців соціальної сфери / Колектив авторів. Київ, 2017. 172 с.

ЗАГУРСЬКИЙ О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та публічного управління
ЗВО «Університет Короля Данила»
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сім'я – це особливий суспільний механізм, що передбачає стосунки між чоловіком і дружиною, батьками і дітьми, родиною, що пов'язані не лише спільністю побуту, але й засновані на взаємній моральній відповідальності і взаємоповазі. Водночас, в умовах економічної, соціальної кризи, руйнуванні моральних цінностей, інститут сім'ї також зазнає згубних впливів і може перетворитись в осередок насильства.

На думку Р. Геллеса та М. А. Штрауса, «вони впливають з того, що насильство не є клінічним поняттям, не є науковим, а політичним поняттям, і тому розуміння цього явища зміниться зі зміною соціальної ситуації» [1]. «Розмовний термін «насильство» найчастіше замінюють такими термінами, як «жорстокість» та «злочинність» [2].

«Під поняттям насильства найчастіше розуміють відносини між людьми, які засновані на застосуванні переважної сили, що ускладнює самозахист жертви через чітку асиметрію влади – одна сторона має перевагу над іншою; жертва слабша, а злочинець сильніший» [3].

«Однак, насильство не слід ототожнювати з агресією. Що відрізняє насильство від агресії, так це надзвичайна вага однієї зі сторін. У насильстві воно завжди на боці винного, а в агресії воно збалансоване» [4]. «Мета насильства – заподіяння шкоди жертві, заподіяння болю, заподіяння страждань, приниження. Зловмисник загрожує здоров'ю та життю жертви. Він також усвідомлює наслідки своїх дій» [5]. «Як наслідок, насильство

порушує особисті права, такі як право на фізичну недоторканність, людську гідність тощо. За словами М. Боровського, «ми насильство успадкували від предків тварин. Однак, у тваринному світі насильство застосовується раціонально. Тварина не нападає, якщо вона сита і не відчуває загрози. У людей часто буває навпаки. Насильство стало способом життя» [6].

Не рідко трапляється, що насильство не є окремим протиправним актом, перетворюється на тривалий процес, який може тягнутись роками. Сімейне насильство охоплює протиправні дії одного члена сім'ї стосовно іншого, або декількох членів цієї сім'ї. Відповідно до сімейного законодавства, сім'єю визнається первинний й основний осередок суспільства.

Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Соціологи сім'єю визнають соціальну групу, яка заснована на родинно-кровних зв'язках, що регулюють стосунки між подружжям, батьками, дітьми та іншими родичами.

У Законі України «Про попередження насильства в сім'ї» до членів сім'ї відносять осіб, які перебувають у шлюбі; проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою; їхні діти; особи, які перебувають під опікою чи піклуванням; є родичами прямої чи непрямої лінії споріднення за умови спільного проживання.

Більшість міжнародних документів, зокрема і Конвенція Ради Європи про попередження та боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством, використовує термін «домашнє насильство», під яким розуміє «всі акти фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства, що здійснюються в сім'ї або на побутовому рівні або між колишнім чи теперішнім подружжям/партнерами, незважаючи на те, проживає правопорушник із жертвою або окремо від неї» [7].

Модельне законодавство ООН про насильство в сім'ї визначає, що «всі насильницькі дії фізичного, психологічного і сексуального характеру відносно жінок, здійснені на підставі статевої ознаки особою або особами, які пов'язані з ними родинними і близькими стосунками, від словесних образ і погроз до важких фізичних побоїв; викрадання; загрози каліцтвами; залякування; примус; переслідування; словесні образи; насильницьке або незаконне вторгнення в житло; підпал; знищення власності; сексуальне насильство; зґвалтування в шлюбі; насильство, пов'язане з посагом або викупом нареченої; каліцтва геніталій; насильство, пов'язане з експлуатацією через проституцію; насильство відносно хатніх робітниць та спроби здійснити такі акти повинні розглядатися як «насильство в сім'ї» [8].

За офіційними даними Національної поліції України, наданими у відповідь на запит, у 2022 році надійшло 244 381 звернення з приводу фактів домашнього насильства, що є на 40 % більше, ніж у попередньому році (144 394) та на 15 % більше, ніж у 2020 році (208 748), і на 41 % більше, ніж у 2019 році (141 814). За статичними відомостями, отриманими у відповідь на запит від Національної поліції України, вбачається, що у 2022 році надійшло 52 189 звернень від постраждалих жінок. Це становить лише 22 % від загальної кількості звернень (244 381) [9].

На думку М. Змислої, «2022 рік став роком, коли постраждалі пасивно та неохоче повідомляють правоохоронні органи про факти домашнього насильства щодо себе в порівнянні з минулими роками. Певною мірою таку тенденцію, ми можемо пояснити самостійним знеціненням насильства самими постраждалими та трактування цієї проблеми як «не на часі». Попри це, не вбачається значної зміни тенденції в частині відкритих кримінальних проваджень за випадки домашнього насильства в порівнянні з минулими роками. Жінки надалі складають найбільшу кількість осіб, які потерпають від проявів насильства в суспільстві» [9].

Таким чином, прийняття нового закону або десяти нових законів про протидію насильству, вочевидь, не зупинить це ганебне явище. Важливим аспектом цієї проблеми є готовність самого суспільства говорити про насильство та інші протиправні дії щодо дітей, а також бажання застосовувати ненасильницькі способи вирішення конфліктних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Pospiszyl Przemoc w rodzinie, WSiP. Warszawa, 1994. 450 s.
2. Młyński J. Przemoc w rodzinie – skala zjawiska, ofiary przemocy i formy pomocy pracowników socjalnych, „Studia Socialia Cracoviensia” 2012. t. 4. nr 2 (7). S. 143-152.
3. Rudniański J. Klasyfikacja, źródła i ocena przemocy w stosunkach międzyludzkich. Zarys ogólny, [w:] B. Hołyst (red.), Przemoc w życiu codziennym. Cinderella Books. Warszawa, 1997. 250 s.
4. Łuba M. Przemoc – definicja, rodzaje, gdzie szukać pomocy, <http://www.ptsr.nazwa.pl/files/0%20przemocy%20Psycholog.pdf>. (дата звернення: 07.05.2023).
5. Jabłoński J., Kusek J., Hanuszewicz W., Przemoc i jej różnorodne formy, http://trijar.republika.pl/przem_form.html (дата звернення: 26.05.2023).
6. M. Borowski M. Przemoc w rodzinie, URL : <http://www.korzan.edu.pl/konferencja/referaty/borowski.pdf>. (дата звернення: 17.05.2023).
7. Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Council of Europe. Istanbul, 11. V. 2011. Way of access: URL :

<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/HTML/210.htm>. (дата звернення: 16.05.2023).

8. A framework for model legislation on domestic violence: Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Ms. Radhika Coomaraswamy, submitted in accordance with Commission on Human Rights resolution 1995/85 Alternative approaches and ways and means within the united nations system for improving the effective enjoyment of human rights and fundamental freedoms. Further promotion and encouragement of human rights and fundamental freedoms, including the question of the programme and methods of work of the commission / United Nations, Commission on Human Rights. – E/CN.4/1996/53/Add.2. Way of access: URL : <http://hrlibrary.ngo.ru/commission/thematic52/53-add2.htm>. (дата звернення: 16.05.2023).

9. Змисла М. Чи втратило домашнє насильство свою актуальність в умовах воєнного стану? URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/chivtratilo-domashne-nasilstvo-svoyu-aktualnist-v-umovah-voennogo-stanu.html>. (дата доступу: 20.05.2023)

КОСЦЕ В.,
заступник директора Луганського
навчально-наукового інституту ім. Е. О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ
з освітньої та науково-дослідної діяльності, майор поліції
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ЗАХИСТ ДІТЕЙ ВІД НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Сучасне демократичне суспільство засновано на ідеях рівності. Рівність, як ознака сучасної демократії, розуміється як стан відносин у суспільстві, у якому в учасників рівні можливості та рівні обов'язки, проте, важливо розуміти, що в різних соціальних груп та в кожної особи окремо можливості різні через об'єктивні фактори, наприклад: матеріального становища, фізіологічних, психологічних, особливостей, родинних зав'язків, інтелектуального розвитку та інших обставин, які відрізняють одну людину від іншої. У сучасних державах функціонує багато правових інститутів та окремих норм, які реалізують ідею рівності через надання окремим категоріям осіб додаткових прав, чи покладанням на окремі

категорії осіб додаткових обов'язків. Фактично ідея рівності реалізується через «нерівність». Як приклад, можна розглядати різноманітні «податки на розкіш», які покладають додаткові обов'язки на власників певних категорій майна, або різні форми допомоги, такі як: безоплатна правова допомога, допомога по безробіттю, які надають додаткові права окремим категоріям осіб.

Діти, з огляду на фізіологічні, психологічні властивості, є особливою частиною суспільства, яка потребує додаткової уваги та захисту зі сторони держави. Відповідна значна увага з боку органів публічної влади приділяється реалізації захисту прав дітей і здійсненню нагляду й контролю за реалізацією та додержанням відповідних прав. Крім того, у результаті нормотворчої діяльності сам перелік прав дітей активно реформується, розширюючись та деталізуючись. Заявляються нові органи, структурні підрозділи, у перелік функцій яких входить забезпечення реалізації положень про права і свободи дітей.

Захисту прав дитини приділяється значна увага на міжнародному рівні, що пов'язано з важливістю належного розвитку та дотримання прав цієї категорії суспільства. Предметом Європейської конвенції про здійснення прав дітей є – у найвищих інтересах дітей – підтримка їхніх прав, надання дітям процесуальних прав та сприяння здійсненню ними цих прав шляхом забезпечення становища, при якому діти особисто або через інших осіб чи органи поінформовані та допущені до участі в розгляді судовим органом справ, що їх стосуються [2].

Початок активних бойових дій на території України ставить нові виклики перед Україною щодо захисту прав та свобод дітей. Тимчасова окупація частини території України супроводжуються відсутністю органів державної влади на цих територіях, що зумовлює відсутність контролю з боку України на тимчасово окупованих територіях за дотриманням прав і свобод дітей.

Згідно з інформацією (за даними) державного порталу розшуку дітей «Діти війни», станом на 30 травня 2023 року за час повномасштабної війни загинуло 483 дитини, зниклі безвісти 394 дитини, поранені 989 дітей, депортовані 19 484 дитини, однак точну кількість постраждалих дітей наразі встановити неможливо через активні бойові дії та тимчасову окупацію частини території України [1]. Безвісти зниклі та депортовані на непідконтрольну Україні територію або територію іншої держави діти знаходяться в ситуації, коли держава Україна не може повною мірою використати всі механізми захисту таких осіб від незаконних посягань.

Зокрема такі діти можуть бути піддані насильству, сексуальній чи трудовій експлуатації.

Окрему увагу заслуговує питання сексуальної експлуатації дітей, як один із найбільш аморальних способів насильства, який несе незворотні психологічні та фізичні наслідки для дітей. Проблематиці захисту дітей від сексуальної експлуатації приділяється значна увага міжнародної спільноти загалом та Україною зокрема, у зв'язку з цим було розроблено та прийнято ряд міжнародних актів, які були ратифіковані Україною.

Конвенція ООН про права дитини зобов'язує держав-учасниць захищати дитину від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень. З цією метою Держави-учасниці, зокрема, вживають на національному, двосторонньому та багатосторонньому рівнях всіх необхідних заходів щодо запобігання: схилянню або примушуванню дитини до будь-якої незаконної сексуальної діяльності; використанню дітей з метою експлуатації у проституції або в іншій незаконній сексуальній практиці; використанню дітей з метою експлуатації у порнографії та порнографічних матеріалах [3].

Спеціальним міжнародним актом у сфері захисту дітей від сексуальної експлуатації є Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, яка визначає цілі, принципи недискримінації, запобіжні заходи, спеціальні установи та координуючі органи, засоби для захисту та допомоги жертвам, програми та заходи втручання, норми матеріального та процесуального кримінального права, механізм моніторингу.

Зазначена Конвенція покладає на державу обов'язок вживати законодавчих або інших заходів для створення або призначення: а) незалежних компетентних національних або місцевих інституцій для сприяння правам дітей і їхнього захисту, забезпечуючи їх відповідними ресурсами та компетенцією; б) механізмів для збору даних або інформаційних центрів на національному або місцевому рівні та в співробітництві з громадянським суспільством для спостереження за явищем сексуальної експлуатації та сексуального насильства стосовно дітей і для його оцінювання з урахуванням вимог стосовно захисту особових даних [2].

У зв'язку з ратифікацією ряду міжнародних актів у сфері запобігання сексуальної експлуатації дітей було внесено зміни до деяких законів України. Серед яких Закон України №1256-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про

захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції) Зазначений закон посилив кримінальну відповідальність за сексуальну експлуатацію та сексуальне насильство проти дітей, зокрема Кримінальний кодекс України було доповнено складами злочинів, які передбачають: домагання дитини для сексуальних цілей (стаття 156-1), одержання доступу до дитячої порнографії, її придбання, зберігання, ввезення, перевезення чи інше переміщення, виготовлення, збут і розповсюдження (стаття 301-1), проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи (302-1) [5].

Усі вищезазначені міжнародні документи та акти національного законодавства покладають на державу обов'язки щодо захисту дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства. Однак, у зв'язку з тим, що за час повномасштабної війни було насильно депортовано та зникли безвісти значна кількість українських дітей, Україна не може забезпечити належне виконання міжнародних актів щодо захисту таких дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства. Через те виникає необхідність у розробці та реалізації правових механізмів, зокрема за участі суб'єктів міжнародних відносин щодо забезпечення захисту депортованих та зниклих безвісти дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства.

Список використаних джерел:

1. Інформація за даними державного порталу розшуку дітей «Діти війни» станом на 30 травня 2023 року. URL : https://ombudsman.gov.ua/news_details/informaciya-za-danimi-derzhavnogo-portalu-rozshuku-ditej-diti-vijni-stanom-na-30-travnya-2023-roku. (дата звернення: 26.05.2023)

2. Європейська конвенція про здійснення прав дітей : Конвенція Ради Європи від 25.01.1996. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_#Text. (дата звернення: 26.05.2023)

3. Конвенція про права дитини 20 листопада 1989 року (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text. (дата звернення: 26.05.2023)

4. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: Конвенція Ради Європи від 25.01.1996. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text. (дата звернення: 26.05.2023)

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної

експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції): Закон України від 18.02.2021 №1256-IX. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2021, № 20, ст. 187. (дата звернення: 26.05.2023)

КРАВЧЕНКО І.,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри правосуддя загальноінститутських кафедр
Луганського навчально-наукового інституту ім. Е.О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ,
адвокат (м. Івано-Франківськ, Україна)

ГЕНДЕРНА СЕГРЕГАЦІЯ ЯК ОДНА З ХАРАКТЕРИСТИК СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Ринкова трансформація вітчизняної економіки, затяжний військовий конфлікт на території України призвели до суттєвих соціально-економічних змін у сфері зайнятості, коли, унаслідок закриття та/або руйнування багатьох суб'єктів господарювання, зросла чисельність незайнятого населення, тим самим викликавши небачений сплеск безробіття. На противагу задекларованій в Україні соціальній рівності стали посилюватися тенденції до масового вивільнення, у першу чергу, жінок працездатного віку. Проте, рівність трудових прав і заборона дискримінації у сфері праці за ознакою статі гарантуються національним законодавством, зокрема Конституцією України (ст.ст. 21, 24, 43), КЗпП України (ст.ст. 2-1, 22); міжнародними актами – Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (06.10.1999), Заключні зауваження до восьмої періодичної доповіді Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок (03.03.20170; конвенціями МОП – Про нічну працю № 171, Про охорону материнства № 183, Про гідну працю домашніх працівників (фрілансерів) № 189, Про викорінення насильства та домагань у світі праці № 190; Конвенцією Ради Європи (2011) із запобігання насильству стосовно жінок та домашньому насильству й боротьбу з цими явищами; Угодою про асоціацію між Україною та ЄС (ратифікована із заявою 16.09.2014); законами України – «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 № 2866-IV, «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 №

3739-VI, «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 № 5207-VI, «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII; указами Президента України: «Про підвищення соціального статусу жінок в Україні» від 25.04.2001 № 283/2001, «Про вдосконалення роботи центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 26.07.2005 №1135/2005.

Отже, на офіційному рівні Україна визнала важливість забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків, але питання реальної ситуації із забезпеченням гендерної рівності на ринку праці України є вкрай актуальним.

Ринок праці будь-якої держави характеризується тим чи іншим рівнем гендерної сегрегації, як нерівномірне розподілення чоловіків і жінок у зайнятості, через що в окремих професіях чи окремих економічних галузях переважають чоловіки або жінки [1, с. 67], тобто стереотипу та проблеми, яка притаманна сучасному розвитку вітчизняного ринку праці щодо зайняття жінками та чоловіками певної ніші у професійній чи галузевій «піраміді». Тож високий ступінь гендерної сегрегації є значимим фактором диспропорцій у рівні оплати праці, у кар'єрних перспективах і, як наслідок, у нерівності можливостей чоловіків та жінок у сфері зайнятості загалом. Отже, для того щоб об'єктивно оцінити це явище, необхідно мати чітке уявлення про те, як змінюється цей рівень у часі, які процеси на ринку праці та в цілому в суспільстві сприяють збільшенню або зменшенню гендерної асиметрії в розподілі працівників між професіями, а також розкривають економічні наслідки існування сегрегації [2, с. 318].

У сфері економіки гендерна сегрегація є одна з характеристик ринку праці; це складне динамічне явище, що впливає на його функціонування. У такому випадку прийнято виділяти горизонтальні (галузеві, професійні), що описує розподіл чоловіків і жінок за професіями та видами діяльності, і вертикальні (офіційні) види сегрегації, як розподіл обох статей по східцях посадової ієрархії в рамках однієї професії. Даний вид сегрегації має американську назву «скляна стеля» (англ. *glass ceiling*), що описує невидимий та формально ніяк не визначений бар'єр, який обмежує просування жінки, службовими сходинами та сприяє концентрації жінок у тих галузях, які є менш дохідними, надають менший доступ до фінансових й економічних ресурсів і тому забезпечують менший доступ у владні структури [3, с. 69].

Так у сфері культури, охорони здоров'я або соціального забезпечення тощо є менші перспективи кар'єрного зросту, ніж в управлінській та

фінансовій галузях. Тому за наявності «скляних стін» обмеженість вертикального просування вже визначена вибором професійної сфери діяльності [1, с. 182]. Наприклад, бухгалтерський облік – сфера, де найбільше представлені жінки, однак бухгалтери-жінки не дуже часто стають топ-менеджерами. Умовно «чоловічими» професійними сферами вважаються: безпека (лише 4 % жінок), автомобільний бізнес (9 % жінок), видобуток сировини (9 % жінок) тощо. Водночас, найменш ґендерно диференційованими є такі професійні сфери, як: страхування, банківська сфера та юриспруденція, де частки жінок і чоловіків, які працюють у цих сферах, є приблизно рівними [6, с. 85].

Зі «скляною стелею» тісно пов'язане явище «липкої підлоги». Цей термін означає, що жінки, порівняно з чоловіками, довше затримуються на початкових позиціях у службовій ієрархії. Чоловіки на ранніх стадіях кар'єри швидше просуваються на наступні щаблі службової драбини, у той час як молоді жінки подовгу затримуються на початкових етапах професійного шляху. Більш швидкий кар'єрний старт чоловіків згодом забезпечує їм формування необхідного професійного та управлінського досвіду й таким чином дозволяє обігнати жінок у зайнятті вищих керівних посад, тобто призводить до ситуації «скляної стелі». Так у Національній поліції немає жодної жінки – начальниці головного управління поліції в області, а областей у нас 25 (разом із містом Києвом). Ба більше, в Україні відсутні жінки – начальниці територіальних органів – відділів поліції, яких наразі понад 600. Серед 11 закладів вищої освіти МВС України – жодної ректорки та лише дві проректорки й одна заступниця начальника академії [4].

На успішне просування по службі в обох ґендерних групах позитивний вплив має наявність сім'ї, тоді як впливу розлучення або втрати одного з подружжя на кар'єрні перспективи не виявлено. Інакше кажучи, за рівних інших умов наявність сім'ї у жінок не є стримуючим фактором для службового просування. Зі зростанням рівня освіти у чоловіків і в жінок шанси обійняти керівну посаду збільшуються. Проте, як свідчать статистичні дані, віддача за високу кваліфікацію в групі чоловіків є на порядок більшою, ніж у групі жінок. Так імовірність керівної посади у чоловіків з базовою або повною вищою освітою на 14, 9% вища, ніж у тих, які не пішли далі повної загальної середньої освіти, тоді коли для жінок ця різниця становить лише 8,4 % [5, с. 112].

Як зазначалось, ґендерна сегрегація на ринку праці – це ситуація, коли жінки та чоловіки нерівномірно розподіляються між різними видами діяльності, що призводить до появи та існування «переважно чоловічих» або

«переважно жіночих» галузей промисловості, професії або підприємства. Зростання рівня гендерної професійної сегрегації було зумовлено зрушеннями в структурі професій, а саме збільшенням питомої ваги зайнятих у тих видах занять, у яких кількісно домінують працівники однієї із статі. Стереотипи, що наявні в суспільстві через особливості гендерної соціалізації, сприяють відтворенню гендерної нерівності. Наприклад, жінки схильні нижче оцінювати свої математичні здібності [8, с. 164]. Причому, як зазначає Я. І. Юрик, цей процес був пов'язаний із укрупненням груп «жіночих» професій – професіоналів та працівників сфери торгівлі та послуг. Що ж до заміщення працівників однієї статі іншою в межах самих професій, то зміни цієї складової зменшували ступінь вияву гендерної асиметричності і, насамперед, через зниження концентрації чоловіків на користь жінок у «чоловічих» професіях з групи керівників та збільшення концентрації чоловіків у «жіночих» найпростіших видах робіт. Продовження тенденції до зростання представленості жінок серед керівників стане важливим фактором, що міг би вплинути на зниження рівня професійної сегрегації в майбутньому[5, с. 116].

Водночас, у сучасному світі наявність гендерно збалансованого персоналу досить сприятливо впливає на бізнес організації, оскільки персонал організації більш мотивований, продуктивний й активний щодо пропозиції та просування ідей. Між іншим, ці фактори позитивно впливають на фінансові показники та зростання організації в цілому. Одночасно наявність ширшого вибору кандидатів, що відкриває гендерну різноманітність, допомагає вирішити таке проблемне сучасне питання, як нестача персоналу Національної поліції.

На практиці ж гендерна рівність наразі розуміється як рівні можливості для жінок порівняно з чоловіками у працевлаштуванні, побудові офіційної кар'єри, справедливому паритеті винагороди, а також як створення сприятливих умов праці з урахуванням репродуктивної функції жінок, економічні та соціальні гарантії успішного поєднання професійних і сімейних обов'язків. Сутність ідеї гендерної рівності в контексті праці відносин ґрунтується на концепції рівності інтелектуальних і фізичних можливостей індивідів незалежно від їхньої статі [2, с. 320]. Незважаючи на наявність, так званих, «чоловічих» та «жіночих» сфер праці на сучасному ринку праці, учені зазначають, що в даний час, в умовах модернізації і переходу до суспільства постмодерну, ми спостерігаємо явище поступової андрогінізації (дав.-гр. ἀνδρας - чоловік і дав.-гр. γυνή - жінка) – одночасна

присутність в одній людині стереотипних для даного суспільства ознак чоловіка і жінки (необов'язково в рівній мірі).

Розрізняють психологічну андрогінність, яка проявляється в поведінці та виявляється у високих показниках одночасно за шкалами маскулінності і фемінності; іміджеву андрогінність, яка є поєднанням у зовнішньому вигляді чоловічих і жіночих рис [7]. У ряді досліджень андрогінність розглядають як окрему область гендерного континууму (від лат. *continuum* – безперервне, суцільне) різних сфер суспільного життя. У суперсучасних областях діяльності вимагаються вже не тільки розум, але й інтуїція, не тільки жорсткості, але й участі, не одного проєкту, а декількох. Прикладом поступової андрогенізації суспільства може слугувати затребуваність андрогінів у сфері правоохоронної діяльності, культури, комерційній діяльності у сфері розваг (індустрії розваг), рекламі тощо. Тож умовою зниження рівня гендерної професійної сегрегації є зміна всієї сукупності гендерних стереотипів – як жіночих, так і чоловічих.

Отже, через стійкі гендерні стереотипи, відсутність дійсно рівних можливостей, сильну вразливість жінок до численних форм дискримінації, котрі спостерігаються здебільшого в доступі до зайнятості, професійному зростанні та оплаті праці, гендерна нерівність у сфері трудових відносин залишається. Враховуючи різноманітний характер бар'єрів для кар'єрного зростання жінок, виокремлюють три основні чинники формування вертикальної гендерної сегрегації: перешкоди в кар'єрному просуванні жінок, відмінності в побудові кар'єри у жінок та чоловіків, дискримінація жінок при прийнятті на роботу. Крім того, тільки досягнення реального балансу між гарантуванням, наданням пільг для жінок [9, с. 2-1, 22, 40, 42, 56, 63, 174-186] та забезпеченням їх у реальній дійсності може призвести до викорінення дискримінації й покращення статистики на внутрішньодержавному ринку праці. Зниження гендерної нерівності на ринку праці в Україні в майбутньому дасть змогу вирішити проблеми як нерівності доходів чоловіків і жінок, так і сприятиме вирівнюванню внутрішніх сімейних позицій і підвищенню рівня їх життя в цілому.

Список використаних джерел:

1. Словник гендерних термінів / Укладач З. В. Шевченко. Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с.

2. Tetiana Bukina; Ihor Kravchenko; Tetiana Slinko; Liudmyla Chupruna; Viktoriia Sychova. Analysis of gender equality in professional activities. *Laplace em Revista (International)*, vol.7, n.2, May. - Aug. 2021, p. 318-330.
3. Возьний К. Гендерні аспекти зайнятості українські реалії і світовий досвід. *Вісник THEU*. 2009. № 1. С. 69–90.
4. Жінки в поліції та армії: гендерна рівність чи гендерна сегрегація? URL : <https://zmina.info/columns/zhinky-v-policziyi-ta-armiyi-genderna-rivnist-chy-genderna-segregacziya/>.
5. Юрик Я. І. Професійна гендерна сегрегація на ринку праці України. *Екон. prognovannâ*. 2019. С. 104-120.
6. Ильїних С. О. Гендерний фактор в кар'єрі: «скляні стелі» та/або топ-менеджмент. Materiály X mezinárodní vědecko-praktická conference. «Efektivní nastroye moderních věd – 2014». Praha. *Publishing House «Education and Science» s.r.o*, 2014. Díl 22. Psychologie a sociologie. С. 84-91.
7. Kaplan A., Sedney M. A. Psychology and sex roles: An androgynous perspective. - Boston, 1980.
8. Rohall D. E. Socialization over the Life Course. *Social Psychology: Sociological Perspectives* / David E. Rohall, Melissa A. Milkie, Jeffrey W. Lucas. – Boston, New York, San Francisco: Pearson Education, Inc., 2011. P. 150-187.
9. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 року № 332-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*, 1971. Додаток до № 50. Ст. 375. (дата звернення: 26.05.2023)

ЛИТВИНОВ О.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних та
загально-юридичних дисциплін
Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ
(м. Івано-Франківськ, Україна)

**ПРО ҐЕНДЕРНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ,
ЩО ЇХ АКТУАЛІЗОВАНО ЧЕРГОВОЮ ВІЙНОЮ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ
НА СВІТОГЛЯДНОМУ РІВНІ (ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ)**

Питання ґендеру в розумінні тлумачення соціальних ролей жінки та чоловіка в соціумі має культурно-історичні коріння, що створювали й загальні норми(моральні та правові), які природно спиралися на релігійні світоглядні основи. У контексті сучасних надзорських подій на території України це може розглядатися як один із важливих аспектів розмежування етносів і їх політичних організацій, що презентують східний ареал культур та ареал західний. У політичному плані перший зазвичай характеризується як деспотичний та антигуманний, другий – як демократичний і гуманний. Феноменологічно як моральна складова, причому складова стрижнева, західний культурний спосіб співіснування може бути визначеним як емпатичний та милосердний, на відміну від принципово протилежних спрямувань культур східних. Це відноситься й до правових систем, де зазначена відмінність втілена (і втілювалася) доволі виразно, наприклад, через ставлення до людини у сприйнятті цінності її життя. Ґендерний аспект тут підкреслено посилений тиском традиційних, тобто історично сталих способів і форм ставлення до жінки: це неприйняття її соціального статусу як рівного з чоловіком у культурах Сходу, де дикунська маскуліність, що спирається на ще тваринні інстинкти, переважає в системі соціальних відносин і постійно відновлюється.

Деякі уточнення в контексті зазначеної проблематики. Світоглядний контекст того, що відбувається сьогодні на нашій території, дозволяє визначати чергову війну, розпочату росією проти України, як зіткнення чи то конфлікт цивілізацій [1]. Але ця теза має бути обґрунтованою з різних позицій, включаючи й спростування штучного тлумачення історичних процесів, що спирається не на констатацію та реальне висвітлення подій минулого, а на ідеологічні підмурки шовіністичної та відверто нацистської

інтерпретації посткомуністичної пропаганди, що має своїми засадами імперську міфологію зразка позаминулого століття. Додатковим важелем у цьому питанні є апеляція до ідеалізованого образу радянського минулого, що вельми ефективно діє на рівні буденної свідомості тієї частини населення України, яка є спадкоємницею тих людей, яким або дозволили залишитися живими, або тих, хто дозволяв/не дозволяв залишатися живими іншим. Таким чином на росії постійно відновлюється культурний код людини, яка залишилася залежною від інстинктивних підвалин тваринного світу, а питання так званої «великої рускої культури» потребує окремого розгляду (єдине, що слід відразу зауважити, так це знову невідповідність термінології буттю минулого і сучасності, зокрема в тлумаченні поняття «руській»).

Історична обумовленість формування ґендерних питань у правовій культурі. Зазначені питання, як і всі інші, є втіленням культурних засад соціальності, а тому Схід має не тільки художньо-образні, а й політико-правові втілення цього аспекту взаємовідношень, як і Захід [2, с. 89-108]. І якщо йдеться про права людини, то з часів Модерну (Нового часу) орієнтиром для їх розуміння є поняття «свобода» як засадниче для визначення самого поняття права. Це й історично, і логічно вимагає залежне від цього питання формування соціальних ролей жінки і чоловіка розглядати як ступінь свободи та етапи її розширення/не розширення для жінок. Хронологічно в сенсі права (у визначеному контексті) відлік слід починати з XIII століття: Великої Хартії вільностей 1215 року (англійських баронів та Іоана Безземельного, англійського короля) і Великої Яси (Чингіз-хана) 1206 року. Другий документ є цікавим для нас насамперед у сенсі його вирішального впливу на землі Тартарії (Московії) як частини Золотої Орди, політико-правовий устрій якої залишається зразком для цих земель (росії) і до сьогодні, а перший – як зразок для інших документів, що регламентували життя європейських країн у наступні часи. Поняття свободи (як втілення справедливості) тут відіграло роль системостворюючого світоглядного наративу, що через численні культурні втілення поступово втілювалися і в праві, і в юридичній площині, тобто в законі.

Світоглядні та правові підстави свободи на території сучасної України. Загальноєвропейський культурний контекст українських земель має потужне історичне підґрунтя, серед яких слід виокремити: у зазначеному широкому сенсі – Тевтонське міське право, відоме більше як Магдебурзьке, і в більш локалізованому (стосовно саме українських земель) – право, сформоване Литовськими статутами. Перше стосується розуміння права як свободи як такого, що незаперечно поєднує мислення мешканця українських

земель, насамперед міст, що мали це – Магдебурзьке – право (а також місцевостей навколо цих міст) з європейським культурним середовищем. Тут і роль жінки природним чином починала розумітися вже в річищі формування європейського гуманізму. Друге, і найбільш важливе й цікаве для теми та змісту цього тексту, є надзвичайно вагомим і показовим у світоглядному становленні та наступною юридичною фіксацією тих соціальних ролей жінки (знову зауважимо, що спиралася на поняття свободи). Литовські статuti були вже не корпоративними феодалними настановами, де суб'єктивний і значною мірою свавільний чинник мав велике значення, а юридичним документом загального значення і впливу, що має в зіставленні з тогочасною регулятивною системою тюркських об'єднань державницького типу (Золота Орда), до яких належали й землі з фіно-угорським населенням біля річки Москва, а саме: з точки зору сучасного (західного і водночас міжнародного) розуміння права як втілення прав і свобод *кожної* людини, воно має величезну перевагу в саме правничому сенсі, включаючи й юридичний аспект (законодавче втілення).

Жінки та їхні права за Литовськими статутами (до постановки питання в контексті ґендерних проблем та їх трагічною актуалізацією в зіткненні культур цивілізації Сходу та цивілізації Заходу на теренах України). Усю гаму проблем, що їх породила чергова війна російської імперії проти України, можна концентровано сформулювати як намагання «людей минулого» повернути більш примітивний спосіб соціальної взаємодії, яка спирається виключно чи то переважно на жорстку силу (фізичну або силу влади), що є мовби природним ґрунтом тлумачення і права (яке також розуміється як втілення сили панівних верств населення в юридичному оформленні, насамперед законі). Звісно, про жодні ґендерні питання за такої постановки питання йтися не може, оскільки самці завжди мають перевагу в фізичній силі перед самками (використовуємо термінологію, що відповідає рівню розуміння взаємодії статей у східному ареалі культур).

Надзвичайна значущість видатної спроби поєднання правового із законним у Литовських статутах полягає, зокрема, у вирішенні «жіночих питань», де маємо і деклароване, і недеklarоване розуміння соціальної рівності статей (питання проявів інших способів формування соціальної нерівності не входить у предмет розгляду цієї розвідки, наприклад, кріпацтва тощо) [3]. Виразною є позиція законодавця тих часів (у сучасній термінології – позиція загальна культурологічна), що спиралася на вже існуючі традиції. Виділення останньої думки викликане наступним: нагадаємо банальну тезу, відому ще із шкільних підручників, що литвини на

території Русі були не завойовниками (про що вони публічно заявляли), а керманичами, які спиралися на місцеве традиційне право й послуговувалися його приписами. Тому можемо констатувати культурну велич цих прибалтійських народів, котрі відверто відмовилися від агресії та насилля [4], тобто того, що є осердям культурно-політичної експансії східного типу (на превеликий жаль, і до сьогодні). Іншими словами, зафіксований статус жінки слід розуміти як юридичну фіксацію такого ступеня розвитку руського населення, який уже був сформований до XVI століття. Руська жінка – це вільна жінка (звісно, ідеться про територію Русі, тобто територію навколо Києва). Деталізація цього – у підручниках історії, що спираються на історичні документи, а не на перекохану та заангажовану ідеологічно міфологію московитів, створену її татарськими та німецькими, а потім (за радянських часів) відверто неосвіченими керманичами (мордовськими, грузинськими, єврейськими тощо) за останні приблизно 300 років і навіть більше.

Ключове питання свободи на українських землях мало й інші способи втілення, де природна взаємозалежність жінок і чоловіків значною мірою корегувалася в його межах, що відомо, наприклад, з історії козацтва. Насамперед це стосується військовослужбовців польської корони, тобто так званих реєстрових козаків, оскільки вони належали до шляхти, а така масова шляхетність створювала загальне тло соціального буття з виразним, а іноді навіть підкресленим шанобливим ставленням до жінок цих козаків. Звісно, таке становище жінки було й результатом причин економічних і політичних, утім не слід не враховувати й неймовірно впливову духовну складову, оскільки у версіях християнства, що панували на цих землях, де особливу роль відігравав культ Матері Божої. Останнє також можна вважати однією з культурних підстав формування такого стану взаємовідносин між чоловіками і жінками, які додавали ваги тим смисловим камінням, що лягали у фундамент розуміння відповідного становища, яке сьогодні має назву гендеру як рівності їхніх соціальних ролей.

Для представників культур і цивілізацій Сходу, які характеризуються застиглістю соціуму й нединамічністю розвитку, розуміння цього є неймовірно складним завданням, яке на рівні буденної свідомості пересічного громадянина (фактично підкореного підлеглого) принципово не вирішується. Запозичення культурних форм, як і технологічних досягнень культур Заходу, має імітаційний характер із переважанням паразитичної складової. У цілому це може бути одним із пояснень немотивованої агресивної поведінки (разом із заздрістю, нераціональними типами поведінки тощо), що також значною мірою штучно культивується

політичними режимами, зорієнтованими на авторитаризм, тоталітаризм і, кінець-кінцем, на деспотію. А становище жінки в східних деспотіях можна однозначно визначати як безумовне підкорення чоловікові.

Для нас зазначене зіткнення цивілізацій сьогодні вже принесло і продовжує нести безліч трагедій, коли беззахисній українській жінці озброєний дикун – представник сучасного варварства – нагадує через нестримані тваринні інстинктивні дії про минуле культурного, тобто західного світу до прийняття християнства чи то в період примітивних способів його тиску як тлумачення різних церков, що є сучасністю культур східних. На росії це світоглядне повернення в минуле людства відбувається також і в ідеологічно підкореній сфері церковного життя, наприклад, через відкидання ідеї толерантності, яка має безпосередній стосунок і до гендерної проблематики. Тому захист незалежності України як від чергової підступної атаки традиційного зовнішнього ворога, так і від «російського світу – рускага міра» всередині країни містить велику гендерну складову, оскільки йдеться не тільки про сучасність та минуле, що її сформувало, а перш за все про майбутнє, де свобода кожної людини є принципом співіснування.

Серед можливих констатацій, що витікають з цього тексту, найважливішою є така, що стосується загальних світоглядних орієнтацій і спрямувань, зорієнтованих на гуманістичні цінності західного ареалу культур, включаючи й історичну спадщину українського народу. І це є також розуміння принципової частковості проблем і питань інших, включаючи й гендерні. А ключовими поняттями, що є водночас категоріями і релігійними, і моральними, і правовими, виступають справедливість і свобода, які були і залишаються такими ж і в питаннях гендерного спрямування. Розуміння цього є принциповою вимогою для спрямування дій працівників будь-яких правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

1. Рущенко І. В. Війна цивілізацій: анатомія російсько-українського конфлікту. Київ: Києво-Могилянська академія, 2020. 434 с.
2. Литвинов О. М. Право як феномен культури: спроба філософського осмислення. Луганськ: Янтар, 2014. 800 с.
3. Статути Великого князівства Литовського: у 3 т. (4 кн) / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2002-2004.
4. Лук'яненко І. В. Становище жінки-шляхтянки в середині XVI – середині XVII століть на Волині. [Електронний ресурс]. URL : <https://naurok.com.ua/stanovische-zhinki-shlyahyanky-v-seredini-hvi-seredini-hvii-sto-lit-na-volini-126736.html/>. (дата звернення: 26.05.2023)

ЛІСЦИНА Ю.,
к. ю. н, доцент, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ
(м. Львів, Україна)

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЖІНОК У МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну стало величезним випробуванням для всіх українців, але особливо для жінок та дітей. Кожна збройна агресія тягне за собою руйнації, смерті, порушує основоположні права людини. Водночас, збройний конфлікт може призвести до більш високого ступеня насильства над жінками та дівчатами, включаючи свавільні вбивства, катування та каліцтва, сексуальне насильство та примусові шлюби. Жінки і дівчатка все частіше і в першу чергу стають постраждалими від сексуального насильства, у тому числі застосовуваного як тактики ведення війни. Причому, чоловіки і хлопчики також можуть стати постраждалими від сексуального насильства, особливо в умовах утримання під вартою.

Торгівля жінками і дітьми також посилюється в період конфлікту і після нього через розпад політичних, економічних і соціальних структур, високого рівня насильства.

Доступ до необхідних послуг, таких як охорона здоров'я, включаючи послуги сексуального та репродуктивного здоров'я, може бути заблокований, унаслідок чого жінки та дівчата ще більше потерпають від незапланованої вагітності, материнської смертності та захворюваності, піддаються важким сексуальним і репродуктивним травмам та страждають на захворювання, що передаються статевим шляхом, у тому числі внаслідок сексуального насильства в умовах конфлікту.

Незважаючи на всі тяжкі наслідки, які тягне за собою війна, існують права людини. Також діє міжнародне гуманітарне право, яке покликане мінімізувати жорстокість війни.

Враховуючи, що жінки та діти особливо вразливі під час збройних конфліктів, слід з'ясувати питання юридичної регламентації злочинів проти

жінок під час збройних конфліктів. Спеціалізовані норми про захист жінок під час збройних конфліктів були вперше включені в Женевські конвенції. Так Женевська конвенція «Про захист цивільного населення під час війни» 1949 р. визначає, що жінки потребують особливого захисту від будь-якого зазіхання на їхню честь, і, зокрема, захисту від зґвалтування, примушування до проституції чи будь-якої іншої форми посягання на їхню моральність (ст. 27) [1]. Конвенцією забороняється застосування будь-яких заходів, які можуть завдати фізичних страждань або призвести до знищення осіб, що перебувають під захистом, які є під їхньою владою. Ця заборона поширюється не лише на вбивства, тортури, тілесні покарання, калічення та медичні чи наукові дослідження, які не викликані потребою лікування особи, що перебуває під захистом, а й на будь-яке інше brutальне поводження з боку як цивільних, так і військових властей (ст. 32).

У додатковому протоколі до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року регламентовано, що з особами, які перебувають під владою сторони, що бере участь у конфлікті, і не користуються сприятливим ставленням, згідно з Конвенціями або згідно з цим Протоколом, за всіх обставин поводяться гуманно, і вони, як мінімум, мають захист, передбачений у цій статті, без будь-якої несприятливої різниці, заснованої на ознаках раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи віросповідання, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншого статусу або на яких-небудь інших подібних критеріях. Кожна сторона повинна з повагою ставитися до особи, честі, переконань та релігійних обрядів усіх таких осіб. Заборонені й будуть залишатися забороненими в будь-який час і в будь-якому місці такі дії, незалежно від того, чиняться вони представниками цивільних чи воєнних органів: а) насильство над життям, здоров'ям і фізичним та психічним станом осіб, зокрема: б) вбивство; с) катування всіх видів - фізичні чи психічні; d) тілесні покарання; і) каліцтво; f) знущання над людською гідністю, зокрема, принижуюче й образливе поводження, примус до проституції чи непристойне посягання в будь-якій його формі; g) взяття заручників; і) колективне покарання; j) погрози вчинити будь-яку з вищезазначених дій (ст. 75).

У додатковому протоколі міститься окрема Глава II (Заходи для захисту жінок і дітей). Так у ст. 76 передбачено, що жінки користуються особливою повагою і їм забезпечується захист, зокрема, від зґвалтування, примусу до проституції і будь-яких інших форм непристойних посягань. Справи вагітних

жінок і матерів малолітніх дітей, від яких такі діти залежать, які піддаються арешту, затриманню чи інтернуванню з причин, пов'язаних зі збройним конфліктом, розглядаються в першочерговому порядку. Максимально можливою мірою сторони, що перебувають у конфлікті, прагнуть уникати винесення смертних вироків за правопорушення, пов'язані зі збройним конфліктом, щодо вагітних жінок або матерів малолітніх дітей, від яких такі діти залежать. Смертний вирок за такі правопорушення не виконується щодо таких жінок [2].

14 грудня 1974 року Генеральною Асамблеєю ООН була проголошена Декларація про захист жінок і дітей у надзвичайних умовах в період збройних конфліктів. Декларація містить наступні заборони: усі форми репресій та жорстокого, нелюдського поводження з жінками та дітьми, включаючи ув'язнення, тортури, розстріли, масові арешти, колективні покарання, руйнування житла та насильницьке вигнання з місць проживання, що здійснюються воюючими сторонами під час воєнних операцій або на окупованих територіях злочинними. Жінки та діти, що належать до цивільного населення й опинилися в умовах надзвичайних обставин та збройних конфліктів у боротьбі за мир, самовизначення, національне звільнення та незалежність або проживають на окупованих територіях, не повинні позбавлятися даху над головою, їжі, медичної допомоги або інших невід'ємних прав відповідно до положень Загальної Декларації прав людини, Міжнародного пакту про цивільні та політичні права, Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, Декларацію прав дитини або інших актів міжнародного права [3].

Вагоме місце в захисті прав жінок займає Декларація про викорінення насильства щодо жінок, яка була проголошена резолюцією 48/104 Генеральної Асамблеї ООН 20 грудня 1993 року. Ст. 1 Декларації містить поняття насильства по відношенню до жінок, під яким слід розуміти будь-який акт насильства, вчинений на підставі статевої ознаки, яка завдає або може заподіяти фізичні, статеві або психологічні наслідки або страждання жінкам, а також загрози вчинення таких актів, примус або довільне позбавлення волі, чи то в суспільному чи особистому житті. У ст. 2 Декларації міститься невичерпний перелік випадків насильства щодо жінок, до яких належить:

а) фізичне, статеве та психологічне насильство, яке має місце в сім'ї, включаючи нанесення побоїв, статевий примус щодо дівчаток у сім'ї, насильство, пов'язане з посагом, зґвалтування дружини чоловіком, ушкодження жіночих статевих органів та інші традиційні види практики, що

завдають шкоди жінкам, позашлюбне насильство та насильство, пов'язане з експлуатацією;

b) фізичне, статеве та психологічне насильство, яке має місце в суспільстві в цілому, включаючи зґвалтування, статевий примус, статеве домагання та залякування на роботі, у навчальних закладах та в інших місцях, торгівлю жінками та примус до проституції;

c) фізичне, статеве та психологічне насильство з боку або за потурання держави, де б воно не відбувалося [4].

Важливе значення у визначенні злочинів проти жінок належить Римському статуту Міжнародного кримінального суду. Так Статут у ст. 7 дає визначення злочинів проти людяності, під якими розуміються будь-яке з таких діянь, коли вони вчиняються в рамках широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти будь-якого цивільного населення, і такий напад вчиняється усвідомлено: a) вбивство; b) винищення; c) оборнення в рабство; d) депортація або насильницьке переміщення населення; e) ув'язнення або інше жорстке позбавлення фізичної свободи в порушення основоположних норм міжнародного права; f) катування; g) зґвалтування, сексуальне рабство, примушення до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація чи будь-яка інша подібна за тяжкістю форма сексуального насильства; h) переслідування будь-якої групи або спільноти, яку можна ідентифікувати, за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними, як це визначено в пункті 3, або іншими ознаками, що загально визнані неприпустимими згідно з міжнародним правом, у зв'язку з будь-яким діянням, зазначеним в цьому пункті, чи будь-яким злочином, що підпадає під юрисдикцію Суду; i) насильницьке зникнення осіб; j) злочин апартеїду; k) інші нелюдські діяння подібного характеру, що умисно заподіюють сильних страждань чи тяжких тілесних ушкоджень або серйозної шкоди психічному чи фізичному здоров'ю. Крім того, Статут дає визначення воєнних злочинів, до переліку яких, зокрема, належать зґвалтування, сексуальне рабство, примушення до проституції, примусова вагітність, як вона визначена в пункті 2(f) статті 7, примусова стерилізація чи будь-яка інша форма сексуального насильства, яка також становить грубе порушення Женевських конвенцій [5].

Аналізуючи ці основні міжнародні документи, які регламентують злочини проти жінок, можна зробити висновок, що порушення прав жінок в умовах збройного конфлікту, зокрема вчинення сексуального насильства, є порушенням основоположних принципів міжнародного гуманітарного

права та міжнародного права захисту прав людини. Відтак, держави повинні приймати ефективні заходи попередження та реагування на такі злочини.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року, м. Женева. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text. (дата звернення: 13.05.2023).
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199?find=1&text=%D0%B7%D0%B3%D0%B2%D0%B0%D0%BB#w1_1. (дата звернення: 13.05.2023).
3. Декларація про права жінок і дітей в надзвичайних умовах і в період збройних конфліктів. Прийнята 14 грудня 1974 року Резолюцією 3318 (XXIX) на 2319-ому пленарному засіданні Генеральної Асамблеї ООН. URL : https://zakon.cc/law/document/read/995_317. (дата звернення: 13.05. 2023).
4. Декларація про викорінення насильства щодо жінок. Прийнята резолюцією 48/104 Генеральної Асамблеї ООН від 20 грудня 1993 року. URL : https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/violence.shtml.
5. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року. URL : https://zakon.cc/law/document/read/995_317. (дата звернення: 13.05.2023).

МЕЛЬНИК І.,
прокурор Окружної прокуратури м. Івано-Франківська
Івано-Франківської області
(м. Івано-Франківськ, Україна)

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ З ПОГЛЯДУ ДЕРЖОБВИНУВАЧА

До теми протидії насильству впродовж останніх п'яти років прикута значна увага як законодавця, так і науковців, органів управління освітою, навчальників закладами, установами системи освіти, органами, установами і закладами охорони здоров'я, загальними та спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб, а також правоохоронних органів.

Чимало соціологічних досліджень, пов'язаних з аналізом домашнього насильства, досліджують актуальність проблеми в населених пунктах, категоріально, за принципом ґендеру, вікових та фізіологічних особливостей (наявності групи інвалідності, похилого віку). Деякі дослідження мали відношення до причин та наслідків домашнього насильства. Серед причин, пов'язаних із наявністю таких фактів, виділяють таке: відсутність грошових коштів у сім'ї, приготовленої їжі, статевих актів, натомість ревнощів, вживання спиртних напоїв насильником, поганого зовнішнього вигляду та фізіологічних особливостей організму жертви. Опитування стосувались і того, чи відомі особі жертви домашнього насильства та чи ставали вони свідками (очевидцями) таких подій. Також досліджувалось і питання про те, який вплив на прискання домашньому насильству здійснюють навчальні та медичні заклади. Не менш важливими є і дані стосовно економічного та сексуального насильства, про яке значно більше замовчується жертвами, на відміну від фізичного та психологічного насильства. Під час опитування з'ясовувалось, до кого та куди (заклади) можуть звертатись жертви насильства.

Актуальність проблеми пов'язана з приведенням законодавчих змін до реалій сьогодення та визначення співмірного покарання кривднику за вчинені дії, визначення покарання за вчинення кримінального правопорушення. Тому на часі є визначення стану протидії домашньому насильству, вжиті заходи Верховною Радою України та іншими органами на шляху до притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності, а

також законодавчі зміни, які тягнуть за собою певні обмеження в застосуванні норм Кримінального процесуального кодексу України.

Враховуючи відсутність безпосереднього складу кримінального правопорушення, пов'язаного з учиненням економічного, психологічного, сексуального та фізичного домашнього насилля, 06.12.2017 року Верховною Радою України внесено зміни до Кримінального кодексу України шляхом доповнення його ст. 126-1 КК України. Це швидко знайшло своє практичне відображення при реєстрації кримінальних проваджень, оскільки роками накопичувалась значна кількість невдоволених потерпілих від домашнього насильства, яким було недостатньо притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності, відповідно до вимог ст. 173-2 КУпАП.

Якщо раніше цьому передувала тільки обтяжуюча обставина, передбачена п.3 ч.1 ст. 67 КК України, як вчинення кримінального правопорушення на ґрунті расової, національної, релігійної ворожнечі чи розбрату або на ґрунті статевої приналежності, то з 07.12.2017 року, що одночасно є початком дії Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», при наявності протиправних дій відносно потерпілої особи, став наявним склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК України.

З метою забезпечення комплексного інтегрованого підходу до протидії домашньому насильству та сприяння реалізації прав осіб, постраждалих від домашнього насильства, шляхом проведення превентивних заходів, ефективного реагування на факти домашнього насильства наказом МОН від 02.10.2018 № 1047 затверджено Методичні рекомендації щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників з іншими органами та службами.

Значущість ступеня протиправності дій, пов'язаних із домашнім насильством в умовах сьогодення, показали зміни в Кримінальному процесуальному кодексі України при уведенні з 01.07.2020 інституту кримінальних проступків, адже, незважаючи на пом'якшення міри покарання в значній категорії справ, якими стали займатись органи дізнання, стаття 126-1 КК України залишилась підслідною органам слідства, з урахуванням того, що дане умисне діяння стало належати до категорії нетяжких злочинів.

Надалі постановою Кабінету Міністрів України (далі КМУ) № 129 від 16.02.2022 «Про внесення змін до порядків, затверджених постановами КМУ № 658 від 22.08.2018 та № 972 від 27.11.2019 визначено, що:

- до початку функціонування call-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей звернення та повідомлення про осіб, які постраждали від домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей, звернення та повідомлення від зазначених осіб, а також повідомлення про загрозу вчинення такого насильства приймаються державною установою «Урядовий контактний центр» (далі – Урядовий контактний центр) за номером телефону 15-47”;

- уповноважені підрозділи органів Національної поліції звітують щокварталу Нацсоцслужбі через Національну поліцію про результати здійснення повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі в порядку, визначеному Мінсоцполітики”;

- МОН звітує щокварталу Нацсоцслужбі про результати здійснення закладами освіти повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі в порядку, визначеному Мінсоцполітики”;

- МОЗ звітує щокварталу Нацсоцслужбі про результати здійснення закладами охорони здоров'я повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі в порядку, визначеному Мінсоцполітики”;

- Нацсоцслужба щокварталу організовує подання Урядовому контактному центру актуальної контактної інформації про спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, інші органи та установи, на які покладено функції щодо здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, і про загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб;

- Координаційний центр з надання правової допомоги щокварталу звітує Нацсоцслужбі про результати здійснення центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі в порядку, визначеному Мінсоцполітики”.

Не менш важливим для практичного застосування був лист Міністерства освіти та науки України «Про запобігання та протидію домашньому насильству в умовах воєнного стану в Україні» № 1/5735-22 від 30.05.2022, де зверталась увага, що будь-які потрясіння в суспільстві, особливо такі серйозні, як війна, коли багато громадян України втратили рідних та близьких людей, житло, роботу, звичний стиль життя і

продовжують перебувати в стані невизначеності - сприяють збільшенню випадків домашнього насильства. У вказаному листі визначено категорію понять, систематизовано категорію осіб, які несуть кримінальну та адміністративну відповідальність за домашнє насильство.

Крім законодавця, питанню протидії домашньому насильству чималу увагу приділяють й науковці.

Так, зокрема О. М. Дубенко, О. І. Постол вважають за необхідне внести зміни до офіційного перекладу Стамбульської конвенції в контексті притягнення кривдників до відповідальності та зміни їх насильницької моделі поведінки, заміни поняття «жертва» на «особа, яка постраждала від насильства», «постраждала особа».

М. І. Хавронюк у статті «Щодо практики протидії домашньому насильству за ознакою статі» розподіляє категорії відповідальності кривдників за домашнє насильство, зокрема за ст. 121 (каліцтво статевих органів), ст. 126-1 (домашнє насильство), ст. 134 (незаконне проведення аборту чи стерилізації), ст. 151-2 (примушування до шлюбу), ст. 152 (згвалтування), ст. 153 (сексуальне насильство, не пов'язане з проникненням в тіло іншої особи без добровільної згоди потерпілої особи), ст. 154 (примушування особи без її добровільної згоди до здійснення акту сексуального характеру з іншою особою), ст. 91-1 та ст. 390-1 (порушення обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників) КК України.

Від теоретичних аспектів до практичного застосування. Так, беручи до уваги статистичні дані за місцем основної роботи, а саме Окружної прокуратури міста Івано-Франківська Івано-Франківської області, то в основному, при вчиненні кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, до суду скеровувались обвинувальні акти за статтями 125, 126-1 та 390-1 КК України.

Так за ст. 126-1 КК України, до суду впродовж 2021 року скеровано 6 обвинувальних актів, у тому числі 2 з угодою про примирення, у 2022 році – 4, за 5 місяців 2023 року – 7 обвинувальних актів. З приводу порушень обмежувальних приписів, то до суду за ст. 390-1 КК України у 2021 році скеровано 3 обвинувальні акти, у 2022 році – 0, за 5 місяців 2023 року – 1 обвинувальний акт.

Також у 2021 році до суду скеровано 1 обвинувальний акт за ч. 2 ст. 125 КК України, де жертвою побиття, пов'язаного з домашнім насильством онучки 1976 року народження була бабуса 1937 року народження, а в березні 2023 року до суду направлено 1 обвинувальний акт за ч. 1 ст. 125 КК України,

де жертвою побиття, домашнього насильства чоловіка 1973 р.н. була дружина, 1986 р.н. І в одному, і в іншому випадку між насильниками та жертвами істотна різниця у віці, різний соціальний статус та стать.

Загалом, розгляд кримінальних проваджень вказаної категорії відбувається при невизнанні обвинуваченими вини у вчиненні кримінальних правопорушень, що зумовлене нерозумінням наслідків їх дій, посиленням на те, що мала місце провокація, морально напружена ситуація, що виникла внаслідок дій потерпілої, а виклики поліції здійснювались як превентивний захід можливого насилля, звертаючи увагу на тому, що тілесних ушкоджень потерпілим не наносили.

У практичній діяльності прокурора – держобвинувача мали місце цікаві новели законодавства, пов'язаного з розглядом кримінальних проваджень відносно осіб за ст. 126-1 КК України.

Так з 06.12.2017 року (моменту внесення змін до КПК України шляхом доповнення його ст. 126¹ КК України) до 17.06.2020 року існувала практична можливість закриття кримінального провадження на підставі п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України на ряді з іншими кримінальними провадженнями у формі приватного обвинувачення, що дозволяла потерпілому вчинити «акт доброї волі» за її бажанням. Однак, з 17.06.2020 року з наведеної підстави неможливо закрити кримінальне провадження щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством. У практиці дані зміни носять суперечливий характер, оскільки потерпілі часто категорично заявляють про небажання притягнення винної особи до кримінальної відповідальності, хочуть обмежитись у суді громадським осудом та застосуванням щодо кривдника обмежувальних приписів, наполягають на своїй позиції, посиляючись на те, що домашнє насильство застосовувалось нечасто, через вживання кривдником спиртних напоїв, його погану компанію, поганий стан фізичного та психічного здоров'я, при тому, що можливі навіть факти оплати штрафів, замість кривдників, самими потерпілими за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-2 КУпАП.

Дивним видається звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням з потерпілою у разі невиконання засудженим обмежувальних заходів чи обмежувальних приписів або ухилення від проходження програми для кривдників (ст. 390-1 КК України), адже потерпілих від цих кримінальних проступків насправді немає.

Підсумовуючи, слід зауважити, що з 2017 року ВР України значною мірою приділяє увагу законодавчим змінам, пов'язаним із домашнім

наси́льством, шляхом поси́лення кримінальної відпові́дальності за такі дії. У статті проаналізовано, за якими категоріями проводився аналіз при соціологічних дослідженнях домашнього насильства, які категорії злочинів за участі домашніх насильників вбачаються науковцями з урахуванням законодавчих новел. Автором окреслено окремі аспекти діяльності як держобвинувача в суді, що мали місце при розгляді кримінальних проваджень за ст. 126-1 КК України, наведено статистичні дані за місцем роботи за 2021-2022 роки та 5 місяців 2023 року.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Кодекс, Закон України від 05.04.2001р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (дата звернення: 22.05.2023)
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс, Закон України від 13.04. 2012р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (дата звернення: 22.05.2023)
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19/ed20171207>. (дата звернення: 22.05.2023)
4. Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 і від 27 листопада 2019 р. № 972: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2022 р. № 129. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-2022-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 22.05.2023)
5. Про запобігання та протидію домашньому насильству в умовах воєнного стану в Україні: Лист Міністерства освіти та науки України № 1/5735-22 від 30.05.2022. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zapobigannya-ta-protidiyu-domashnomu-nasilstvu-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini>. (дата звернення: 22.05.2023)
6. Хавронюк М. І. Щодо практики протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. *Сучасний стан та перспективи розвитку системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі в умовах глобальних викликів сьогодення*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 8 липня 2022 року / Міністерство внутрішніх справ України, Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса: Гельветика, 2022. С. 38-45.
7. Дубенко О. М., Постол О .І. Імплементация положень Стамбульської конвенції в контексті притягнення кривдників до відповідальності та зміни їх насильницької моделі поведінки». *Південноукраїнський правничий часопис*. №4. Ч.1. 2022. С.66-72

8. Протидія домашньому насильству: реалії і перспективи: збірник тез Обласної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 24 жовтня 2019 р.) / Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, ЧНТУ, 2019. 126 с.

Мельничук А.,
аспірант кафедри кримінального права та кримінології
факультету № 1
Донецького державного університету внутрішніх справ
(м. Кропивницький, Україна)

ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ЗА УЧАСТІ КОМБАТАНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Домашнє насильство в українському суспільстві спостерігається доволі часто. А в останні роки в умовах повномасштабної війни такі прояви прогресують, що зумовлено стресовим станом та невизначеністю.

Слід зауважити, що запобігання домашньому насильству є одним із важливих напрямів роботи органів держави та місцевого самоврядування. У цій сфері вироблено чимало міжнародних стандартів, які імплементовані в національне законодавство. Національна поліція України разом із соціальними службами здійснюють як превентивні заходи, так і надають допомогу постраждалим від різних проявів домашнього насильства.

В Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнє насильство трактується як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1].

Разом з тим за період війни в Україні все більше повідомлень про домашнє насильство вчинене комбатантами.

Комбатанти, за Женевськими конвенціями, - це особи, які мають право брати участь у воєнних діях між державами, члени регулярних збройних сил

сторони конфлікту (за винятком медичного і духовного персоналу), партизани за умови відкритого носіння ними зброї під час бою та при розгортанні в бойові порядки перед боєм і за наявності особи-керівника, відповідальної перед стороною конфлікту за їхні дії; можуть бути особи з цивільного населення неокупованої території, що стихійно взяло в руки зброю при наближенні супротивника і не встигло зорганізуватися в регулярні війська сторони конфлікту (за умови відкритого носіння зброї та поваги до законів і звичаїв війни); підрозділи поліції, прикордонної служби або аналогічних частин і підрозділів, що входять до складу збройних сил держави. право комбатанта брати безпосередню участь у бойових діях передбачає імунітет від переслідування за законні воєнні дії [2].

І цей статус не змінюється навіть в період коли вони перебувають в короткострокових відпустках (до десяти днів). Саме в цей період нерідко вчиняється домашнє насильство в тій чи іншій формі (крик, грубість, застосування фізичної сили та інше). Тому, що «кожен військовий повертається з передової з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР). На його очах гинули друзі, його могли поранити або ранили, він звик жити «на взводі» й блискавично реагувати на навколишні подразники». Звичні для нас речі люди, які були у гарячих точках, сприймають зовсім по-іншому» [3].

Водночас слід звернути увагу й на те, що жінки зазвичай неохоче заявляють про випадки домашнього насильства з боку комбатантів, оскільки бояться осуду громади, родичів, чи подальших наслідків. Попри це в Україні формується стала практика щодо розгляду кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством й сформульовані правові позиції.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 року № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19/ed20171207#Text> (дата звернення: 20.05.2023)

2. Поняття та статус комбатанта за міжнародним правом: аналіз судді Верховного Суду. 2023. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/217820_ponyattya-ta-status-kombatanta-za-mzhnarodnim-pravom-analz-sudd-verkhovnogo-sudu(дата звернення: 20.05.2023)

3. Музика Н. Як попередити та подолати домашнє насильство в родинях військових. 2021. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/01/8/243609/> (дата звернення: 20.05.2023)

МЕЛЬНИЧУК С.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри правосуддя загальноінститутських кафедр
Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ФОРМУВАННЯ ҐЕНДЕРНО-ЧУТЛИВОГО СЕРЕДОВИЩА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ

Євроінтеграційні процеси в нашій державі зосередили увагу не тільки на проблемних питаннях трансформації різних сфер суспільного життя, але й на потребі істотної перебудови різних соціальних інституцій та процесів на основі демократичних принципів без дискримінації за ознакою ґендеру.

В основі концепції ґендеру лежать проблеми відносин між статями, які наявні в усіх сферах. Вони пронизують державні інститути, суспільний устрій, сфери місцевого самоврядування, опосередковано впливають на свідомість населення, формуючи стиль мислення загалом, тому що суспільство постійно оцінює особу, зважаючи на виконання нею своїх соціальних ролей у процесі ґендерної соціалізації, яка дає змогу вибудувати власний образ фемінності, маскулінності чи андрогінності – конструкцію своєї ґендерної ідентичності. І цей процес триває все життя.

Ґендерна рівність передбачає надання й жінкам, і чоловікам однакових можливостей реалізувати себе в різних ґендерних ролях без стереотипів. Світова практика свідчить, що вирішення ґендерних проблем має відбуватися в процесі гармонізації ґендерних відносин, що є складовою державної політики, адже у її межах опосередковується реакція держави на проблемні питання суспільства, у тому числі й на взаємини між різними соціальними групами, шляхом створення механізмів їх розв'язання. Вона виступає, свого роду, гарантією прав і свобод людини, з огляду на те що спрямовується на прийняття і реалізацію державно-політичних рішень за

означеною проблематикою, розв'язання якої потребує втручання державних органів влади.

У дослідженні державної політики щодо формування ґендерно-чутливого середовища в контексті євроінтеграційних прагнень відіграє роль низка питань, пов'язаних із розвитком суспільства, зокрема це формування змісту державної політики, вивчення впливу чинників на її зміст і функціональні можливості, встановлення ефекту впливу різних інституційних структур і політичних процесів на здійснення політики, впровадження й оцінювання суспільством наслідків державної політики [1, с. 256].

Зважаючи на зазначене, державна політика в цій сфері опосередковується інституційними та нормативними складовими, які в сукупності з певними засобами формують механізм її реалізації на кожному рівні, попри те, чи він загальнодержавний, чи місцевий, чи міжнародний.

Слід зауважити, що вироблення та впровадження міжнародних стандартів у сфері забезпечення ґендерної рівності є пріоритетним напрямом діяльності більшості міжнародних організацій (зокрема, ООН, Ради Європи, ЄС та інших). Свідченням цього є наявність міжнародної правової бази з цього питання. Основу міжнародно-правового механізму захисту прав жінок закладено в статті 1 Статуту ООН, яка покладає на держави обов'язок поважати всіх людей, незалежно від статі.

Органами системи ООН прийнятий ряд міжнародно-правових документів, що стосуються конкретних прав жінок. До ряду цих актів відносяться такі:

- 1) Загальна декларація прав людини 1948 року;
- 2) Конвенція про політичні права жінок 1952 року;
- 3) Конвенція про громадянство одруженої жінки 1957 року;
- 4) Конвенція про згоду на вступ у шлюб, мінімальний шлюбний вік і реєстрацію шлюбів 1962 року та Рекомендація до неї 1965 року;
- 5) Декларація про захист жінок і дітей у надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів 1974 року;
- 6) Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року (CEDAW);
- 7) Декларації про викорінювання насилля щодо жінок 1993 року;
- 8) Пекінська Платформа Дій та Пекінська декларація 1995 року;
- 9) Декларація тисячоліття ООН 2000 року; 10) Цілі сталого розвитку 2016–2030 (Порядок денний для сталого розвитку – 2030) тощо. Серед цих

міжнародних документів ключову увагу слід звернути на Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року [2, с. 154].

Україна доєдналась до більшості міжнародних зобов'язань у сфері забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, які знайшли відображення й конкретизацію в національному законодавстві, програмних документах, отримала офіційний статус учасниці «Партнерства Біарріц» – міжнародної ініціативи рівних прав і можливостей для всіх та іншого. Важливе значення має підписання та практичне впровадження Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII [3].

Водночас, усе це ще не свідчить про ефективність впровадження державної політики щодо формування ґендерно-чутливого середовища в контексті євроінтеграційних прагнень. Варто визначитися насамперед із моніторингом впровадження державно-політичних рішень, що відповідають наявним проблемам, з метою виявлення недоліків на різних етапах і прогнозування програм та інструментів їхньої реалізації в цій сфері діяльності.

Список використаних джерел:

1. Лаврук О.В. Сутність поняття державної політики. *Університетські наукові записки*. 2018. № 67-68. С. 254-263.
2. Щербак Н. В. Міжнародні стандарти з питань ґендерної рівності та їх впровадження в Україні (в умовах реформування державного управління). *Право та державне управління*. 2020. №4. С. 153-165.
3. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text>. (дата звернення : 21.05.2023)

МНИШЕНКО Є.,

представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
в Івано-Франківській області, кандидат юридичних наук
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОТЕРПІЛИХ ВІД ГЗН, ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ РОБОТИ З ПОТЕРПІЛИМИ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ З МЕТОЮ СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЗА СТ.149 КК УКРАЇНИ

Гендерно зумовлене насильство — це те, яке вчиняється щодо людини через її приналежність до певної статі. Згідно з Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству [1], до гендерно зумовленого насильства належать: фізичне насильство; психологічне; сексуальне; економічне; домашнє; переслідування; зґвалтування; сексуальне домагання; каліцтво жіночих геніталій; примусова стерилізація; примусовий аборт; примусовий шлюб; злочини в ім'я так званої честі; насильство в інституційному середовищі; насильство у воєнних, конфліктних та постконфліктних ситуаціях; торгівля людьми; гендерна дискримінація.

Останнім часом в заголовках новин сьогодення часто фігурують поняття «жертви торгівлі людьми», «постраждалі від домашнього насильства», «потерпілі від гендерних злочинів». Потрібно в першу чергу розмежувати поняття «жертва – постраждала – потерпіла особа.»

Негативне і розмите висвітлення в ЗМІ сприяє загостренню проблематики потерпілих від ГЗН та їх становлення в суспільстві. Сучасна статистика наводить різні дані щодо того, хто саме може бути в групі ризику та кого це стосуються. На жаль, однозначно жодна статистика не дасть чітких даних щодо того, хто конкретно може бути в зоні ризику. У зоні ризику ГЗН може перебувати будь-хто. ГЗН – загальний термін для будь-якого акту завдання шкоди, що вчиняється проти волі особи й пояснюється соціальними (гендерними) відмінностями між чоловіками і жінками, викликає серйозну і зростаючу стурбованість в умовах надзвичайних гуманітарних ситуацій. Зокрема, це дії, що завдають фізичну, сексуальну або моральну шкоду або страждання, погроза вчинення таких дій, примус та інші форми позбавлення волі, та які можуть вчинятись як публічно, так і в приватному порядку.

Що ж стосується торгівлі людьми, зокрема з метою сексуальної експлуатації, то все залежить від виду експлуатації особи та «потреб злочинця». А тому потрібно пам'ятати, що в групі ризику може знаходитись кожен, а для злочинця має значення в першу чергу отримання вигоди за людину.

Не зупиняючись на особливостях кваліфікації, які визначають коло потерпілих осіб від злочинів ГЗН, одразу зрозуміло, що мова йде про особливих потерпілих, які зовсім не схожі на потерпілих від інших злочинів. Правильне сприйняття потерпілих від злочинів, пов'язаних із ГЗН, спілкування з ними та прийняття їх особливостей допоможе побудувати «зв'язок довіри» під час захисту потерпілої особи на всіх стадіях кримінального провадження. У потерпілих від ГЗН можна виділити ряд спільних рис, врахування яких може допомогти під час надання таким особам допомоги.

Потерпілі вразливі. Особливо це помітно в потерпілих від торгівлі людьми, як правило, вони перебувають у вразливому стані в контексті ст. 149 КК України під час вчинення щодо них злочину. Вразливість потерпілої особи не завершується з поданням заяви про вчинення кримінального правопорушення. Ця якість проявляється й надалі, під час допитів на стадії досудового розслідування та судового розгляду.

У потерпілих наявний страх. Це може бути як страх за своє життя чи життя своїх близьких, так і страх розголосу чи осуду. Через відчуття страху потерпілі замикаються в собі, мовчать про важливі деталі вчиненого щодо них злочину або ж і зовсім відмовляються від співпраці. На жаль, потерпілі нерідко характеризуються залежністю від злочинця. Це означає, що впродовж певного проміжку часу особа залежала від підозрюваного, але така залежність не зникла одразу, а залишилась, скажімо, як «погана звичка». Як приклад, залежність від думки злочинця і те, що вона (думка) може впливати на дії потерпілої.

Потерпілі характеризуються загостреним бажанням «швидше все забути». Для них настільки неприємні події, які вони пережили під час вчинених щодо них злочинів, що у своєму бажанні «забути, ніби нічого і не було» та «почати все спочатку» вони губляться в показаннях, забувають важливі деталі та обставини вчинених щодо них злочинів, плутаються в поясненнях. Звісно, усе це відбувається не навмисно, а лише тому, що людська психіка здатна витіснити погані спогади, не сортуючи їх на потрібні чи не потрібні.

Потерпілі «нестійкі», схильні до зміни показів, *фантазування*. Здебільшого це пов'язано з попередньою їх особливістю. Іноді фантазування щодо тих чи інших обставин вчинення злочину, на думку потерпілих, їх виправдовує в очах інших людей або позбавляє від сорому та незручностей. Через це часто проявляється ненадійність у контексті «однакових показань протягом усього кримінального процесу», оскільки потерпілі змінюють свою думку й покази, іноді дуже суттєво, настільки, що успіх завершення кримінального провадження залишається недосяжним.

Ще однією рисою потерпілі від ГЗН, а в даному контексті – потерпілі від торгівлі людьми – яскраво відрізняються від інших потерпілих від злочинів. Мова йде про одночасну довірливість і низький рівень довіри (підозріливість). Здавалось би, це зовсім протилежні поняття, які проявляються одночасно під час поведінки потерпілої. З однієї сторони, потерпілі від злочинів за ст. 149 КК України легко довіряються, але через те що ця довіра була зраджена, вони дуже підозріливо ставляться до, здавалось би, зовсім звичайних речей.

Окрема ознака, яку можна виділити в потерпілих від торгівлі людьми, - проблема «підміни статусу». Мова йде про випадки, коли потерпілий настільки викривлено сприймає весь процес розслідування та судового розгляду кримінального провадження, що йому здається, що саме він повинен захищатись. Звісно, з об'єктивної сторони, на жаль, у реаліях частої неетичної поведінки колег адвокатів зі сторони захисту, суддів та обвинуваченого, дійсно складається таке враження.

Не слід забувати і про таке явище, як «стокгольмський синдром», який розвивається в потерпілих. Це психологічний несвідомий захисний стан, який характеризується прив'язаністю жертви до кривдника. В процесі захоплення, викрадення або застосування (чи загрози застосування) насильства, жертви починають співчувати своїм кривдникам, виправдовувати їх дії. Стокгольмський синдром є нормальною реакцією людини на психотравмуючу подію, а не розладом. Він не включений в жодну міжнародну систему класифікації психіатричних захворювань. У більшості потерпілих такий синдром проявляється у фразах: «та не такий він поганий», «такі були обставини» і тому подібних виправдувальних висловлюваннях щодо дій підозрюваного.

Під час роботи з потерпілими потрібно усвідомлювати те, що є ризик того, що потерпілий зникне, не повідомить анкетні дані, не з'являтиметься у судові засідання.

Є цілий ряд причин, чому потерпілі відмовляються від співпраці. Це можуть бути: недостатня допомога потерпілим з боку держави, негативне ставлення до потерпілих у суспільстві, кліше, або «викривлене освітлення подій», у засобах масової інформації. Також відмова від співпраці пов'язана із загрозою життю потерпілої, члену сім'ї, загрозою репутації, страхом розголосу чи страхом взаємодії представників влади та злочинців. Частим явищем є також відсутність зацікавленості, а саме бажання забути, зневіра в правосудді та покаранні.

На прикладі потерпілих від торгівлі людьми можна побудувати алгоритм налагодження співпраці задля допомоги потерпілим від ГЗН та захисту їх прав.

Відносини повинні бути побудовані на довірі. Так, виявляється, що у справах щодо торгівлі людьми потерпілій має певний щабель довіри – до того, кого, на жаль, бачить уперше, та того, хто його схилив до себе. Як правило, це тому, що такий людині вперше довіряєш, розповідаєш усе та відповідаєш на вся запитання. Дуже негативним явищем є в подальшому зміна на іншу особу.

Для побудови відносин довіри важливі найменші деталі, зокрема ґендерно чутливе відношення. Наприклад, жінки, потерпілі від торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, легше довіряють жінкам слідчим, адвокатам. Чоловіків вони сприймають вороже та не довіряють їм цілком із зрозумілих причин. Щоб потерпіла особа довіряла, потрібно обирати підхід, орієнтований на потерпілу особу та правозахисний підхід, жодного разу не засуджуючи потерпілу особу в бесіді за її вибір чи за вчинок. Середовище має неабияке значення, адже легше довіряти людині, спілкуючись наодинці, без сторонніх осіб.

Не говорити неправду, не робити припущень, не говорити те, що хоче почути потерпілий. Не потрібно забувати, що наша задача, слухати, давати поради й пояснювати, як діє закон. Потрібно відверто повідомити про тривалі строки розгляду кримінальних проваджень, не приховувати даних щодо успіху кримінального провадження, можливості реального отримання відшкодування, перспектив заявлення цивільного позову. Пояснення потребує й те, що робота потерпілого не обмежується одним допитом (як це нерідко обіцяють представники органу досудового розслідування). Щоб не зменшити високого рівня довіри потерпілого, потрібно надавати об'єктивну картину щодо розслідування кримінального провадження.

Під час бесіди з потерпілими потрібно слідкувати за своєю мовою, її змістом та вираженням. Бажано уникати зайвих дотиків, рукостискань,

підбатьорюючих поплескувань по спині, адже зайва тактильність із потерпілими може їх збентежити та злякати.

Говорити в ході бесіди потрібно доступною мовою, що для юристів часто виявляється не легким завданням. Зрозумілий для нас професійний сленг або визначення, які ми вживаємо щодня, є зовсім новими для пересічних людей. Особливу увагу приділити принципу конфіденційності, дотримання якого надзвичайно важливе в роботі з потерпілими. Важливим при цьому залишається дотримання принципу законності. Поради щодо того, які показання надавати, що замовчувати, а що додати до пояснень, є недопустимими.

У роботі з потерпілими необхідно бути тактовним, також мати терпіння та розуміння. Вимагається повторити потерпілому його права безліч разів, багато слухати та нагадувати ті чи інші обставини.

Особливим аспектом, який потрібно враховувати під час роботи з ПО від ГЗН, є питання вторинної та повторної віктимізації потерпілих. Повторна віктимізація означає становище, коли та ж сама особа потерпає унаслідок більше як одного випадку з кримінально-правовими наслідками протягом певного періоду. Вторинна віктимізація означає віктимізацію, яка не є прямим наслідком злочинної дії, а спричиняється реакцією на потерпілого з боку інститутів та окремих осіб. Завдана вдруге шкода (вторинна віктимізація ПО) може мати фатальні наслідки як для потерпілих, так і для спішного завершення кримінальних проваджень.

«Мінімальні стандарти» захисту потерпілих та їх реалізація, відповідно до Директиви 2012/29/Євросоюзу Європейського Парламенту та Ради від 25 жовтня 2012 року.

Список використаних джерел:

1. Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>. (дата звернення: 18.05.2023)

2. Реферативний огляд європейського права / За заг. ред. В. О. Зайчука. Вип. 27-28. Київ, 2013. 101 с.

3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Конвенція; Міжнародний документ від 11.05.2011 року № 994_001-11. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text. (дата звернення: 18.05.2023)

ОДИНЦОВА О.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри поліцейської діяльності факультету підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції
Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ УМОВНО-ДОСТРОКОВОГО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ

Кримінально-правова політика є генеральним напрямом діяльності держави щодо боротьби зі злочинністю специфічними кримінально-правовими засобами. Зокрема від того, за яких умов і на яких підставах кримінальна відповідальність за ті чи інші кримінально карані діяння застосовується, виключається або замінюється іншими заходами, буде залежати розвиток кримінально-процесуальної, кримінально-виконавчої та кримінологічної політики [1, с. 17]. В умовах Євроінтеграції актуальною вимогою сьогодення є врахування кримінально-правовою політикою нашої держави європейських стандартів, норм та принципів, зокрема ґендерних аспектів, оскільки останні відіграють важливу роль для рівного та сталого розвитку суспільства. Робота над новим Кримінальним кодексом України робить означену проблематику ще більш актуальною.

Аналіз особливостей виконання покарань, у першу чергу, покарання у виді позбавлення волі, щодо жінок та чоловіків, які мають малолітніх дітей певного віку, посідає гідне місце в науковій літературі з кримінального права з точки зору ґендерної рівності.

Так низка дослідників зазначають, що в ст.ст. 79, 83 чинного Кримінального Кодексу України (далі – КК України) [2] простежується ґендерна нерівність щодо чоловіків на фоні передбачених у цих статтях привілеїв для жінок, які мають дітей до семи / трьох років, під час призначення та відбування деяких кримінальних покарань (у першу чергу, позбавлення волі) [3, с. 40]. На думку деяких із них, задля усунення зазначеної дискримінації необхідні законодавчі доповнення щодо правових підстав застосування до чоловіків, які мають малолітню дитину, звільнення від відбування покарання з випробуванням та умовно-дострокового звільнення від відбування покарання [3, с. 40; 4, с. 204].

Нещодавно нами було запропоновано аналіз питання про наявність чи відсутність дискримінації чоловіків-батьків малолітніх дітей при

застосуванні ст. 75 КК України (звільнення від відбування покарання з випробуванням) [5, с. 174-184] через призму положень Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 № 2866-IV [6]. Означений підхід ми вважаємо доцільним застосувати щодо проблематики умовно-дострокового звільнення від відбування покарання у виді позбавлення волі, і дана робота є ще однією спробою дати відповідь на питання, чи дійсно засуджені до позбавлення волі строком до п'яти років чоловіки-батьки, у яких народилась дитина під час відбування цього покарання, дискримінуються за ознакою статі в порівнянні з жінками-матерями, про яких йде мова у ст. 83 КК України.

Задля зручності сприйняття матеріалу наведемо положення ч. 1 ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [6], під дискримінацією за ознакою статі розуміється «ситуація, за якої особа ... зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», *крім випадків, коли такі обмеження або привілеї мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними*».

У зазначеній публікації ми формулювали три питання, що впливають, на нашу думку, із законодавчого визначення дискримінації за ознакою статі, і дозволяють визначити не питання якщо про наявність чи відсутність дискримінації чоловіків за ознакою статі у чинному кримінальному законодавстві при застосуванні звільнення від відбування покарання з випробуванням, то хоча б про відповідність ст. 75 КК України галузевому законодавству України про ґендерну рівність. Розглянемо аналогічні питання в контексті умовно-дострокового звільнення чоловіків від відбування покарання у виді позбавлення волі.

Перше питання, яке видається нам доречним: «Які саме права, свободи чи привілеї чоловіка, у якого народилась дитина під час відбування покарання у виді позбавлення волі строком до п'яти років, у тому числі й за умисні тяжкі та особливо тяжкі злочини, можуть зазнати обмежень у визнанні, реалізації або користуванні у випадку його незвільнення від відбування цих покарань у межах строку, на який чоловіка може бути звільнено від роботи до досягнення дитиною трирічного віку?». Відповідь на це питання в цілому є ідентичною тому, про що ми писали відносно ст. 75 КК України в попередній публікації. Аналіз ст. 151 Сімейного кодексу (права батьків щодо виховання дитини) дозволяє дійти висновку, що засуджений

батько, з огляду на права засуджених, передбачені ч. 1 ст. 107, ч.ч. 1, 4 ст. 110 Кримінально-виконавчого кодексу України [7], цілком може реалізовувати права, передбачені ч.ч. 2, 3 зазначеної статті (право залучати до виховання дитини інших осіб, передавати її на виховання фізичним та юридичним особам; право обирати форми та методи виховання, крім тих, які суперечать закону, моральним засадам суспільства). Зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні переважне право перед іншими особами (крім матері дитини) на особисте виховання дитини (ч. 1 ст. 151 Сімейного кодексу) [8].

Друге питання ми формулюємо наступним чином: *«Чи можна вважати відбування покарання у виді позбавлення волі випадком, коли обмеження переважного права батька перед іншими особами (крім матері дитини) на особисте виховання дитини має правомірну об'єктивно обґрунтовану мету?»* На нашу думку, при відбуванні позбавлення волі правомірними об'єктивно обґрунтованими цілями є цілі, передбачені ч. 1 ст. 1 КВК України (захист інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами), особливо в умовах, коли малолітня дитина залишається з матір'ю [7]. І той факт, що зазначені цілі закріплені в Кримінально-виконавчому кодексі, як раз вказують на їх правомірність.

І останнє питання стосується способів обмеження переважного права батька перед іншими особами на особисте виховання дитини у визнанні, реалізації або користуванні. *Наскільки належним та необхідним способом досягнення цілей, зазначених у ч. 1 ст. 1 Кримінально-виконавчого кодексу України, є виконання позбавлення волі у виправних колоніях того чи іншого рівня безпеки?* Як уже зазначалось у попередній публікації, метою наших наукових пошуків не є розробка шляхів та напрямів реформування вітчизняної системи кримінальних покарань чи порядку й умов їх виконання, тому ми вважаємо, що на поставлене питання допустимо відповісти таким чином. Подальше виконання покарання у виді позбавлення волі на строк не більше п'яти років для чоловіків, у яких народилась дитина, але таких, які, висловлюючись термінологією ст. 81 КК України, не демонструють своє виправлення сумлінною поведінкою і ставленням до праці, є таким же належним та необхідним способом, яким воно є для чоловіків, котрі не мають малолітніх дітей, та всіх інших категорій засуджених, яким призначається цей вид покарань.

У той же час, слід враховувати, що у ст. 81 КК передбачені не лише підстави умовно-дострокового звільнення особи (доведення засудженим свого виправлення сумлінною поведінкою і ставленням до праці), але й передумови його застосування, а саме обов'язок фактично відбутися певний строк покарання, після якого адміністрація установи виконання покарання та суд вирішують питання про можливість застосування норми про умовно-дострокове звільнення особи (ч. 2 ст. 81 КК). Для тяжких та особливо тяжких злочинів зазначені строки є досить тривалими. Із змісту ст. 81 КК України випливає, що особа, яка демонструє сумлінну поведінку та ставлення до праці, але ще фактично не відбула передбачений ч. 2 ст. 81 КК строк покарання у виді позбавлення волі, не може бути умовно-достроково звільнена від відбування покарання. Щодо жінок, які, відбуваючи покарання у виді позбавлення волі, та народили дитину, умова щодо строку фактичного відбування покарання відсутня. *На скільки належним та необхідним способом досягнення цілей, зазначених у ч. 1 ст. 1 Кримінально-виконавчого кодексу України, є продовження виконання покарання у виді позбавлення волі для засудженого чоловічої статі, який під час відбування позбавлення волі демонструє сумлінну поведінку та ставлення до праці до сплину строків, що передбачені ч. 2 ст. 81 КК України, і у якого в цей час народжується дитина, особливо у разі смерті чи інвалідності породіллі або інших складних життєвих ситуаціях?*

На нашу думку, слід виважено ставитись до таких ситуацій з огляду на біологічні відмінності чоловіка та жінки (зокрема вплив на жінку факту народження нею дитини). Однак, можливо, слід доповнити ст. 81 КК України положенням про те, що у виключних випадках щодо засудженого чоловічої статі до позбавлення волі строком до п'яти років, у якого народилась дитина, може вирішуватись питання про його умовно-дострокове звільнення до сплину строків, передбачених ч. 2 ст. 81 КК України, за умови що він демонструє сумлінну поведінку і ставлення до праці. Таке положення покликане, на нашу думку, досягти максимального ступеня відповідності положень чинного КК України про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання у виді позбавлення волі вимогам галузевого законодавства України про ґендерну рівність.

Отже, на підставі аналізу чинного законодавства доходимо висновку про відсутність дискримінації за ознакою статі щодо чоловіків, у яких народились діти, при вирішенні питання про умовно-дострокове звільнення їх від відбування покарання, у тих випадках, коли на момент народження дитини ними вже фактично відбуто строки покарання, передбачені ч. 2 ст. 81

КК України. Народження дитини, смерть або інвалідність матері, інші життєві обставини підсудного чоловічої статі, може і має враховуватись судом при вирішенні питання про виправлення засудженого і можливість застосовувати до нього умовно-дострокового звільнення від відбування покарання на загальних підставах (ст. 81 КК України). Щодо чоловіків, засуджених до позбавлення волі строком до п'яти років, у яких народилась дитина, на законодавчому рівні має бути закріплена можливість їх умовно-дострокового звільнення від відбування цього покарання, до сплину строків, передбачених ч. 2 ст. 81 КК України, за умови що вони демонструють своє виправлення сумлінною поведінкою і ставленням до праці.

Список використаних джерел:

1. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. Київ : Атіка, 2005. 332 с.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення: 06.05.2023)
3. Меркулова В. О. Гендерна експертиза кримінального законодавства: окремі аспекти національно-правових підходів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. С. 38-42. URL : <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2019/2/11.pdf>. (дата звернення: 06.05.2023)
4. Мальцева Д. Гендерні аспекти звільнення від відбування покарання. Кримінологічні дослідження : збірник наук. праць / [гол. ред. В. Поклад, канд. філос. наук]; Луган. держ. універ. внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка; Луган. гуман. центр. Сєвєродонецьк: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2022. Вип. 12: Гендерні аспекти злочинності. С. 203-209.
5. Одинцова О. Гендерні аспекти звільнення від відбування покарання з випробуванням. Вісник ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка. 2023. № 1. С. 174-184. DOI : <https://doi.org/10.33766/2524-0323.101.174-184>.
6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2866-15>. (дата звернення: 06.05.2023).
7. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 06.05.2023).
8. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 06.05.2023).

РОЗВАДОВСЬКИЙ В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри конституційного,

РОЛЬ ПРАВОВОЇ НАУКИ У ФОРМУВАННІ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

Російська воєнна агресія в Україні стала викликом для формування нової концепції державотворення, яка має відповідати вимогам сучасності. Правова наука є важливим інструментом, оскільки вона дає необхідні знання про правові процеси та інститути, що допомагають створити ефективну систему правосуддя та правової охорони. Сучасна концепція державотворення в Україні повинна бути побудована на принципах демократії, правової держави та захисту прав людини. У зв'язку зі складністю ситуації, унаслідок російської агресії, необхідно активно розробляти нові законодавчі та нормативні акти, які відповідатимуть потребам сучасної держави.

Російська воєнна агресія в Україні суттєво підірвала старі уявлення про державність та національну безпеку, що стали особливо актуальними для формування нової концепції державотворення в Україні. Основним завданням нової концепції державотворення має стати забезпечення національної безпеки, захисту суверенітету та територіальної цілісності держави. Важливим компонентом такої концепції є підвищення ефективності державного управління та боротьба з корупцією, що забезпечить створення умов для стабільного розвитку країни. Також важливими складовими нової концепції державотворення є зміцнення демократії, прав людини та розвитку громадянського суспільства, збільшення інвестиційної привабливості країни та зміцнення міжнародної позиції України на світовій арені. У цьому процесі важливою є роль влади, яка повинна бути відкритою, прозорою та відповідальною перед громадянами, здатною відповідати на виклики часу та виконувати свої обов'язки в інтересах нації.

Таким чином, нова концепція державотворення має спрямовуватися на створення ефективного, стабільного та прогресуючого державного утворення, що здатне забезпечити національну безпеку, економічний розвиток та добробут громадян.

Аналіз законодавства України, спрямованого на захист прав та інтересів громадян в умовах збройного конфлікту.

Аналіз законодавства, спрямованого на захист прав та інтересів громадян в умовах воєнного конфлікту, є важливою складовою роботи правової науки та правозахисних організацій. Особливо актуальним є такий аналіз у контексті російської воєнної агресії проти України, яка спричинила значні порушення прав та свобод громадян.

Основні нормативно-правові акти, які регулюють захист прав та інтересів громадян в умовах воєнного конфлікту, включаючи міжнародне гуманітарне право та внутрішнє право законодавство країни, яка перебуває в конфлікті.

Міжнародне гуманітарне право встановлює мінімальні стандарти захисту прав людини під час збройного конфлікту, зокрема щодо поводження із військовополоненими, захисту цивільного населення від насильства та забезпечення доступу до гуманітарної допомоги.

Українське законодавство також містить норми, спрямовані на захист прав та інтересів громадян в умовах воєнного конфлікту. Наприклад, Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [1] встановлює гарантії соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, а також Закон «Про правовий статус та соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» [2], надає громадянам, які постраждали від катастроф та війни, право на соціальний захист та допомогу.

Роль правової науки у розробці стратегій та політики.

Роль правової науки у розробці стратегій та політик є важливою складовою сучасного суспільства. Правова наука є важливим інструментом, який дозволяє визначити раціональний підхід до розв'язання різноманітних проблем, пов'язаних зі здійсненням державної влади та захистом прав та свобод громадян. Зокрема, правова наука може забезпечити належне розуміння складних правових проблем, визначення потенційних наслідків ведення певної політики, а також розробку належних процедур і механізмів забезпечення захисту прав та інтересів громадян.

Правова наука також може відігравати важливу роль у формуванні стратегічних документів та політик національного рівня. Наприклад, при розробці державної політики з питань прав людини та захисту їхніх інтересів, правова наука може допомогти визначити міжнародні стандарти, які необхідно враховувати в процесі розробки політики, а також розробити національні механізми забезпечення захисту прав та свобод громадян. Крім

того, правова наука може відгравати роль у формуванні стратегій розвитку певних секторів економіки та суспільства. Наприклад, правова наука може допомогти визначити правові механізми забезпечення прав інтелектуальної власності, правових стимулів для підтримки малого та середнього бізнесу та інших сфер.

Популяризація знань про правовий захист та допомога громадянам у розумінні їхніх прав.

Популяризація знань про правовий захист та допомога громадянам у розумінні їхніх прав є важливою роллю правової науки. Насамперед, правова наука може впливати на формування свідомого ставлення до правових норм та прав людини в цілому. Для цього необхідно проводити різноманітні заходи з популяризації знань про права громадян, які могли б бути організовані в рамках конференцій, семінарів, круглих столів та інших подій, які містять експертні доповіді від провідних юристів та правознавців. Також правова наука може сприяти популяризації знань про правовий захист та допомогу громадянам у розумінні їхніх прав через розробку підручників, методичних посібників та інших навчальних матеріалів для широкого загалу. Крім того, права наука може сприяти популяризації знань про правовий захист та допомогу громадянам у розумінні їхніх прав через співпрацю із засобами масової інформації та організацію відкритих лекцій для широкого загалу.

Список використаних джерел:

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту. Закон України №3551-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>. (дата звернення: 05.05.2023 р.).

2. Про правовий статус та соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Закон України №796-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12#Text>. (дата звернення: 04.05.2023 р.).

САБАДУХА В.,
доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри суспільних наук
Івано-Франківського національного
технічного університету,
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ГЛОБАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ ЗНЕОСОБЛЕНОГО ТА ОСОБИСТІСНОГО НАЧАЛ СУСПІЛЬНОГО БУТТЯ

Зміст сучасної російсько-української війни політологи, експерти, аналітики, журналісти визначають як боротьбу українців за свою незалежність. Україна захищає європейські цінності та принципи демократії. Відбувається боротьба добра і зла. Такі судження мають сенс. Один із провідних вітчизняних філософів М. Бойченко ставить питання: «Що є причиною війни і що має робити філософ?» і дає таку відповідь. Причиною війни є гординя росіян, яка ґрунтується на імперських ідеях [1, с. 6–7]. Але в цій війні є філософський зміст, який пов'язаний із людською сутністю. Злочини російської політично-військової «еліти» та армії примушують переглядати погляди на людську сутність. Сучасна філософія й психологія стверджують, що кожна людина є особистістю. З цієї позиції Путін та його поплічники й українські добровольці та військові теж є особистостями, незалежно від статі тощо. Тоді злочинець і герой – особистості. Очевидна суперечність. Війна гостро поставила питання: «Хто є хто?» і «Що є що?» у цих глобальних подіях. Загальною методологічною вимогою до будь-якої теорії є правило: теорія має бути вільною від внутрішніх суперечностей. Відповідно до правила Патнема, теорію слід зберігати доти, поки вона не суперечить фактам. Дійсно, якщо зміст поняття не відповідає фактам, то треба переглядати теорію. Суперечності, які виявила війна, примушують переосмислювати філософські погляди на проблему особистості.

Метою цієї розвідки є дослідження філософських причин російсько-української війни та її вплив на деякі сфери буття людини. Це передбачає розв'язання таких завдань: по-перше, здійснити переосмислення філософських поглядів на людську сутність; по-друге, довести нездатність панівного типу людини до конструктивної діяльності в сучасних умовах; по-третє, обґрунтувати, що Росія є втіленням якостей знеособленої людини; по-четверте, накреслити заходи, що сприятимуть світоглядному та моральному

очищенню української нації; по-п'яте, коротко зазначити вплив на деякі сфери буття людини, зокрема на ґендерні аспекти взаємовідносин.

Від Конфуція, Платона через середньовічну арабську й християнську філософію, філософію німецьких містиків та романтиків до німецької класичної філософії проходить ідея ступенів духовного розвитку людини. Ця концепція пояснювала людську сутність, спираючись на чотири ступені духовного розвитку людини, які у різних філософських системах визначалися різними поняттями, але їхній зміст був подібний. Перший – ница, тілесна, природна людина, яка у своєму житті схильна до безпосередніх потреб і не виходить за їх межі. Другий – посередня людина, яка може бути освіченою, але, як правило, є аморальною, бо на перше місце ставить власну економічну, політичну, моральну, психологічну вигоду. Її в християнстві називали хамом, дияволом, ніщо, бо цей тип людини є носієм зла, а Ф. Ніцше дав їй назву паразит [4, с. 192–193]. Третій – зріла особистість, яка у своїй діяльності керується інтересами іншої людини, суспільства й держави. Четвертий – генії, спонукання яких сягають рівня масштабів людства. Цей підхід отримав назву елітарна концепція особистості [5, с. 162–192].

У наведених поглядах визнавалася пріоритетна роль у суспільстві духовно розвиненої людини – особистості. Відмінності між нижчими (першим і другим) і вищими (третім та четвертим) ступенями розвитку максимально чітко висловив християнський мислитель Іоанн Златоуст: людина особистісного ступеня духовного розвитку завжди діє відповідно до моральних норм [3, с. 97, 335], утім «розумна людина» (розумій, посередня людина) ніколи не забуває про матеріальну та іншу вигоду. У християнській філософії народжується ідея особистості як духовно досконалої людини, яка не зупиняється на власному розвитку, а прагне вдосконалювати інших і суспільство.

Філософи Відродження та Просвітництва закреслили ієрархічні погляди на людську сутність й сформулювали гуманістичне розуміння людини, втіленням якого стало судження «кожна людина – особистість», яке новітні філософські концепції прийняли за абсолютну істину. Так кожен без будь-яких зусиль став особистістю, а посередня людина отримала легітимне право на владу. Утім, зауважимо, що немає такої праці й такого філософа, де б було доведено, що кожна людина є особистістю. Твердження «кожна людина – особистість» людську сутність звело до соціально-політичного існування. Із часом екзистенціалізм існування проголосив сутність. Так модерні й постмодерні філософи заплуталися у двох поняттях – сутність та існування. Більшість європейських філософів пішли за цією «філософською»

концепцією. Під впливом спрощеного гуманізму сучасна людина втратила здатність критично дивитися на себе й розуміти інших. Це стало філософським підґрунтям того, як гітлери, муссоліні, путіни, лукашенки, януковичі та інші посередності отримали моральне право на владу.

На початку ХХ ст. людство опинилося перед викликом, який і до сьогодні сповна неусвідомлений. Цей виклик був частково осмислений Х. Ортегою-і-Гассетом і сформульований як «бунт мас» [5].

Причини, що призводили окремі цивілізації до загибелі, А. Тойнбі узагальнив у законі: цивілізації гинули тоді, коли еліта перероджувалась на внутрішній пролетаріат [7, с. 368–395]. Цей закон має не лише соціально-політичний, але й філософсько-антропологічний зміст: людська спільнота деградує, якщо пріоритет у суспільстві переходить до посередньої людини.

Такий виклик охопив не окрему країну, а людську спільноту. Глобальний масштаб виклику потребує глобальної відповіді. Пріоритет матеріального і посередньої людини призвів до загального зниження інтелектуального й духовного потенціалу людства. Посередня людина реагувала лише на науково-технічні досягнення і не звертала увагу на негативні тенденції у сфері інтелектуального й духовного розвитку людини.

З позиції теорії ступенів духовного розвитку пріоритет у сучасному світі належить посередній людині [6, с. 381–382]. На основі вчення Р. Авенаріуса про принципову координацію між «Я» і середовищем стверджуємо, що посередня людина сформувала суспільство за своїми якостями й цінностями. Утім за світоглядне підґрунтя прийняло твердження «кожна людина – особистість», що стало філософською основою сучасної знеособленої парадигми буття. В умовах цієї парадигми безпосереднє людське існування стало самоціллю. Людина перетворилася на раба власних потреб, а життя – на метушню без мети і смислу. В умовах знеособленої парадигми буття людина не має можливостей реалізувати своє право на «сродну працю», понівечено духовні засади життєдіяльності: у суспільстві відсутні моральні й духовні авторитети, нижче судить вище і стає мірою, омана превалює над істиною.

Ознаки вичерпаності людського й суспільного буття знайшли відбиття у таких висновках відомих філософів: пробудження інстинктів (Т. Адорно, Г. Маркузе, Ж. Еллюль); екзистенційний вакуум як відсутність смислу буття (В. Франкл); поглинання людини технікою (М. Гайдеггер, Ж. Еллюль); панування інструментального розуму (М. Горькаймер); відсутність етичних засад буття і фрагментарність життя (Ч. Тейлор); культ гедонізму (Ж. Ліповецький); культ матеріального і панування мас (Ж. Бодріяр);

панування масової культури та еклектичність культурного життя (А. Дахній).

Отже, панування посередньої людини ґрунтується на пріоритеті матеріального, який реалізовує посередня людина. Результатом її «діяльності» є перманентні конфлікти й війни.

Військова агресія Московії проти України примушує зробити, зокрема, такі попередні висновки:

Перший. Росія є втіленням знеособленої людини, яка завжди жила за рахунок ресурсів інших народів. Посттоталітарна людина на чолі з Путіним хвора на некрофілію.

Другий. Ця війна наочно підтвердила висновок Х. Ортеги-і-Гассета, що особистість є ворогом для посередньої людини.

Третій. Війна також змушує переглядати філософські концепції людини й повернутися до сутності, яка була відома стародавнім і середньовічним філософам. Якби в людському суспільстві були чіткі критерії щодо знання людської сутності, то прийти до влади таким політикам, як Путін, Янукович, Лукашенко, Меркель, Трамп та іншим посередностям було б неможливо.

Четвертий. Безлад таких взаємовідносин посилює проблеми ґендерного спрямування, оскільки особистісні характеристики та якості нівелюються тиском влади посередностей.

На противагу Росії, в Україні особистісне начало існувало з часів Русі. Ідея ступенів духовного розвитку знайшла відбиття у філософських поглядах видатних українських мислителів: І. Вишенського, Г. Сковороди, Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка та ін. [6, с. 260–297]. Ідея особистісного буття існувала в Україні навіть в умовах комуністичного режиму. Цю ідею успадкувала Українська Гельсінська спілка з прав людини й наступні революції: Революція на граніті, Помаранчева революція, Революція Гідності. Особистісне начало української нації дратувало Сталіна й Путіна. У цьому полягає філософська причина патологічної ненависті російських царів та диктаторів до українців. Ненависть знищувала будь-яке раціональне начало в російській інтелектуальній еліті, і вона втрачали контроль над своїми емоціями, стаючи їх рабом. Під час Революції Гідності конфлікт знеособленого й особистісного став очевидним. У сучасній російсько-українській війні конфлікт знеособленого й особистісного сягає апогею.

У цій ситуації українські особистості – воїни, добровольці, бійці територіальної оборони, пересічні громадяни – демонструють світові свою духовну вищість перед тоталітарною й ліберальною людиною. А це наші

жінки і чоловіки. Українські особистості ведуть боротьбу не лише із тоталітарною московією, але й з посередністю всередині України. Треба визнати, що посередності, які панують усередині України, сприяли розв'язанню війни.

На основі принципової координації Р. Авенаріуса стверджуємо, що знеособлена маса породжує знеособлених лідерів: сталіних, гітлерів, путіних, лаврових, януковичів, лукашенків, які зі свого боку старанно розбещують народ за допомогою маніпулятивних технологій. Єдність українського народу, Збройних сил України, громадянського суспільства доводить, що й пересічна людина здатна на духовне прозріння й діяльність із позиції особистості.

Військова перемога має бути доповнена перемогою на внутрішньому фронті, але для цього треба здійснити революцію в людській свідомості. Якщо в Україні після війни переможе особистісне начало, то ми започаткуємо нову – особистісну – парадигму буття, але для цього потрібно, щоб суспільна свідомість прийняла нові уявлення про людську сутність, а саме теорію ступенів духовного розвитку. Зазначена теорія здатна змінити суспільну атмосферу. Суспільство отримає знання про сутність людського буття, яке приховувалося від людини знеособленою філософією, і стане здатним дати відповідь на питання «Хто є хто?» щодо посадовців та політиків. Теорія допоможе суттєво зменшити рівень хаосу в суспільстві та навчити людину критично мислити.

Треба передбачати й некраший варіант розвитку подій в Україні після перемоги. Проблема переходу на українську мову достатньо чітко засвідчує, наскільки людина є консервативною істотою. Утім питання ґендеру та розвиток суспільної думки щодо цього в нашому суспільстві показує, що військова перемога не означає звільнення людської свідомості від хибних уявлень, вона створює лише передумови для цього. Свідомість українців, як і людства в цілому, отруєна хибним гуманістичним концептом «кожна людина – особистість». В еліті України панує знеособлена людина, яка має неабиякі економічні, політичні та інформаційні ресурси. Боротьба за свідомість – це боротьба за пріоритет духовного начала, а значить, за пріоритет особистості в суспільстві. Посередня людина має фантастичну здатність до мімікрії, щоб зберегти за собою владу. Тому українській нації треба думати, щоб перемогою не скористалася посередня людина, як це часто має місце в історії. Відтак постає питання: «Що треба робити?»

Відповіді на це питання також можна вважати певними висновками.

Перше. Необхідно визнати об'єктивність ступенів духовного розвитку людини. До кожної людини в контексті комунікацій треба ставитися як до особистості: усі люди єдиносущі, але за своєю сутністю не кожний актуально сягає ступеня особистості. Лише особистість здатна забезпечити не лише гідні соціально-економічні умови життя, але й можливість духовної самореалізації. Гендерні принципи тут можна вважати показовими.

Друге. Треба сформулювати українську національну ідею та національну ідеологію. Посередня людина не зацікавлена, щоб у державі була національна ідея та ідеологія. В основу української національної ідеї та ідеології необхідно покласти: пріоритет духовного та ідею особистості [6, с. 483–516]. Виховання особистості треба піднести до рівня національної ідеології. Національна (персоналістична) ідеологія має донести до свідомості громадян дійсно гуманістичний зміст теорії ступенів духовного розвитку. Національна ідея та ідеологія сприятимуть консолідації нації.

Третє. Держава має піклуватися про формування критичної маси особистостей, бо без них суспільство приречено на деградацію.

Четверте. Гуманітарії мають переглянути світоглядні засади, зміст своїх курсів і започаткувати в закладах вищої освіти курс із критичного мислення й філософської антропології, які б сприяли розвитку свідомості людини.

П'яте. Започаткувати жорсткі, але об'єктивні вимоги до державних посадовців, народних депутатів з їх тестуванням на рівень професійного, інтелектуального розвитку (IQ) та наявності у них моральних якостей.

Накреслені заходи здатні закріпити нашу військову перемогу у свідомості людей і привести до морального й духовного одужання нації. Українці мають подати приклад відродження ідеї особистісного буття й повернути в європейську свідомість духовну абетку: пріоритет у всіх сферах суспільного життя має належати особистості, у протилежному випадку він переходить до посередньої людини. Це буде дійсним початком епохи пріоритету духовного над матеріальним, особистісного над знеособленим. «Усе буде Україна» лише тоді, коли зрозуміємо роль особистості в життєдіяльності суспільства й подолаємо пріоритет посередньої людини.

Список використаних джерел:

1. Бойченко М. Українська філософія у викликах війни. *Філософія у сучасному світі*. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Філософські читання присвячені Всесвітньому Дню філософії. 18–19 листопада 2022. Харків : 2022. 225 с.

2. Генон Р. Криза сучасного світу / пер. з фр. І. Калюга; під наук. ред. Ю. Завгороднього. Київ: Видавець Анна Клокун, 2020. 212 с.
3. Золотоустий Й. Зібрання повчань / пер. з рос. І. Жеребецької. Львів : Місіонер, 2007. Кн. 1. 376 с.
4. Ніцше Ф. Так казав Заратустра. *Так казав Заратустра. Жадання влади* / пер. з нім. А. Онишка, П. Таращука. Київ : Основи, 1993. С. 8–326.
5. Ортега-і-Гассет Х. Бунт мас. *Ортега-і-Гассет Х. Вибрані твори* / пер. з ісп. В. Бурггардта, В. Сахна, О. Товстенка. Київ : Основи, 1994. С. 15–139.
6. Сабадуха В. О. Метафізика суспільного та особистісного буття: монографія. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2019. 647 с.
7. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії: (скорочена версія томів I–VI Д. Ч. Сомервелла): в 2 т. / пер. з англ. В. Шовкуна. Київ : Основи, 1995. Т. 1. 614 с.

СЕРДЕНЬКО В.,

директор Івано-Франківського обласного центру
соціально-психологічної реабілітації дітей,
засновник Центр психологічної допомоги дітям «СЕРДЕНЬКО»
(м. Івано-Франківськ, Україна)

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ У СТАНОВЛЕНІ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Домашнє насильство та насильство за ознакою статі є проявами порушень прав людини та основними перешкодами забезпечення гендерної рівності. Щороку від насильства в Україні страждає близько 100 тис. осіб, 90 відсотків з яких жінки.

Домашнє насильство є однією з найгостріших соціальних проблем, від якої страждають як жінки, так і чоловіки. Найбільш вразливими є жінки та діти. До групи підвищеного ризику потрапляння в ситуацію насильства належать особи з інвалідністю, люди похилого віку, внутрішньо переміщені особи, жінки із сільської місцевості [1].

Насильство негативно впливає як на фізичне, так і на психічне здоров'я постраждалих осіб і може призвести до інвалідності чи летальних випадків

унаслідок отримання тяжких тілесних ушкоджень, не сумісних із життям, вчинення суїциду. У 95 відсотках випадків розлучень сімейних пар причиною є домашнє насильство.

Постраждали від домашнього насильства (переважно жінки) не можуть належним чином виконувати свої батьківські обов'язки, унаслідок чого зростає рівень соціального сирітства. Насильство щодо жінок і дівчат негативно впливає на їх репродуктивне здоров'я, унаслідок чого знижується рівень народжуваності та збільшується кількість новонароджених дітей із вадами здоров'я.

Збройна агресія російської федерації в російсько-українській війні з моменту повномасштабного вторгнення на територію України (особливо в областях, де ведуться бойові дії) підвищила ризики випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, вчиненого учасниками бойових дій із посттравматичним стресовим розладом. Виникають загрози насильства щодо чоловіків, які отримали інвалідність у зв'язку з каліцтвом, якого вони зазнали під час бойових дій [1].

Аналіз причин виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання програмним методом.

До основних причин домашнього насильства та насильства за ознакою статі належать:

- поширеність стереотипів щодо соціальної ролі жінки та чоловіка, переваги однієї статі над іншою в сенсі співвідношення фізичної сили;
- переважна безкарність осіб, які вчинили домашнє насильство та насильство за ознакою статі, та поширеність такого явища;
- стереотипні уявлення суспільства щодо приватності проблеми домашнього насильства;
- застосування моделі насильницької поведінки дітьми, які зазнали домашнього насильства в будь-якій формі або стали свідками такого насильства (21 відсоток тих, хто зазнав фізичного насильства в дитинстві, теж застосовують фізичну силу до дітей);
- низький рівень довіри населення до органів влади, інших органів та установ, на які покладаються функції зі здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі;
- низька доступність осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі, до якісних комплексних послуг у зв'язку з недосконалістю механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою

статі, недостатністю у таких суб'єктів спеціальних знань і навичок, психологічним вигоранням, обмеженою кількістю людських ресурсів, зокрема фахівців із соціальної роботи, психологів, спеціалізованих установ для постраждалих осіб;

- недосконалий механізм притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні домашнього насильства, насильства за ознакою статі;

- відсутність системності наукових досліджень та аналізу тенденцій у розв'язанні проблем домашнього насильства, домашнього насильства стосовно дітей, насильства за ознакою статі, недосконалість системи збору даних за необхідними показниками.

Згідно із Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», домашнє насильство – це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного характеру, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи в шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [2].

Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», прийнятим у грудні 2017 р., запроваджено комплексну систему боротьби з домашнім насильством та насильством за ознакою статі.

Державна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року (далі – Програма) повинна стати стратегічним документом для практичного застосування згаданого Закону.

Метою Програми є забезпечення розбудови системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі, відповідно до міжнародних стандартів і Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» в умовах децентралізації та запровадження комплексних дій та заходів, спрямованих на зменшення масштабу такого явища. Виконання Програми дасть змогу знизити рівень домашнього насильства, насильства за ознакою статі та забезпечити захист прав постраждалих осіб через удосконалення системи запобігання та протидії такому насильству, удосконалення відповідної нормативно-правової бази, запровадження дієвого механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи

у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі [1].

Більшість постраждалих від домашнього насильства відчують себе емоційно виснаженими, залежними від кривдника, вважають себе в усьому винними, їхніми характерними рисами є сором, проблеми з відчуттям самоцінності. Найчастіше постраждалі сприймають ситуацію домашнього насильства як нормальну або з тих чи інших причин замовчують і приховують цей факт. Насильство в сім'ях завжди завдає шкоди фізичному й психічному здоров'ю членів родини, які такого насильства зазнають. За будь-якої форми домашнього насильства (фізичного, психологічного, економічного, сексуального) у постраждалої особи відбуваються негативні психологічні зміни: «набути безпорадність», «синдром побитої людини».

Діти як постраждалі від домашнього насильства та кривдники.

Вік, як важлива характеристика особи, пов'язується зі становленням та формуванням людини, оскільки він переважно визначає її інтереси, оточення, фізичний стан особи. Особливе значення при тому має період неповноліття.

Серед осіб, які протягом 2020 року були поставлені на профілактичний облік через вчинення домашнього насильства 144 неповнолітніх (0,17 %), а серед осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, їх 7, тобто 0,2 % (четверо з яких – за заподіяння легких тілесних ушкоджень). З числа потерпілих від злочинів, пов'язаних із домашнім насильством, діти становили більше як 4 %. Розглядаючи статистичні дані, у яких наводились цифри щодо кількості дітей, які вчинили домашнє насильство, та кількості дітей, які від нього постраждали, слід звернути увагу на те, що хлопці є основною категорією серед дітей-кривдників (майже 80 %); натомість серед дітей-потерпілих від злочинів питома вага хлопчиків і дівчат майже однакова (48,7 % та 51,3 % відповідно), що відрізняється від статевого розподілу дорослих – кривдників і потерпілих від насильства.

Для постраждалої особи короточасними наслідками акту насильства (здебільшого, одноразового) стають негативні переживання: відчуття приниження, образи, провини, страху, залежності й безправ'я, стан тривоги, невпевненість у собі, а також травми фізичного чи сексуального характеру. Насильство, яке повторюється, призводить до значних психологічних страждань, хронічного стресу, зниження настрою та депресій, постійного відчуття страху, сприяє алкоголізації та наркотизації, може призводити до втеч із дому та бродяжництва, як дітей так і дорослих, може призводити до спроб самоушкодження або суїциду. Результатом насильства також може

стати загострення хронічних соматичних захворювань і поява нових. У багатьох дітей, постраждалих від жертв домашнього насильства, були зафіксовані ознаки різного рівня відставання розвитку, зміни особистості за кримінальним типом. Тобто, багато дорослих потерпілих від домашнього насильства жінок часто у дитинстві також були жертвами або свідками насильства з боку батьків, мали жорсткі гендерні настанови щодо статевих ролей і ще змалку звикли бути залежними та пасивними, підкорюватись чоловіку. Дитячий досвід сформував враження, що така поведінка є невід'ємною частиною життя жінки в сім'ї, тому можна сказати, що їх сімейно-рольова модель сформувалась іще в дитинстві.

Домашнє насильство та жорстоке поводження, як уже було розглянуто попередньо, має свої характерні наслідки для здоров'я та розвитку дитини, окрім того, кожна з форм насильства має специфічні ознаки, тобто індикатори, вчинення жорстокого поводження з дітьми та шляхи їх виявлення.

Ознаки (індикатори) жорстокого поводження з дитиною – це фізичний, психоемоційний та поведінковий прояв тих наслідків, що настали для дитини в результаті вчиненого стосовно неї фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства. Ознаки та докази жорстокого поводження з дітьми можуть проявлятися не відразу і стають очевидними лише через деякий час. Окрім того, ті, хто вчиняють жорстоке поводження, можуть тривалий час приховувати такі факти та залякувати дитину, примушуючи мовчати або спростовувати будь-які підозри інших щодо цього. При таких обставинах поліцейські мають знати інформацію про наслідки жорстокого поводження з дітьми та вміти застосовувати набуті знання, а також розрізняти ознаки його вчинення для вчасного виявлення проблеми, припинення і попередження її розвитку, крім того, негайно надати дитині допомогу і вжити заходи з притягнення кривдників до відповідальності [3, с. 105, 106].

Якщо мова йде про ДІТЕЙ, то тут уже працюють Служби у справах дітей, до повноважень яких у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей належать:

- розроблення та виконання заходів із захисту прав та законних інтересів постраждалої дитини;
- розроблення та виконання заходів із захисту прав та законних інтересів дитини-кривдника;
- прийом та розгляд заяв і повідомлень про домашнє насильство стосовно дітей та за участю дітей, у тому числі повідомлень, що надійшли до

call-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей;

- інформування постраждалої дитини, її батьків, інших законних представників, якщо вони не є кривдниками дитини, про права, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися;

- інформування дитини-кривдника, її батьків, інших законних представників про права дитини, заходами та послугами, якими вони можуть скористатися;

- влаштування дитини в центр соціально-психологічної реабілітації дітей, інші установи для дітей, незалежно від форм власності та підпорядкування, у яких створені належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини, відповідно до її потреб, а також надання дитині комплексної соціальної, педагогічної, медичної, психологічної, юридичної та інших видів допомоги [4].

- угоди про співпрацю між Центром психологічної допомоги дітям «СЕРДЕНЬКО» (Зелена кімната) і ГУНП в Івано-Франківській області, Службами у справах дітей територіальних громад областей України.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2018 року № 728-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80#Text>. (дата звернення : 10.05.2023)

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>. (дата звернення : 10.05.2023)

3. Блага А. Б. Путівник координатора заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Київ : 2020.156 с.

4. Про затвердження Положення про Івано-Франківський обласний центр соціальної підтримки дітей та сімей Івано-Франківської обласної ради: Рішення обласної ради від 21.02.2020. № 1421-34/2020. URL : <https://orada.if.ua/decision/1421-34>. (дата звернення : 10.05.2023)

ТАБАЧИН В.,

аспірант Університету Короля Данила
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ЛУЦЬКИЙ Р.,

директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького
Університету Короля Данила, доктор юридичних наук, професор
(м. Івано-Франківськ, Україна)

СУТНІСТЬ ПРАВА В КОНТЕКСТІ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В НАШІЙ ДЕРЖАВІ

Сучасний світ постійно зазнає змін. Ми живемо в такий період, коли майже все зводиться до певного розуміння, адекватного сприйняття та терпимості. Одним із ключових питань сьогодення є ґендерна нерівність. Безперечно, ця проблема є реальністю, минулим та майбутнім не кожної окремо взятої країни, а й світу в цілому. Але останнім часом до цієї теми було прикуто надто багато уваги. Нерівність притаманна кожній країні світу, незалежно від того, чи це малозабезпечена країна, чи високорозвинена держава. Саме нерівність є проявом соціальної диференціації та однією з основних перепон самореалізації жінки у сучасному суспільстві.

Останні десятиріччя ХХ століття були переломними в процесі зрушення та вирівнювання відносин між чоловіками та жінками. Особливо помітно цей процес відобразився у поділі освітніх, політичних та економічних ресурсів. Живучи у ХХІ столітті, світові організації прагнуть створити якомога кращі умови життя для людей, вирішити глобальні суспільні проблеми, а також позбавитися від будь-яких проявів нерівності – ґендерної, расової, етнічної, релігійної. Викорінення ґендерної нерівності – це елементарна умова соціальної справедливості, яка забезпечить розвиток демократичних відносин, а також сталий економічний розвиток країни.

Позитивна теорія (або теорія позитивного права), що підсумовує дані аналітичної юриспруденції, це самодостатня юридична наука, предметом якої є догма права [3, с. 213]. Саме вона зі своїми «відгалуженнями» (історією права, порівняльним правознавством) і в поєднанні із соціологією права посідає гідне місце в системі юридичних наук, виконує у всьому комплексі юридичних знань особливі та незамінні функції сфери законодавства. А позитивне право є основою цієї теорії і визначення сутності та особливостей даної категорії має визначальне значення для усвідомлення позитивного

підходу щодо розуміння основ правотворення. Саме ці положення становлять актуальність порушеної проблематики.

Методологічною основою статті стали праці С. Алексєєва, В. Бабкіна, В. Бачиніна, В. Журавського, М. Костицького, В. Нерсисянца, Н. Оніщенко, М. Панова, О. Копиленка, Н. Пархоменко, С. Сливки, Л. Фуллера, Р. Халфіна, Ю. Шемшушенка, які сприяють осмисленню поточних процесів у теорії права та мають важливе значення для подальшого їх дослідження. З огляду на фундаментальні основи, які вони заклали, вважаємо за доцільне провадити власні дослідження визначеної проблематики.

Метою написання даної статті є визначення сутності та особливостей позитивного права на основі правильного розуміння тих першооснов, які є ключовими факторами в процесі законотворення. Саме останні окреслюють ті складові, що характеризують сутність так званого державного (позитивного) права.

Право – це феномен, що можливий лише в суспільстві, що складається з громадян, які є повноцінними суб'єктами права [2, с. 139]. У кожному політично-організованому суспільстві існує право, яке охоплює такі основні права людини, як: право на життя, право на свободу, право на рівний еквівалент при товарному обміні. Саме природне право є основою та істотним організмом права, вимогами «правового» характеру, які безпосередньо витікають із життя, із розуму, і вони багато в чому визначають мораль та звичаї, а також є головними підставами для оцінки діючого права.

Природні права існують незалежно від того, чи закріплені вони в законі, чи ні; їх зміст впливає з природного порядку речей, з самого життя, з існуючих у суспільстві економічних, духовних і навіть природних чинників.

На відміну від природного права, право у юридичному значенні виступає як позитивне право, виражене в законі, в інших джерелах. Як позитивне право воно 1) створюється людьми, суспільними утвореннями, законодавцями, судами, самими суб'єктами права тощо; 2) є результатом їх творчості, цілеспрямованої вольової діяльності; 3) існує у вигляді закону, інших джерел, тобто як зовні виражена реальність (а не просто у вигляді думки, ідеї). Позитивне право – це право чітке, визначене, записане в законі, стійке, таке, що захищається особливими державними органами. Проте в даному сенсі позитивне право має два значення. По-перше, суб'єктивне право – як свобода і можливість суб'єкта, конкретної особи, на юридично забезпечену поведінку. По-друге, об'єктивне право; тут термін «право» близький до термінів «закон», «законодавство», мається на увазі не свобода

й можливості поведінки, а щось «об'єктивне». У суспільстві – юридичні норми, виражені в законах, інших джерелах, або в цілому, або як частина. Саме об'єктивне право є початковим пунктом при розгляді всього комплексу правових понять. Водночас важливим є значення в юридичній практиці, у житті особи суб'єктивних прав, адже не даремно право називається «правом». Основне призначення цього дуже важливого інституту в житті людей полягає в тому, щоб визначати дозволене і недозволене, тобто визначати юридичні можливості людей, свободу поведінки тих або інших суб'єктів. І цей важливий інститут називається «правом» саме тому, що він за основним своїм призначенням у житті особи покликаний, умовно кажучи, говорити про права.

Об'єктивне право називають також позитивним правом. Багато явищ, які позначаються словом «право» (такі, як моральні права, права-звичаї) складаються та існують в самому способі життя, у звичаях, у свідомості людей. Вони слугують критерієм оцінки поведінки людини іншими людьми, у громадській думці, для визнання вчинків людини «правильними» або «неправильними», моральними або аморальними, такими, що відповідають звичаям чи ні.

Об'єктивне ж право, на відміну від моралі, звичаїв та, особливо, вимог природного права, є «позитивним» тому, що певні норми поведінки спеціально створюються (або визнаються) людьми і владно затверджуються в суспільному житті як постійний і незаперечний імперативний критерій для обов'язкової поведінки. Такі норми створюються (або визнаються) для того, щоб імперативно, у загальнообов'язковому порядку визначати, що юридично дозволено, а що юридично недозволено. І вони через те отримують певний зовнішній вираз у вигляді законів, юридичних прецедентів, інших джерел права. Об'єктивне право існує як даність, позитивна реальність – визначена і незмінна до тих пір, доки до неї не будуть у встановленому порядку внесені зміни. Об'єктивне право в даному відношенні, тобто як позитивне право, можна визнати штучним і постійно існуючим, «заведеним» на безперервну дію для вирішення життєвих ситуацій зовнішнім утворенням (другою природою), що існує в державі. Характеризуючи поняття теорії позитивного права, необхідно пригадати про те, що в сучасній юридичній науці «під позитивним правом мається на увазі право, що діє в даному суспільстві, розглядається в аспекті його конкретно-визначених змісту і форми, тобто таким, яким воно безпосередньо виступає як регулятор поведінки людей, об'єднаних у єдину державу». Звідси і система понять даної теорії.

У системі понять теорії позитивного права в загальному її баченні можуть бути виділені чотири групи таких понять.

У першу групу понять теорії позитивного права включають поняття, що характеризують саме позитивне право в його статичі. Це поняття позитивного права, його норм, системи, а також поняття системи джерел позитивного права (або системи законодавства).

Друга група таких понять охоплює собою поняття, що характеризують позитивне право в його динаміці, тобто в дії. До їх ряду відносяться поняття дії права і його реалізації, правовідношення і юридичного факту, тлумачення права, колізій і прогалин у ньому, законності і правопорядку, правомірної поведінки, правопорушення і правової (юридичної) відповідальності, а також поняття ефективності права.

До третьої групи понять даного роду входять поняття, що відносяться до сфери встановлення норм права, їх впорядкування і вироблення на їх основі тих чи інших правореалізаційних рішень (або здійснення тих чи інших правореалізаційних дій). Такими є поняття правотворчості, систематизації права і юридичної техніки. Нарешті, до четвертої групи понять такого вигляду відносять усі інші поняття, що не увійшли до перших трьох груп. Це поняття юридичного процесу, юридичної практики, правосвідомості, правового регулювання, засобів права, правової системи [1, с. 45-46].

Потрібно сказати, що названі поняття теорії позитивного права виступають як базові; від них походять або тісно пов'язані з ними багато інших понять, які мають менший ступінь теоретичного узагальнення. Так, наприклад, з поняттям джерела права тісно пов'язані поняття закону й підзаконного акту, а з поняттям системи права поняття галузі й інституту права. Поняття ж тлумачення права охоплює собою такі категорії, як об'єкт, суб'єкти, способи, стадії, результати тлумачення права, з'ясування і роз'яснення права, за якими теж стоять певні поняття. Названі базові поняття теорії позитивного права навряд чи охоплюють собою всю систему таких категорій, а тому допускається можливість віднесення до їх числа цілого ряду інших.

Яким же чином певні вимоги щодо поведінки людей стають юридичними нормами – загальнообов'язковими еталонами для вирішення конкретних життєвих ситуацій? Для того щоб відповісти на дане питання, необхідно охарактеризувати правотворчу діяльність, оскільки саме вона є визначальним фактором у процесі формування юридичних норм. Так під правотворчою діяльністю слід розуміти цілеспрямовану розумову діяльність людей, направлену на те, щоб шляхом узагальнень (нормативних

узагальнень) створити моделі для вирішення життєвих ситуацій певного роду, що типізуються, з тим, щоб ці моделі (норми) були основою для вирішення на практиці всіх випадків, які охоплюються такою нормою. Результатом правотворчої діяльності є нормативний юридичний акт – нормативний документ, через який у позитивне право вводяться нові норми, змінюються або відміняються старі і в якому юридичні норми «живуть», існують.

Головним нормативним юридичним актом є закон. Під законами іноді розуміють будь-який нормативно-правовий акт і навіть право в цілому. Подібне широке трактування закону в принципі допустиме, проте юридично вважається некоректним, бо вносить плутанину до питання про форми права. З формально-юридичної точки зору закон – це не будь-який нормативно-правовий акт і не право в цілому, а тільки певний різновид нормативно-правових актів. Це нормативно-правовий акт, що володіє певними специфічними ознаками, яких немає в інших нормативно-правових актів. По-друге, закон — це нормативно-правовий акт, який, за загальним правилом, приймається найвищим представницьким органом державної влади (парламентом, іншим законодавчим органом) або безпосередньо народом. Дана ознака вважається однією з найважливіших ознак закону. Вона вказує на те, що коло суб'єктів, здатних приймати закони, досить обмежене і ними можуть бути або законодавчі органи (практично завжди), або безпосередньо народ (тільки в порядку референдуму).

Таким чином, доцільно відзначити, що правотворча діяльність виражена через систему нормативно-правових актів є базою позитивного права та становить фундаментальну основу, так званої, теорії права законодавця.

Отже, наведені в науковій статті підходи до розуміння позитивного права та права загалом не вичерпують усього різноманіття концепцій, що демонструють різні виміри та складові термінології правознавства. Тому доцільно навести власне бачення терміна «позитивне право», під яким слід розуміти штучне право, що виходить від держави й суспільства та виражається в писаних правових нормах. Формою виразу позитивного права є цілий ряд нормативно-правових документів: закони, судові прецеденти, акти виконавчої влади, які й характеризують особливості правотворчої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Деревнин О. А. Юридичні поняття в праві. *Академічний юридичний журнал*. № 4 (14) (жовтень – грудень). 2003. С. 44 – 46.

2. Оніщенко Н. М. Сприйняття права в умовах демократичного розвитку: монографія. Відп. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Юрид. думка, 2008. 320 с.

6. Шемшученко Ю. С. Великий енциклопедичний юридичний словник [Текст] НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького; ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Юридична думка, 2007. 992 с.

ФЕДЬКОВИЧ Г.,

адвокатка, головна юрисконсультка

ГО Центр «Жіночі перспективи»

(м. Львів, Україна)

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СПРАВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ ЗА УЧАСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Досвід ГО Центр «Жіночі перспективи» у наданні правової та психотерапевтичної допомоги жінкам-постраждалим від домашнього насильства починаючи з травня 2022 року показує поступове зростання кількості звернень жінок, які постраждали від насильства зі сторони чоловіка чи інтимного партнера військовослужбовця, який має досвід участі у бойових діях з початку повномасштабного вторгнення 24.02.2023 року.

Проблема домашнього насильства у сім'ях військовослужбовців та ветеранів досліджувалась у різних країнах. Дослідження, зокрема, показують, що рівень домашнього насильства серед військових та ветеранів може бути вищим за поширеністю, ніж серед цивільного населення. Дослідження насильства з боку інтимного партнера у військових США та Канади показали, що фактори, пов'язані з військовою службою, можуть призвести до підвищеного ризику вчинення домашнього насильства серед ветеранів і військовослужбовців, які проходять діючу службу [1].

Також дослідження показують, що військовослужбовці та їхні родини стикаються зі значними проблемами коли ветерани повертаються додому з війни. Деякі з труднощів, з якими стикаються пари, включають посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), черепно-мозкові травми (ЧМТ),

проблеми стосунків, залежності, виховання дітей, проблеми, розлучення, кримінальні проблеми та домашнє насильство. За даними Національного центру посттравматичних стресових розладів (США), дослідження показують, що зв'язок між ПТСР і насильством є сильнішим у ветеранів – 19,5% порівняно з 7,5% у цивільних, які вчиняють акти домашнього насильства. Було встановлено, що домашнє насильство, яке вчиняють ветерани помітно відрізняється від більшості моделей домашнього насильства [2].

Враховуючи такий досвід інших країн дослідження особливостей реагування правоохоронних органів та суду на випадки домашнього насильства в Україні є надзвичайно актуальним зараз в умовах війни. Це необхідно для врахування особливостей таких справ та розробки механізмів реагування для забезпечення ефективного захисту постраждалих, гарантованого законом.

Аналіз судової практики по справах за ст.173-2 КУпАП за участі військовослужбовців за період 01.05.2022 – 01.05.2023 року та надання допомоги постраждалим жінкам показує такі основні тенденції, як поступове збільшення кількості справ за участі кривдників військовослужбовців, зростання жорстокості та ескалація домашнього насильства, яке вчиняють мобілізовані кривдники, вплив психічного та фізичного стану кривдника з досвідом участі у воєнних діях, який імовірно не отримав необхідної реабілітації та психіатричної допомоги на його поведінку, тиск соціуму на постраждалих.

Наслідками таких тенденцій у багатьох випадках є примирення постраждалої з кривдником мобілізованим до ЗСУ, закриття справи за малозначністю, звільнення кривдника від відповідальності.

Так, за даними Єдиного державного реєстру судових рішень, за 8 місяців періоду з 01.05.2022 року до 31.12.2022 року судами прийнято 147 рішень у справах за ст.173-2 КУпАП за участю військовослужбовця. А за 4 місяці 2023 року з 01.01.2023 року до 01.05.2023 року таких справ було вже 137. Така статистика свідчить про тенденцію зростання кількості справ за участі кривдників військовослужбовців [3].

З судових рішень вбачається, що після призову до лав ЗСУ кривдник може продовжувати вчиняти домашнє насильство, навіть із більшою жорстокістю.

«ОСОБА_2 в судовому засіданні пояснила, що під час відпустки зі служби, у вказаний день, ОСОБА_1 був у стані сильного алкогольного сп'яніння, почав безпричинно лаятись, поведився неадекватно, виражався на її адресу

нецензурною лайкою, ображав її сина, бо дитина не його, погрожував фізичною розправою та справив на неї природну нужду. Після цього вона разом з сином побігла до своєї матері і звідти викликала поліцію. До призову на військову службу ОСОБА_1 також вчиняв щодо неї сімейне насильство неодноразово» [4].

Аналіз судових рішень підтверджує результати вищезгаданих досліджень щодо впливу психічного та фізичного стану кривдника з досвідом участі у воєнних діях на його поведінку. Так, кривдники військовослужбовці під час розгляду справи повідомляють про проблеми з психічним здоров'ям та контролем поведінки внаслідок отриманих контузій чи травм.

«Згідно протоколу ОСОБА_1 03 серпня 2022 року близько 05 год. 30 хв. за місцем проживання в АДРЕСА_1, вчинив словесну суперечку із своєю дружиною ОСОБА_2, в ході якої ображав її нецензурними словами, погрожував фізичною розправою та виганяв з будинку, тим самим своїми діями міг завдати шкоди її психічному здоров'ю. ОСОБА_1 в судовому засіданні свою вину визнав в повному обсязі, у вчиненому щиро кається та просив суд суворо його не карати, оскільки матеріальний стан є важким та він пережив 3 контузії внаслідок військових дій. Потерпіла ОСОБА_2 в судовому засіданні пояснила, що на даний час вони примирилися» [5].

«В судовому засіданні ОСОБА_1 провину визнав та суду повідомив, що служить у ЗСУ на передовій. На даний час перебуває у відпустці. В день складення протоколу випив алкоголю, оскільки дізнався про загибель побратимів у зоні бойових дій. Перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, виражався нецензурною лайкою до дружини. Дружина в нього також військовослужбовець, його зрозуміла, проте зателефонувала тещі та повідомила про його стан. З письмових пояснень потерпілої ОСОБА_2 вбачається, що 10.10.2022 року її чоловік ОСОБА_1 приїхав у відпустку так як проходить службу в ЗСУ. 28.10.2022 року близько 05:00 години за місцем їх спільного проживання ОСОБА_1 вчинив відносно неї домашнє насильство психологічного характеру, висловлювався нецензурною лайкою, погрожував» [6].

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (ст.1): програма для кривдника - комплекс заходів, що формується на основі результатів оцінки ризиків та спрямований на зміну насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної психологічної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до своїх вчинків та їх наслідків, у тому числі до

виховання дітей, на викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків.

Відповідно до ст. 39-1 КУпАП, у разі вчинення домашнього насильства суд під час вирішення питання про накладення стягнення за адміністративне правопорушення має право одночасно вирішити питання про направлення особи, яка вчинила домашнє насильство на проходження програми для таких осіб. Кривдника може бути направлено судом на проходження програми для кривдників на строк від трьох місяців до одного року у випадках, передбачених законодавством. Суб'єктами, відповідальними за виконання програм для кривдників, є місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, які організовують та забезпечують проходження кривдниками таких програм.

Відповідно до Єдиного державного реєстру судових рішень за період з 01.05.2022 року до 01.05.2023 року судами було видано 748 постанов за ст.173-2КУпАП про скерування правопорушника на проходження програми для кривдників. Однак, щодо кривдника військовослужбовця жодної постанови про скерування на проходження програми для кривдників винесено не було.

Аналіз досвіду постраждалих від домашнього насильства свідчить про значний тиск соціуму та нівелювання наслідків насильства вчиненого військовослужбовцем, в умовах героїзації військових, які захищають країну під час повномасштабного вторгнення. Постраждалі, які отримують допомогу у ГО Центр «Жіночі перспективи» повідомляють про присоромлення та звинувачення у «нерозумінні та небажанні трохи потерпіти» з боку суддів та працівників поліції, настійливі прохання примиритися з кривдником.

Судова практика не суперечить таким тенденціям. Значна кількість постанов у справах за ст.173-2 КУпАП містять інформацію про примирення потерпілої з кривдником, закриття справи за малозначністю, звільнення кривдника від відповідальності.

«20.08.2022 о 16.40 год. ОСОБА_1, знаходячись за місцем свого мешкання за адресою: АДРЕСА_1 , вчинив сварку зі своєю дружиною ОСОБА_2, під час якої висловлювався на її адресу нецензурною лайкою, принижував її честь і гідність, погрожував фізичною розправою. Потерпіла ОСОБА_2 пояснила, що її чоловік на теперішній час проходить військову службу в ЗСУ, а тому не має можливості бути присутнім під час розгляду справи та просила справу закрити за малозначністю. <>Проведення по справі відносно ОСОБА_1 за ч.1 ст.173-2 КУпАП України закрити за малозначністю правопорушення. ОСОБА_1

звільнити від адміністративної відповідальності обмежившись усним зауваженням» [7].

«Потерпілий ОСОБА_2 в судовому засіданні пояснив, що 05.06.2022 близько 20:20 год. син безпричинно черговий раз вчинив сварку, в ході якої ображав його нецензурними словами та погрожував фізичною розправою. Зауважив, що син свариться з усіма членами родини, по господарству не допомагає, вихованням маленького сина не займається, останнім часом не працює, оскільки підприємство зупинило роботу через активні бойові дії, зароблені кошти пропиває разом з друзями, на зауваження веде себе агресивно. Після останньої сварки добровільно мобілізувався до ЗСУ, тим самим має намір виправитися. Просить звільнити сина від адміністративної відповідальності, обмежившись усним зауваженням» [8].

Навіть у випадку повторного вчинення кривдником домашнього насильства та притягнення до відповідальності за ч.2 ст.173-2 КУпАП суд може звільнити його від відповідальності обмежившись усним зауваженням. При цьому, судом не враховуються можливі наслідки для постраждалих, зокрема ризики продовження насильства, ускладнення звернення до суду за видачею обмежувального припису, відсутність формальних підстав для притягнення кривдника до кримінальної відповідальності при повторному вчиненні домашнього насильства.

«Враховуючи, що по справі зібрано достатньо доказів, які не викликають сумнівів у своїй належності і допустимості, та які підтверджують вчинення ОСОБА_1 адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 173-2 КУпАП, є всі підстави для притягнення правопорушника до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП. Приймаючи до уваги особу правопорушника, який обставини скоєння проходить службу в ЗСУ, малозначність правопорушення, адміністративного правопорушення та відсутність будь-яких наслідків, вважаю за можливе застосувати до ОСОБА_1 ст.22 КУпАП та звільнити його від адміністративної відповідальності, обмежившись усним зауваженням» [9].

Таким чином, можна зробити висновок, що справи про вчинення домашнього насильства військовослужбовцями та ветеранами під час повномасштабного вторгнення мають свої особливості та проблеми, можуть створювати додаткові перешкоди для постраждалих до захисту і доступу до правосуддя. Ці особливості мають бути враховані правоохоронними органами та судом для недопущення посилення ґендерно дискримінаційних практик та забезпечення ефективного захисту постраждалих гарантованого законом.

Для вирішення цих проблем необхідно змінювати судову практику щодо закриття справ по ст.173-2 КУпАП за малозначністю, оскільки це суперечить закону та нормам Стамбульської Конвенції, розвивати судову практику направлення військовослужбовців правопорушників на проходження програм для кривдників. Також необхідні заходи для зменшення тиску соціуму, поліції, суду на постраждалих та спонукання їх до примирення у справах пов'язаних із домашнім насильством. Для зниження ризиків вчинення домашнього насильства ветеранами необхідно обов'язкове включення у всі програми реабілітації ветеранів психоедукації та терапії щодо попередження насильницької поведінки – як державні так і ветеранських громадських організацій.

Список використаних джерел:

1. Kwan J, Sparrow K, Facer-Irwin E, Thandi G, Fear NT, MacManus D. Prevalence of intimate partner violence perpetration among military populations: A systematic review and meta-analysis. *Aggress Violent Behav.* 2020 Jul-Aug;53:101419. doi: 10.1016/j.avb.2020.101419. PMID: 32714067; PMCID: PMC7375166.
2. Gourley, Shawn J. (2016). Possible Causes of Increased Domestic Violence among Military Veterans: PTSD or Mefloquine Toxicity?, *Montview Liberty University Journal of Undergraduate Research*: Vol. 2 :Iss. 1, Article 9. URL : <https://digitalcommons.liberty.edu/montview/vol2/iss1/9>. (дата звернення: 30.05.2023).
3. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/>. (дата звернення: 30.05.2023).
4. Постанова від 13.03.2023 року Куликівського районного суду Чернігівської області, справа № 737/81/23. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109484111>. (дата звернення: 30.05.2023).
5. Постанова від 05.08.2022 року Глибоцького районного суду Чернівецької області, справа № 715/2046/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105613799>. (дата звернення: 30.05.2023).
6. Постанова від 01.11.2022 року Вінницького міського суду Вінницької області, справа № 127/24756/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107074208>. (дата звернення: 30.05.2023).
7. Постанова від 14.09.2022 року Тернівського районного суду м. Кривого Рогу, справа № 215/3031/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106238789>. (дата звернення: 30.05.2023).
8. Постанова від 19.07.2022 року Валківського районного суду Харківської області, справа № 615/473/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105437103>. (дата звернення: 30.05.2023).
9. Постанова від 21.11.2022 року Катеринопільського районного суду Черкаської області, справа № 698/663/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107711574>. (дата звернення: 30.05.2023).

ЯЛІ А.,
старший науковий співробітник
відділу організації наукової роботи, аспірант
Донецького державного університету внутрішніх справ
(м. Кропивницький, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ ҐЕНДЕРНО-ЧУТЛИВИХ ПІДХОДІВ У БОРОТЬБІ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми часто має ґендерно обумовлену специфіку. Зв'язок між торгівлею людьми та ґендером є складним за своєю суттю. Увага до ґендерної складової динаміки злочинів, що вчиняються, і до відповідно вжитих заходів може забезпечити більш ефективні результати боротьби із зазначеним видом злочину та процесу відновлення потерпілих.

З цієї причини, згідно зі статтею 10 Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятого резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року, у ході підготовки співробітників правоохоронних, міграційних та інших відповідних органів з питань попередження торгівлі людьми слід також брати до уваги необхідність врахування прав людини, проблематики дітей і ґендерної проблематики. Підготовка повинна сприяти співробітництву з неурядовими організаціями, іншими відповідними організаціями й елементами громадянського суспільства [1].

Увагу привертає той факт, що тільки за офіційними даними Мінсоцполітики (випадки з встановленням статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми), за рік «живим товаром» стають 185 громадян України [2]. За даними Бюро Спеціального представника та координатора ОБСЄ по боротьбі з торгівлею людьми, долі виявлених жертв торгівлі людьми розподілились наступним чином: жінки – 46 %, діти жіночої статі (менше за 18 років) – 19 %, чоловіки – 20 %, діти чоловічої статі (молодші за 18 років) – 15 % [3, с. 23].

Дольовий розподіл жертв торгівлі людьми за ознакою статі і віку представлено на Рис. 1.

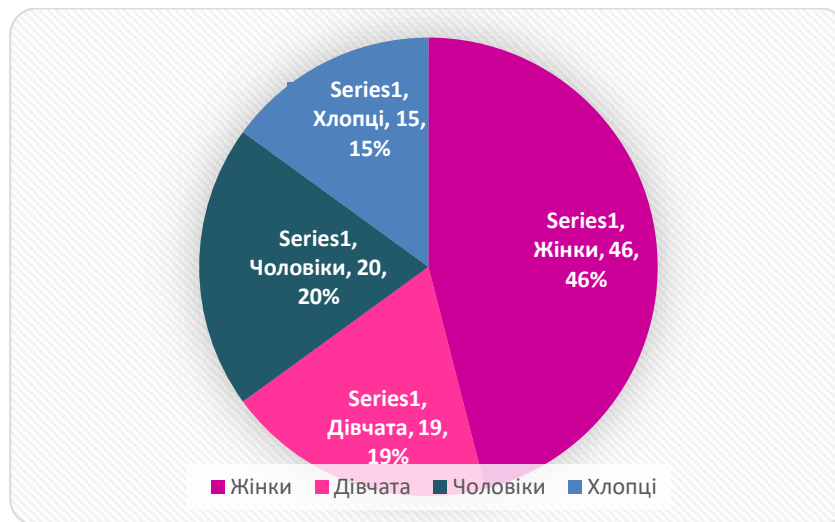

Рис. 1. Дольовий розподіл жертв торгівлі людьми за ознакою статі і віку

Важливим є той факт, що засоби скоєння злочинів постійно вдосконалюються, і торгівля людьми не є винятком. Так особи, які вимушені покинути Україну через ведення активних бойових дій, з огляду на свій вразливий стан, стають жертвами суб'єктів, що вчиняють злочини, пов'язані з торгівлею людьми

В Україні активно впроваджуються засоби щодо протидії торгівлі людьми. Більшість із них носить превентивний характер. У засобах боротьби з торгівлею людьми дуже важливою є освіта та підвищення обізнаності громадян України. Особлива увага зараз приділяється впровадженню в освітній процес заходів щодо підвищення рівня обізнаності здобувачів освітніх послуг та їхніх батьків з питань запобігання торгівлі людьми. Так, наприклад, на підставі листа Міністерства освіти і науки України «Щодо запобігання торгівлі людьми в умовах воєнної агресії» від 25 березня 2022 року №1/3663-22 в закладах освіти, особливо у період військової агресії, впроваджуються заходи, які виховують освіченість з питань запобігання торгівлі людьми. Це формує підвищення загального рівня правової свідомості дітей та молоді, формування навичок безпечної поведінки під час подорожі, у новому місці перебування та вдома, виховання поваги до прав та основних свобод людини, толерантне ставлення до потерпілих від торгівлі людьми [4].

Також до превентивних заходів слід віднести вплив на попит послуг. За даними дослідження Бюро Спеціального представника та координатора ОБСЕ з боротьби з торгівлею людьми, традиційні гендерні ролі впливають на сприйняття чоловіками свого права на доступ до тіла жінок і дівчат. Так

виявлені секс-покупці – це чоловіки (100 %), приблизно 99 % жертв – жінки; 1 % потерпілих – чоловіки або особи, які вважають себе небінарними [3, с. 29]. Графічно дольову частку жінок і чоловіків, які стали жертвами сексуальної експлуатації зображено на Рис. 2. У торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації попит на послуги з боку чоловіків сформовано на підставі стереотипів, які стосуються домінування чоловіків.

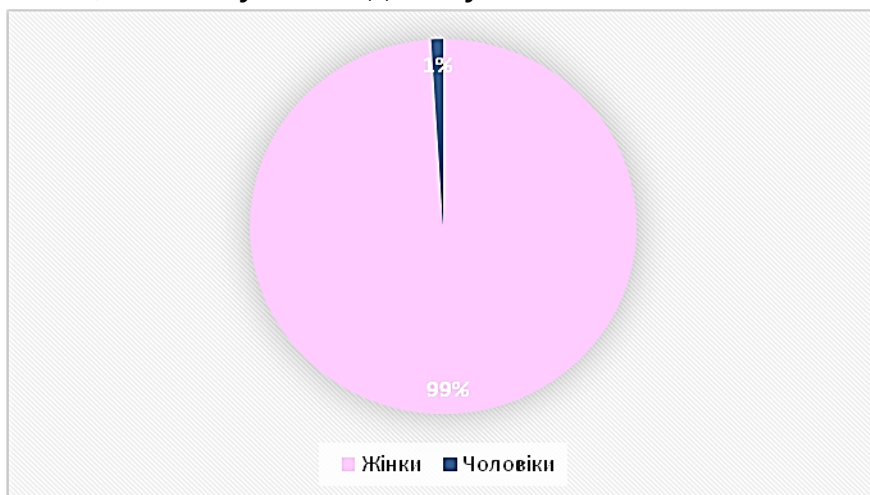

Рис. 2. Дольова частка жінок і чоловіків, які стали жертвами сексуальної експлуатації

Керуючись проаналізованими даними, можна виокремити такі заходи протидії торгівлі людьми в цілому та за ознакою статі: підвищення усвідомленості й освіченості щодо прав і можливостей, особливо груп населення, які входять до групи ризику і перебувають у складному економічному становищі; розширення переліку прав і можливостей осіб, що потребують захисту і допомоги держави; підвищення якості інформованості жінок і дівчат, котрі можуть стати жертвами сексуальної експлуатації; підвищення рівня підготовки представників правоохоронних органів, державних службовців, які можуть стикатися з проблемою торгівлі людьми під час виконання службових обов'язків; розробка і впровадження системи заохочення осіб, котрі проводять якісні цільові дослідження щодо розробки індивідуальних заходів реагування, надання допомоги, що засновані на основі гендерно-чутливих підходів та сприяють досягненню гендерної рівності та розширенню прав та можливостей всіх жінок та дівчат, а також припинення жорстокого поводження, експлуатації, торгівлі людьми та всіх форм насильства щодо всіх осіб.

Список використаних джерел:

1. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Протокол; Міжнародний документ від 15 листопада 2000 року № 995_791. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text. (дата звернення: 10.05.2023)

2. Протидія торгівлі людьми. URL : <https://mon.gov.ua/ua/tosvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robota-ta-zahist-prav-ditini/protidiya-torgivli-lyudmi>. (дата звернення: 10.05.2023).

3. Застосування ґендерно-чутливих підходів у боротьбі з торгівлю людьми. URL : <https://www.osce.org/files/f/documents/0/b/496468.pdf>. (дата звернення: 10.05.2023).

4. Щодо запобігання торгівлі людьми в умовах воєнної агресії: Лист Міністерства освіти і науки України від 25 березня 2022 року № 1/3663-22. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/624/41f/5b0/62441f5b0e0ca434958796.pdf>. (дата звернення: 10.05.2023).

ПРАЦІ ЗДОБУВАЧІВ

ЛЯЩЕНКО Д.,

курсантка 3-го курсу, 20-01 навчальної групи
Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

ЗАГОРУЙ Л.,

к. ю. н., доцент, доцент кафедри правосуддя
загальноінститутських кафедр
Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О . Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ В РОБОТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Питання гендерної рівності є одним із найбільш актуальних у сучасному світі. І це має відношення не лише до сфери політики та громадського життя, але й до сфери правоохоронної діяльності. Гендерні аспекти в роботі поліції стають усе більш важливими та розглядаються як ключовий елемент реформування правоохоронних органів в Україні. Поліція, як орган державної влади, повинна дотримуватися принципів рівності статей, розуміти та поважати права жінок та ЛГБТ-співтовариств, а також реагувати на гендерно зумовлене насильство.

На думку науковців, впровадження гендерної рівності на засадах рівних прав і рівних можливостей жінок та чоловіків є одним із головних пріоритетів демократичних перетворень в Україні [1, с. 1]. З урахуванням зазначеного, метою нашої доповіді є висвітлення деяких гендерних аспектів у роботі поліцейських та визначення шляхів забезпечення рівності статей у поліції. Отже, гендерна рівність у професії поліцейського передбачає рівні можливості для чоловіків та жінок при вступі до поліції, зміну стереотипів про те, що деякі види роботи пов'язані виключно з чоловіками або жінками, та забезпечення однакових умов праці для обох статей.

У багатьох країнах світу, включаючи Україну, чоловіки становлять більшість серед працівників поліції. Тому, вважаємо, важливим є питання щодо забезпечення належної кількості жінок у складі поліції. Це може бути досягнуто шляхом зменшення бар'єрів для жінок, що мають бажання

працювати в поліції, а також шляхом рекламних кампаній, спрямованих на привернення уваги жінок до професії поліцейського. За статистикою, в українській поліції нині приблизно 27 % жінок. Ще 5 років тому їх було значно менше. Кожного року жінок у секторі безпеки стає більше, але керівниць досі мало (наприклад, серед керівного складу в поліції жінок лише 16 %) [2].

Також не є таємницею, що під час добору на службу в поліції до жінок висувається маса питань щодо поєднання служби та домашніх обов'язків. Зокрема, проблемним для роботодавців постає питання поєднання репродуктивної функції жінки, використання декретної відпустки та виконання обов'язків жінкою на посаді поліцейського [3, с. 9].

Ми солідаризуємося з тими науковцями, на думку яких присутність жінок у поліції має певні переваги.

По-перше, традиційний підхід: жінки можуть бути більш чутливими до потреб жертв ґендерно зумовленого насильства та ефективніше взаємодіяти з жінками та дітьми у випадках домашнього насильства, харасменту (вид дискримінації, яка стосується будь-якої наполегливої і неприйнятної поведінки, як фізичної, так і словесної) [4], надавати соціально-психологічні послуги, допомогу з питань захисту дітей та жіночої безпеки, оскільки, наприклад, фізична слабкість генетично властива жінкам, і злочинці про це теж знають.

По-друге, дослідження показують, що чоловіки та жінки мають різні стилі роботи та комунікації в поліцейській роботі. Зокрема, жінки виявляють більшу емпатію та мають кращі навички ведення діалогу з громадянами, що може допомогти в зменшенні конфліктів, а відповідно, покращити роботу поліції. Ґендерні аспекти також впливають на взаємодію поліції з громадою. Так деякі жінки можуть почуватися комфортніше, коли звертаються до жінок-поліцейських у випадках, пов'язаних з насильством в сім'ї або сексуальними злочинами.

По-третє, вони можуть допомагати в розслідуванні злочинів, пов'язаних із наркотиками, трафікінгом та сексуальною експлуатацією.

Однак, жінка-поліцейський здатна успішно будувати кар'єру також у сфері управління, на керівних посадах, у патрулюванні, бути дільничною тощо.

Крім того, наявність жінок у поліції може позитивно впливати на сприйняття громадою діяльності поліції та змінювати стереотипи про професію поліцейського як виключно чоловічу. Тим більше, що в Україні на конституційному рівні проголошено рівноправність чоловіків і жінок, що

свідчить про наближення української держави та громадянського суспільства до європейського та світового рівня вирішення гендерних проблем [5, с. 44].

Далі звернемо увагу на те, що поліція виконує важливу роль у захисті жінок та ЛГБТ-співтовариства від гендерно зумовленого насильства. Для досягнення цієї мети в поліції необхідно проводити регулярні тренінги, курси підвищення кваліфікації, семінари, обмін досвідом із закордонними колегами з питань гендерно зумовленого насильства та забезпечити належний рівень знань у сфері прав людини серед усіх поліцейських, постійно його оновлювати з урахуванням змін чинного законодавства, судової практики та прецедентної практики Європейського суду з прав людини.

Окрім зазначеного, не менш важливим є відкрите спілкування з громадськістю щодо питань гендерної рівності та захисту прав жінок та ЛГБТ-співтовариства. Це може бути досягнуто шляхом проведення інформаційних кампаній, конференцій та семінарів для поліцейських та громадських організацій.

Підсумовуючи, зазначимо, що гендерна рівність у поліції є важливим елементом забезпечення безпеки та прав людини в сучасному суспільстві. Забезпечення рівних можливостей для жінок та ЛГБТ-співтовариства у поліції є необхідним кроком для підвищення ефективності роботи поліції та підтримки прав людини.

Для досягнення гендерної рівності в поліції необхідно проводити регулярні тренінги та навчання з питань гендерної рівності, забезпечувати рівні можливості для жінок та ЛГБТ-співтовариства у відборі, рекрутуванні та кар'єрному розвитку, встановлювати процедури та механізми для захисту прав жінок, для взаємодії з громадськістю та громадськими організаціями для підтримки прав жінок, проводити дослідження та моніторинг з проблем гендерної рівності в поліції [6, с. 117].

Прийняття таких заходів допоможе забезпечити більш ефективну та професійну роботу поліції, підвищити довіру громадян до поліції та забезпечити більш високий рівень захисту прав і свобод людини та громадина.

Список використаних джерел:

1. Горбачова О. В. Соціально-психологічні аспекти встановлення гендерного паритету в Національній поліції України. *Право і безпека*.

2016.№4. С. 128-132. URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>. (дата звернення: 18.05.2023).

2. Чоловікам важко прийняти, що жінка може бути полковником поліції. URL : <https://hromadske.ua/>. (дата звернення: 17.05.2023).

3. Гендерна рівність в Україні: аналіз законодавчих актів. Бакуменко О., Кашаба О., Щербина І. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2019. №35. С. 43-55.

4. Жіноча безпека і захист. Про що потрібно знати? URL : <https://nv.ua/ukr/ukraine/>. (дата звернення: 17.05.2023).

5. Гаркуша А. Гендерний паритет: жінка в Національній поліції України. *Херсонський національний технічний університет. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. Теорія та історія державного управління*. 2019. № 1. С. 89-94. URL : <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>. (дата звернення: 17.05.2023).

6. Галіцина Н. В. Механізм забезпечення гендерної рівності в органах Національної поліції України. *Запорізький національний університет. Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 5. С. 113-120. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-5/25>. (дата звернення: 17.05.2023).

МЕНЯЙЛО Є.,

здобувачка 2 курс 21-06 навчальної групи
Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

КРАВЧЕНКО І.,

завідувач кафедри правосуддя загальноінститутських кафедр
Луганського навчально-наукового інституту ім. Е.О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент, адвокат
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ У ПОЛІТИЦІ

Гендерна нерівність у політиці відображає систематичні соціальні, економічні та культурні нерівності між чоловіками і жінками, що призводять до несправедливих політичних структур і практик. Політичні структури традиційно були побудовані на чоловічій домінантності, що призводить до

нерівного представництва жінок у прийнятті рішень та формулюванні політичних агенд.

Низька участь жінок у політиці є однією з проявів ґендерної нерівності. Чинники, такі як: стереотипи про роль жінок, відсутність підтримки для жіночих політичних кар'єр та недоступність ресурсів – знижують активність жінок у політичному процесі.

Ґендерне представництво в політиці має велике значення для створення справедливих та ефективних політичних рішень. Різноманітність перспектив, досвіду та цінностей, яку жінки можуть внести в політичну сферу, сприяє більш глибокому аналізу проблем та розробці політик, що відповідають потребам усього суспільства.

Політична емансипація жінок сприяє не тільки створенню більш справедливого суспільства, але й підвищує ефективність політичних процесів. Жінки мають право на рівну участь у прийнятті рішень, які стосуються їхнього життя, а їхні голоси та досвід необхідні для розробки політик, що відповідають потребам різних соціальних груп.

Ґендерна нерівність у політиці не обмежується лише низьким представництвом жінок, але також проявляється у систематичному знеціненні жіночих голосів та досвіду. Часто ідеї та пропозиції, внесені жінками, не отримують достатнього визнання і не враховуються на рівних засадах.

Ґендерна нерівність у політиці має глибокі корені і потребує системних змін у політичних інституціях та культурі. Це означає розробку політик і механізмів, спрямованих на забезпечення рівних можливостей для жінок у всіх сферах політичного життя – від політичних партій та виборчих систем до процедур прийняття рішень та розподілу ресурсів.

Політична партія, що відділяється від ґендерної нерівності, стає більш репрезентативною, демократичною та легітимною. Включення жінок у політичну партію на всіх рівнях, у т. ч. керівництво та прийняття рішень, сприяє розвитку політичної культури, що визнає та враховує потреби та інтереси всіх членів суспільства.

Досягнення ґендерної рівності в політиці вимагає широкого сприйняття та підтримки соціального і культурного зміщення стереотипів про ролі чоловіків і жінок. Необхідно працювати над зміною уявлень та очікувань щодо політичної участі жінок, зокрема шляхом освіти, усунення дискримінаційних законів та політик, а також просування позитивних прикладів жіночого лідерства.

Створення механізмів для активного залучення жінок у політику є важливим кроком у боротьбі з гендерною нерівністю. Це може включати квоту жінкам на політичні посади, програми наставництва та підтримки для жінок, збільшення доступу до фінансових ресурсів для політичних кампаній жінок та забезпечення прозорих і справедливих виборчих процесів.

Стратегії протидії гендерній нерівності в політиці повинні бути інтегровані в більш широкий контекст боротьби за рівність. Це означає врахування взаємозв'язку гендерної нерівності з іншими формами дискримінації, такими як расизм, класова нерівність та інші, і впровадження комплексних підходів до розв'язання цих проблем.

Міжнародне співробітництво та обмін досвідом у галузі гендерної рівності в політиці є необхідними для досягнення прогресу. Країни можуть взаємно вчитися одна в одній, обмінюючись передовими практиками, розробляючи спільно політики та програми, а також разом виступати для впровадження гендерної рівності на міжнародному рівні.

Необхідно враховувати гендерну перспективу в процесах прийняття політичних рішень. Це означає аналізувати й оцінювати можливий розподіл ресурсів, вплив політики на різні групи жінок і чоловіків, а також розвивати стратегії, спрямовані на зменшення гендерних нерівностей.

Забезпечення доступу до політичної освіти та лідерства для жінок є важливим кроком у боротьбі з гендерною нерівністю.

Навчання та підтримка жінок у розвитку навичок політичного аналізу, комунікації та прийняття рішень допоможе розширити їхню участь у політичному процесі і зміцнити лідерство. Створення безпечного та інклюзивного середовища для жінок у політиці є також впливовим аспектом боротьби з гендерною нерівністю. Це включає прийняття законодавства, яке захищає права жінок, а також політики, що особливо спрямовані на підвищення участі жінок у політиці, включаючи квоти або цілі щодо жіночого представництва.

Зміна культурних установок, робота з медіа, освітою та громадськістю щодо зміни стереотипів і уявлень про ролі гендерів у політиці сприяють подоланню гендерної нерівності. Важливо пропагувати рівноправність та підтримувати позитивні моделі жіночих лідерів.

Також необхідно забезпечувати фінансову та організаційну підтримку жіночих кандидатів. Це може включати створення фондів для фінансування політичних кампаній жінок, тренінги з лідерства та політичного менторства. Важливо й забезпечення доступу до політичної освіти та тренінгів для жінок, щоб підвищити рівень їхніх навичок управління, спілкування та лідерства. Ці

шляхи можуть сприяти подоланню гендерної нерівності в політиці та сприяти більш рівноправному представництву жінок у прийнятті політичних рішень.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р., № 2866. *ВВР України*. 2005. № 52. Ст. 561.
2. Гендер для медій. Підручник. За ред. М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманої. Київ : Критика, 2017. 222 с.
3. Левченко К. Б. Гендерна політика в Україні: визначення, формування, управління: монографія / К. Б. Левченко. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 344 с.

САЧКО Я.,

здобувач вищої освіти II курсу

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

ГАЛЕНКО Ю.,

викладач кафедри українознавства та іноземних мов

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

(м. Дніпро, Україна)

POLICY OF THE EUROPEAN UNION ON PROMOTING THE DEVELOPMENT OF GENDER EQUALITY

Strategic planning of gender policy in providing gender equality is an important aspect in achieving equality between women and men. Creating a high-quality strategy requires experience and expertise, including data collection and processing, setting priorities and evaluating the effectiveness of already developed strategies. The European Union, in particular the Commission on Gender Equality and Monitoring its Progress, is highly experienced in strategic planning in terms of achieving gender equality goals. Review and analysis of this experience can be of substantial assistance to Ukraine in improving approaches and practices for developing strategies in this area.

On March 5, 2020, the European Commission approved the Gender Equality Strategy 2020-2025. This document defines the principles of the European Union's

gender policy. The purpose of the Strategy is to overcome inequality, encourage redistribution of powers, influence and resources in a fair and equal manner, promote justice and create equal opportunities [2]. The EU Strategy 2020-2025 provides for a broader list of goals, which should be understood as the main challenges that exist in the EU, including issues of ecology, digital transformation and demographic changes that have a gender aspect as follows:

1. More and more jobs are becoming of digital nature, and there is an urgent need to ensure equal access for both men and women to economic opportunities and quality of working conditions in the digital economy.

2. Demographic changes in the context of increasing life expectancy (women tend to live longer than men on average and therefore they make up the majority of older generation) pose a challenge in the form of possible gender and age discrimination at the workplace.

3. Problems of equal pension provision and, in general, the impact of gender pay gaps on the achievement of sustainable development.

4. The issue of including gender expertise in the formation of EU policies and processes is important for achieving gender equality.

5. The collection and analysis of data taking into account gender and age indicators is of crucial importance for the study of gender issues, as well as for the development and implementation of policies adapted to the specific needs of different groups of citizens [4].

This above mentioned Strategy is based on the experience and conclusions of the previously adopted edition “Strategic Engagement for Gender Equality 2016-2019 (SEGE)”. This document was the predecessor of the EU Strategy 2020-2025. Among the main objectives that were in focus of SEGE the following can be defined:

1. Issues of employment and equal pay, including overcoming the gender gap.

2. Participation of women in decision-making, in particular by increasing the number of women in senior and middle management in the Commission.

3. The issue of overcoming gender-based violence, which included the need for all member states to sign and ratify the Istanbul Convention.

4. Advocating for equal opportunities by promoting equality around the world.

The European Consensus on Development is a key document in the field of promoting the development of gender equality in the EU [3]. The consensus determines common values, goals, principles and obligations that the European Commission and the EU member states shall fulfil within the framework of policy promotion [1].

The European Consensus on Development is a joint statement of the EU member states, the Council of Europe and the European Parliaments of the European Commission regarding the EU policy promotion and development. This statement reflects a commitment to the principles of improving the effectiveness of aid and calls for greater coordination and harmonization. In the context of cooperation development, the European consensus recognized the achievement of gender equality as a separate goal derived from the three main principles of the EU cooperation (poverty reduction, democratic values as well as national development).

Strong commitment to gender issues in the Consensus is expressed, in particular, in the following statements:

Paragraph 11 emphasizes that “Women’s empowerment being the key to development and gender equality must become a central part of all program strategies”;

Paragraph 13 declares gender equality as a common value that should be promoted via dialogue and through partnership of the EU with other countries;

Paragraph 19 highlights that “Promotion of gender equality and women’s rights is one of the basic human rights and social justice issues necessary to achieve the Millennium Development Goals (MDGs) and the Beijing Platform for Action. As a result, the EU introduces a powerful gender component to its programs and practices relations with developing countries”.

In paragraph 92, gender inequality is qualified as the main cause of severe conflicts. Moreover, gender inequality is mentioned in paragraphs 93-96 of the “Development of human resources” section, paragraph 97 of the “Social cohesion and employment” section, paragraph 101 on the need to integrate a gender approach to all areas of activity of the Community, while paragraph 104 is directly devoted to gender equality and emphasizes “the equality of men and women and the active involvement of both genders in all aspects of social development is the principle condition for poverty reduction. Gender issues should be resolved in close relationship with the eradication of poverty, economic growth and be integrated into all aspects of cooperation”.

Since Ukraine is in the process of integration with the European Union, all European values, including gender equality, shall be respected at the national level already now. Official documents of the EU will be signed, adopted and ratified with time, but the process of accepting these values is of gradual nature, thus, the principle ones have already been perceived at the state level due to the direction of development chosen by the Ukrainian nation.

References:

1. European consensus on development. International Cooperation and Development. URL : https://ec.europa.eu/europeaid/policies/european-development-policy/european-consensus-development_en. (дата звернення: 17.05.2023).
2. Gender equality strategy. Achievements and key areas for action. URL : https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_en#gender-equality-strategy-2020-2025. (дата звернення: 17.05.2023).
3. Partnership on Gender Equality for Development and Peace. URL : http://www.gendermatters.eu/resources_documents/UserFiles/File/Resourse/EPA%20policy%20paper.pdf.72. (дата звернення: 17.05.2023).
4. The road to equality: the Gender Equality Strategy of the European Union 2020-2025 (part 1). URL : <https://jurfem.com.ua/shlyah-do-rivnosti-strategia-gendernoi-rivnosti-2025-ch-1>. (дата звернення: 17.05.2023).

СОБИЛЬСЬКИЙ Д.,

здобувач вищої освіти II курсу

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

ГАЛЕНКО Ю.,

викладач кафедри українознавства та іноземних мов

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

(м. Дніпро, Україна)

GENDER (IN) EQUALITY IN THE EASTERN WORLD

Many people perceived the victory of a woman in the presidential elections in the Republic of Korea as a triumph of the idea of gender equality in a country with Confucian traditions. This is a serious exaggeration, although partly justified.

In recent decades, South Korean society has undergone major changes, and the position of women has improved markedly. Today, women make up 16% of members of the Korean parliament. Moreover, a woman was the country's prime minister in 2006-2007.

Such changes are not limited with politics. Since 2008, the share of women studying at the universities after school has exceeded the indicator for men. In

2010, more than 80% of all high school graduates entered higher educational institutions, while 20 years ago no more than 30% of high school graduates went to higher educational institutions.

The attitude towards women at work has also changed. Gone are the days when a married Korean woman could only be a housewife. Women now work, build their professional career, sometimes doing things traditionally considered to be “male”.

However, this does not mean that Park Chung Hee’s election as president was a triumph for Korean feminism. Modern South Korea is not at all similar to, for example, Australia, in which the gender of the head of executive power does not concern anyone at all. High politics in the Republic of Korea remains almost exclusively “male” occupation. Few female parliamentarians enjoy significant influence within their parties. In Korean political leadership, as well as in the upper echelons of Korean business, women play secondary roles.

The the selection of Park Chung Hee was marked mainly with her background. She is the daughter of General Park Chung Hee, the president of Korea in 1961-1979. For many Koreans, he is the organizer of the Korean economic miracle, a person who brought Korea out of age-old poverty within a short period of time. For others, he is a brutal dictator who mercilessly suppressed the labor movement and democratic opposition. Controversy about Park Chung Hee will continue for a long time, but it is clear that Park Chung Hee’s success is due to her background.

Gender inequality is the situation when women and men are not actually equal in their rights, opportunities and statements about them due to sexism. Women are better represented for people in rich areas, including security, lighting, opportunities in the labor market, politics, pay for equal work (gender-based pay), and also suffer from gender-based violence (violence against women).

Gender inequality is evident in gender roles and is caused by gender stereotypes. Systems of genders, which stand in different communities, are often dichotomous and hierarchical. Gender inequality grows out of social divisions, both empirically grounded and socially constructed.

Fighting against gender inequality in the first soil of feminist turmoil, on the contrary, significant international arguments and gender policies of the powers and unity are directed at it.

Another example was Benazir Bhutto, President of Pakistan in 1988-1990 and 1993-1996. She was also democratically elected to her post, even though Pakistan is the country, where political rights of women are even tougher than in the Republic of Korea. Mrs. President’s dad was also one of the popular presidents

of Pakistan, wanting to win through his daughter's figure and being known for his unkindness. In this rank, the face of Park Geun-hye can be seen in two ways. From one side, it can be treated as a success of Korean women in the struggle for real equality. On the other hand, it fits into the tradition of family politics, not the feminism.

References:

1. Daily diagram: Gender and equality. *The Economist*.
2. Gender Gap in STEM (infographics).
3. Ricardo Hausmann, Harvard University, Laura D. Tyson, University of California, Berkeley, Saadia Zahidi, World Economic Forum, Editors (2009). The Global Gender Gap Report 2009. World Economic Forum, Geneva, Switzerland.
4. Shareable Infographics. Global Gender Gap Report, 2018.

ТЮТИНА А.,

здобувач вищої освіти

Луганського навчально-науково інституту імені Е. О. Дідоренка

Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

ЗАГОРУЙ Л.,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри правосуддя

загальноінститутських кафедр

Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка

Донецького державного університету внутрішніх справ

(м. Івано-Франківськ, Україна)

РОЛЬ БАТЬКІВ У ПІДТРИМЦІ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ДІТЕЙ

Питання про роль батьків у підтримці ґендерної рівності дітей є актуальним, оскільки зміна стереотипних уявлень про відмінності між чоловіком та жінкою вимагає спільних зусиль як з боку суспільства, так і сім'ї.

У процесі еволюції сім'я стала основним соціальним інститутом, що допомагає утримувати стійкі соціальні системи, зберігати та передавати традиції, звичаї. Відтак, виховання дитини є невід'ємною частиною сімейного життя, яке потребує максимальної мобілізації внутрішніх ресурсів батьків для надання дитині необхідного рівня турботи, що забезпечить його

самореалізацію на здоровій фізичній та духовній основі [1, с. 20]. Однак, відомо, що чоловіки та жінки мають базові відмінності в поведінці, що призводить до розбіжностей у вихованні дітей, наприклад: жінка, як правило, більше приділяє уваги, переживає та відповідальніше відноситися до виховання дітей, у чоловіків можуть бути більш сурові методи виховання, особливо по відношенню до сина (хоча це спірні питання). Водночас, результати емпіричного дослідження свідчать про те, що уявлення чоловіків про своїх дітей релевантні уявленням дітей про самих себе; інакше кажучи, чоловіки меншою мірою, аніж жінки, схильні до стереотипізації дитячих образів. Слід зазначити, що чоловікам також притаманний вищий рівень гендерної вибірковості: на відміну від жінок, чоловіки, як правило, чітко диференціюють образи сина та доньки [2].

Таким чином, проблема впливу батька та матері на виховання дітей має теоретичне і практичне значення, оскільки покращення взаємин між батьками та дітьми може позитивно вплинути на інститут сім'ї в умовах сучасного суспільства.

За останні десятиліття відбулися значні зміни в сімейних цінностях, ролях і статусі чоловіків і жінок, а також у забезпеченні гендерної рівності в усіх сферах життя та подоланні стереотипів, які раніше були непорушними і перешкоджали будь-яким змінам [2]. Незалежно від професії чи статусу людина не перестане бути жінкою або чоловіком (у традиційному розумінні, хоча сучасна медицина може творити дива, за бажанням клієнта), а відтак повинна мати системні знання (зокрема, щодо прав дитини, прав людини та громадянина, щодо особистих та майнових прав подружжя, прав батьків, тобто суб'єктів, які мають особливий правовий статус, щодо знань дитячої психології), а також навички (створення позитивного мікроклімату в сім'ї, вивчення потреб, підтримки, розуміння та інші, що допоможе в майбутньому бачити і вирішувати проблеми, які мають гендерну складову).

Отже, батьки виконують важливу роль у підтримці гендерної рівності дітей [3]. Об'єктивно це питання доцільно вивчати в різних напрямках, а мета може досягатися різними способами.

Науковці, які займаються дослідженнями в цій сфері, акцентують увагу на декількох способах, якими батьки можуть допомогти забезпечити гендерну рівність у сім'ї та сприяти розвитку позитивного ставлення до вказаного питання дітей. У систематизованому вигляді це може бути створення рівних умов для синів і дочок у питаннях освіти, розвитку, заохочення до взаємодії з дітьми іншої статі. У цьому контексті особливої уваги набуває виховання у дітей здатності до критичного мислення, поваги

до прав людей, адекватної самооцінки, що в результаті повинно забезпечити формування вільної особистості, яка буде доброзичливі взаємовідносини з іншими людьми. Пріоритетними виховними інститутами в даному випадку є сім'я і школа, оскільки ця взаємодія – засіб підвищення виховного потенціалу та педагогічної культури батьків.

Також підтримка гендерної рівності дітей може досягатися шляхом створення атмосфери відкритого діалогу в родині, де діти висловлюють свої погляди щодо питання про гендерну рівність (наприклад, маючи певний досвід спілкування в школі, на вулиці, у громадському транспорті), а батьки пояснюють, відповідають на запитання, у разі потреби спільно з дітьми шукають рішення на основі аналізу наявної інформації. Такий підхід, вважаємо, допоможе сформувати в дітей гендерно чутливе мислення та розуміння рівних прав і можливостей для всіх.

Окрім зазначеного, батьки мають шанс підтримувати гендерну рівність дітей на основі власних прикладів, зокрема, рівноправний розподіл сімейних обов'язків є підтвердженням прояву взаємної поваги, а гендерні ролі, у цілому, не повинні обмежувати можливості та амбіції членів сім'ї. Використання позитивних прикладів із життя, історії, літератури допоможе дітям зрозуміти, як гендерні стереотипи впливають на наше суспільство і як можна їх позбутися.

Вважаємо, що в широкому розумінні проблеми ми виходимо на рівень розвитку самоповаги та інтелігентності в дітей, що допоможе їм стати більш толерантними й поважати різні погляди, права людей за умови, що це фундаментальні цінності в сім'ї, а взаємовідносини між батьками та іншими членами родини – приклад для відповідного виховання.

Отже, сім'я забезпечує виникнення в дитини базового почуття безпеки, а батьки відіграють роль украй важливого для дитини джерела життєвого досвіду, причому діти навчаються в них певним способам поведінки, не тільки засвоюючи безпосередньо ці правила, а й спостерігаючи за наявними в батьків моделями, а от спілкування в родині дає змогу дитині в міру дорослішання формувати особисті погляди, норми поведінки, установки тощо.

Загальновідомо, що на виховання дитини суттєво впливають гендерні особливості батьків, тому окремою темою дослідження має бути виховання дітей в одностатевій сім'ї. Для оптимального розвитку дитини має значення наявність можливості взаємодії як із матір'ю, так і з батьком, починаючи з народження. У процесі виховання в цілому важливо, щоб батьки дотримувалися єдиних принципів, поглядів, стилю виховання щодо

взаємовідносин між дитиною та батьками, з урахуванням вікових та індивідуально-психологічних особливостей своєї дитини.

Список використаних джерел:

1. Основи конструктивного спілкування для батьків: вивчення навчальної дисципліни на практичних заняттях та під час виконання завдань самостійної роботи: навч.-метод. посіб. упоряд. Ж. М. Володченко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. 134 с.

2. Дударенко А. А. Роль батьків у процесі виховання дитини: гендерні аспекти. 2021. URL : <file:///C:/Users/User/Downloads/10304-Текст%20статті-20498-1-10-20210624.pdf>. (дата звернення: 25.05.2023).

3. Роль гендерного виховання у формуванні особистості школяра. 2021. URL : <https://www.mamalyha.com.ua/post/rol-gendernogo-vihovannya-u-formuvanni-osobistosti-shkolyara>. (дата звернення: 25.05.2023).

ХОМИЧ В.,

курсантка першого курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів поліції
Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

БОЖОК С.,

старший викладач кафедри поліцейської діяльності
факультету підготовки фахівців для підрозділів поліції
Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПИТАНЬ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Правовою основою або підґрунтям діяльності Національної поліції у сфері реалізації прав та питань ґендерної рівності є перелік нормативно-правових документів. Розглянемо основоположні, до яких належать:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року.

2. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року.

3. Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року.

4. Методичні рекомендації з інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору Безпеки й Оборони України.

5. Про затвердження Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки.

6. План заходів Міністерства внутрішніх справ України з реалізації Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року.

7. Конвенція ООН про права жінок від 3 вересня 1981 року

8. Стамбульська Конвенція від 11.05.2011 року, ратифікована Україною 20 червня 2022 року (Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами).

Розпочнемо зі статті 24 Конституції України, яка визначила основи щодо рівності конституційних прав всіх громадян, отже, таким чином встановила гарантії та вимоги щодо дотримання гендерної рівності [1]. Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» визначив принципи державної політики задля забезпечення рівноправного положення чоловіків та жінок. Водночас, цей закон запровадив початок діяльності щодо утвердження основ гендерної рівності в Україні [2]. Наступним кроком стало прийняття Україною Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» [3]. Формування нових підходів до сприйняття поняття гендерної рівності передбачає відповідальне ставлення та переосмислення існуючих принципів поділу професій на «чоловічі» та «жіночі». Нові виклики, пов'язані з подоланням російської військової агресії суттєво змінили наші погляди на ці питання. Вочевидь, наявність жінок у війську та правоохоронних підрозділах, які зазвичай традиційно вважалися виключно «чоловічою справою», є важливою запорукою зміцнення України та збалансованості у прийнятті державних рішень. У нелегких умовах російської збройної агресії Україною зроблені важливі кроки щодо ефективного запровадження Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки. Мир. Безпека». Результатами запровадження цього міжнародного документу стали системні успіхи в реалізації *Національного плану дій* щодо її реалізації:

- по-перше, жінки проходять військову службу у Збройних Силах України нарівні з чоловіками, у тому числі на офіцерських посадах;

- по-друге, суттєво збільшилася кількість посад, на які сьогодні дозволяється призначати військовослужбовців-жінок;

- по-третє, забезпечено рівний доступ до військових звань;
- по-четверте, відкрито доступ дівчат до отримання військової освіти усіх рівнів, у тому числі у військових та військово-морських ліцєях;
- по-п'яте, поступово розвивається і зміцнюється інститут гендерних радників та гендерних контактних осіб у Збройних Силах України та структурах Міністерства внутрішніх справ України [3].

Які ж можливості відкриває вирішення питань щодо гендерної рівності у правоохоронних органах, зокрема органах Національної поліції України? Головними серед них, на нашу думку, є: подолання гендерних стереотипів, від яких потерпають і жінки і чоловіки; створення кращих умов рівноваги між та професійним та сімейним життям; підвищення довіри до Національної поліції, Національної гвардії, Служби Безпеки та інших правоохоронних органів; розробка на державному рівні Плану дій, який зможе забезпечити професійну підготовку необхідних кадрів з урахуванням принципу гендерної рівності.

Повертаючись до правових основ, які регламентують гендерні питання необхідно зазначити, що Конституція України *гарантує рівність чоловіків і жінок* у всіх галузях [1]!

Окрім того, Україна також приєдналася до всіх основних міжнародних зобов'язань щодо гендерної рівності та прав жінок і чоловіків – Загальної декларації прав людини 1948 року, Конвенції про політичні права жінок 1952 року, Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року, Віденської Конвенції про право міжнародних договорів 1969 року та інших договорів [8].

За висновками фахівців, які запроваджують механізми гендерної політики в наше життя, безумовно ефективним кроком у цьому напрямку стало прийняття Закону «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»[3]. Тому з впевненістю можна зазначити, що зміни в цьому напрямі дійсно відбуваються і вони є важливою умовою для усунення перешкод на шляху до досягнення гендерної рівності. Досить часто ці перешкоди спричинені поширеними гендерними стереотипами про жіночі та чоловічі ролі. На жаль, ці стереотипи не тільки формують уявлення, але й впливають на життя кожного, оскільки дуже часто мають вирішальне значення для реалізації громадянами своїх законних прав. Позитивним моментом стало суттєве збільшення чисельності жінок у Збройних Силах України та правоохоронних органах, а також їх активна участь у захисті України від збройної агресії та підтримці і захисті цивільного населення, яке постраждало від бойових дій. Однак, залишаються випадки переваги

патріархальних стереотипів щодо несення військової служби, служби в органах Національної поліції та інших правоохоронних органах. Необхідно пам'ятати, що побудова міцної держави та демократичного суспільства залежить від їх подолання, тобто зміни усталених поглядів на професійну приналежність відповідно до таких критеріїв – статі, віку, віросповідання, національності, соціального чи матеріального стану, тощо.

Отже, успішне забезпечення принципу гендерної рівності у всіх сферах нашого життя, усунення гендерної дискримінації залежить від розуміння проблеми, постійної гендерної просвіти, знання міжнародних стандартів, нормативно-правової бази, наявних успішних прикладів з досягнення гендерної рівності, та розвитку гендерної культури взагалі [5].

Підсумковим результатом в реалізації ефективної гендерної політики має стати реальна рівність прав жінок і чоловіків, а також можливість їх реалізації. Тобто, усі чоловіки та жінки повинні мати однаковий суспільний статус, рівні можливості для участі в політичній, економічній та соціальній сфері. Зокрема, це стосується також проходження служби жінками в правоохоронних органах. Зазначені можливості забезпечать реальний добробут кожного громадянина незалежно від статі, та вищий рівень розвиток всього суспільства, оскільки вони дають можливість економічного зростання. Зрозуміло, що різні можливості на ринку праці, а також різні результати діяльності як чоловіків, так і жінок, формують передумови для гендерної нерівності у суспільстві. А на противагу цьому, створення рівних можливостей для самореалізації незалежно від статі, віку, національності дає можливість для розвитку демократичної, економічно розвинутої та стабільної країни. У підсумку необхідно зазначити, що гендерна рівність є також важливою складовою ефективного реформування, як органів Національної поліції, так і сектору безпеки й оборони України, оскільки, за міжнародними стандартами НАТО, присутність жінок у цих державних органах є необхідною умовою(!).

Таким чином, досягнувши позитивних результатів по реалізації правових основ гендерної рівності, можна зазначити, що сучасне законодавче забезпечення питань гендерної рівності в Україні та фактичні можливості її реалізації є важливим та необхідним кроком у запровадженні Європейських стандартів в цьому напрямі. Також, необхідно зауважити, що запорука успішної життєдіяльності та майбутнього розвитку суспільства – це реальна можливість рівноправного доступу всіх громадян до активної участі в житті сучасного суспільства. Основними елементами, на які слід звернути увагу при подальшому впровадженню гендерної політики,

виступають: однакові для чоловіків та жінок можливості отримання освіти, робочого місця та належної заробітної плати, а також справедливі умови для професійного зростання чоловіків і жінок в усіх сферах життя.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>. (дата звернення: 15.05. 2023)

2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2866-15>. (дата звернення: 15.05.2023).

3. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року: Розпорядження КМУ від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.05. 2023).

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Конвенція, Міжнародний документ № 995_207 від 18.12.1979 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text. (дата звернення 15.05.2023).

5. Права жінок та гендерна рівність. URL : https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_9_cory.pdf. (дата звернення :15.05.2023).

6. Методичні рекомендації з інтеграції гендерних підходів в систему підготовки фахівців для сектору Безпеки і Оборони України [Електронний ресурс] URL : https://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/2_viddilu/vvr/01_metodichni_rekomendaciyi_z_integraciyi_gendernih_pidhodiv_v_sistemu_pidgotovki_fahivciv_dlya_sektoru_bezpeki_i_oboroni_ukrayini.pdf. (дата звернення: 15. 05.20 23).

7. Про політичні права жінок: Конвенція ООН від 1953 року URL : <https://ips.ligazakon.net/document/MU53K02U>. (дата звернення: 15.05.2023).

ЧУГУЄНКО К.,
здобувач вищої освіти
Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
ЗАГОРУЙ І.,
к. і. н., доцент, доцент кафедри правосуддя
загальноінститутських кафедр
Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Гендерна політика спрямована на забезпечення рівноправ'я і безпеки для всіх гендерних груп.

Домашнє насильство є серйозною проблемою, оскільки стосується людей будь-якої статі. Отже, питання протидії домашньому насильству є актуальним із різних причин. По-перше, це пов'язано з порушенням прав людини, зокрема, таких фундаментальних прав як права на свободу та особисту недоторканність, права на життя, заборона катувань та іншими. По-друге, домашнє насильство визнано в міжнародних документах як вид порушення прав людини (Конвенції ООН та Декларація про усунення насильства проти жінок, Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) та ін.).

Жертвами домашнього насильства можуть бути не тільки жінки, як за звичай сприймає суспільство, але й діти, чоловіки та інші члени сім'ї.

Таким чином, держава визнала права жінок як права людини, відповідно, на органи влади покладається обов'язок забезпечити належний захист від домашнього насильства [1, с. 26]. Дане питання особливо загострюється в умовах введення воєнного стану, оскільки суттєво погіршується соціальна, економічна та психологічна ситуація в країні, що збільшує напругу в сім'ї та сприяє виникненню конфліктів.

Основним нормативно-правовим актом в Україні, який регулює спірні правовідносини у цій сфері, є Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі – Закон про домашнє насильство) [2]. Закон

визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у цій сфері, які спрямовані на захист прав та інтересів осіб, постраждалих від такого насильства. Одним із напрямів реалізації державної політики в цій сфері є своєчасне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності із застосуванням цивільно-правових, кримінально-правових та адміністративно-правових засобів захисту прав постраждалих.

Чинним законодавством, як зазначено в науковій літературі, також передбачені спеціальні засоби захисту, які спрямовані як на гарантування безпеки постраждалої особи, так і на зміну насильницької поведінки кривдника, формування в нього нової, неагресивної психологічної моделі поведінки у приватних стосунках [1, с. 175]. Варто вказати й те, що засобом захисту визнається терміновий заборонний припис стосовно кривдника, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України (п. 16 ч. 1 ст. 1 Закону про домашнє насильства), профілактичний облік кривдника (п. 13 ч. 1 ст. 1 Закону про домашнє насильства), обмежувальний припис стосовно кривдника, який встановлюється в судовому порядку, відповідно до ст. 350-1 – 350-8 ЦПК України та інші засоби.

На думку науковців, з якою ми погоджуємося, указані засоби захисту не є покаранням для кривдника, але за їх невиконання особа може бути притягнена до адміністративної чи кримінальної відповідальності [1, с. 176].

До того ж звернемо увагу на обмежувальний припис щодо кривдника. Згідно із Законом про домашнє насильство, видача обмежувального припису є одним із заходів впливу на кривдника, який може бути застосований тільки в інтересах постраждалих осіб та за наявності певних факторів і ризиків [3].

Під час вирішення питання про наявність підстав для видачі обмежувального припису, суд повинен враховувати характер та форми домашнього насильства, яким піддавався заявник, а також оцінювати ризики продовження в майбутньому будь-якого прояву домашнього насильства. Таким чином, суд враховує всі обставини справи, оцінює ризики, щоб прийняти правильне та обґрунтоване рішення. Згідно з п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону про домашнє насильство, оцінка ризиків – це оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи. Застосування даного заходу може допомогти захистити постраждалих від подальшого насильства та запобігти його повторенню.

Рішення суду про видачу обмежувального припису підлягає негайному виконанню, і його оскарження не зупиняє його виконання. Це означає, що якщо суд видає обмежувальний припис, то його треба негайно виконувати, навіть якщо це рішення оскаржується [3].

Таким чином, при зверненні до суду слід враховувати, що обмежувальний припис має чітко визначений характер, мету і не може застосовуватися як інструмент маніпулювання у вирішенні конфліктів або іншого спору. З урахуванням цього важливо вміти відрізнити насильство від конфліктних ситуацій, спорів, що виникають у кожній сім'ї та не становлять загрози подальшому розвитку здорових стосунків. Очевидно, насильство є результатом свідомих дій кривдника, з властивою йому агресією й бажанням завдати шкоди, а не прагненням розв'язати конфліктну ситуацію [4].

Варто зауважити, що в умовах воєнного стану протидія домашньому насильству ускладнюється надзвичайними умовами та потребує комплексного підходу з метою забезпечення захисту жертв насильства та зменшення кількості випадків економічного, фізичного, сексуального та психологічного насильства.

Факт насильство у сім'ї може мати серйозні негативні наслідки для фізичного та психічного здоров'я потерпілої особи, тому невжиття своєчасних заходів реагування на їх виявлення, стає причиною подальшої шкоди постраждалої особи.

Підсумовуючи, зазначимо, що держава, дотримуючись ідей і вимог міжнародних стандартів та зобов'язань у галузі прав людини, повинна будувати стратегію боротьби з домашнім насильством в різних напрямках, зокрема:

- у правотворчій діяльності (законодавчий захист): держава приймає та удосконалює закони, які запобігають домашньому насильству та передбачають протидію дискримінації за гендерною ознакою;

- правозастосовчій діяльності, наприклад, соціальної підтримки для жертв домашнього насильства, тобто забезпечення доступу до соціальних послуг і підтримка жертв шляхом створення притулків, консультативної та психологічної підтримки, надання правової допомоги. Можливо, це допоможе жертвам вийти з депресивного стану й почати нове життя;

- у превентивній діяльності, для прикладу, здійснення профілактики та освіти, зокрема, навчальні тренінги, семінари тощо, які спрямовані на підвищення свідомості щодо прав і гендерних ролей, формування здорових стосунків та ненасильницького спілкування тощо.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / А. Б. Блага, О. С. Тунтула, О. О. Кочемировська ; за заг. ред. А. Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>. (дата звернення: 20.05.2023).
3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 01 вересня 2021 року у справі № 524/992/20 (провадження № 61-16817св20). URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99459344> (дата звернення: 20.05.2023)/
4. Єрмоленко Л. Аналіз судової практики у справах щодо видачі обмежувального припису (психологічне та економічне насильство). URL : <https://www.hsa.org.ua>. (дата звернення: 20.05.2023).

РЕЗОЛЮЦІЯ

Всеукраїнського науково-практичного круглого столу «Діяльність Національної поліції України та інших інституцій у сфері забезпечення гендерної рівності»,

що відбувся 31 травня 2023 року на базі Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ (м. Івано-Франківськ, Україна).

У межах науково-практичного заходу обговорювалися питання щодо: правового забезпечення гендерної рівності в Україні; механізму забезпечення гендерної рівності в Україні; сучасного стану та перспектив розвитку системи запобігання та протидії домашньому насильству за ознаками статі в умовах глобальних викликів сьогодення; діяльності інститутів громадянського суспільства у сфері запобігання гендерно зумовленого насильства; особливостей захисту прав потерпілих від гендерно зумовленого насильства.

Спікери круглого столу виступили з доповідями:

Поточний стан та превентивні заходи щодо протидії та запобігання домашньому насильству в Івано-Франківській територіальній громаді (Бабецька-Гусева О. – начальниця відділу зв'язків із громадськістю Управління патрульної поліції в Івано-Франківській області);

Гендерна рівність у воєнний час та в розрізі Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» (Вишневецька Н. – Голова Громадської організації «Д.О.М. 48.24»);

Сучасний стан та перспективи розвитку системи запобігання та протидії домашньому насильству за ознаками статі в умовах глобальних викликів сьогодення (Жученя В. С. – Представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Кіровоградській області);

Особливості характеристики потерпілих від ГЗН, процесуальні аспекти роботи з потерпілими від торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації у кримінальних провадженнях за ст. 149 КК України (Мнишенко Є. – Представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Івано-Франківській області);

Діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у сфері забезпечення гендерної рівності (Непийвода Л. – Головний спеціаліст Відділу сприяння роботі регіональних представництв Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини);

Роль психологічної допомоги у становленні системи запобігання та протидії домашньому насильству за ознаками статі в умовах глобальних викликів сьогодення (Серденько В. – Директор Івано-Франківського обласного центру соціально-психологічної реабілітації дітей; засновник Центру психологічної допомоги дітям «СЕРДЕНЬКО»);

Особливості справ пов'язаних із домашнім насильством за участі військовослужбовців (Федькович Г. – голова Громадської організації «Центр Жіночі Перспективи»).

За результатами дискусії щодо доповідей спікерів та пропонованих до обговорення питань, учасниками круглого столу було сформульовано висновки та практичні рекомендації, зокрема визначено:

– потребу законодавчого врегулювання питання притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення дискримінаційних дій, що сприятиме забезпеченню ефективного захисту від дискримінації та зміцнення спроможності відповідальних органів у сфері антидискримінаційної політики. Адже, сьогодні тільки статтею 161 ККУ передбачена кримінальна відповідальність за порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками;

– необхідність приведення у відповідність до викликів сьогодення механізми взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та

протидії домашньому насильству і торгівлі людьми, системи функціонування спеціалізованих служб підтримки для осіб, які постраждали від домашнього насильства, у тому числі на деокупованих територіях України, а також процедура встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми;

- потребу доступності психологічної допомоги потерпілим від ґендерно зумовленого насильства на кшталт діючої первинної та вторинної правової допомоги;

- включення в освітній процес Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка навчання з методики прикладної драми в рамках позитивної профілактики та зменшення проявів домашнього насильства.

Учасники Всеукраїнського науково-практичного круглого столу «Діяльність Національної поліції України та інших інституцій у сфері забезпечення ґендерної рівності» декларують доцільність видання збірника праць за результатами обговорення проблемних питань та за підтримки оргкомітету конференції, ректорату Донецького державного університету внутрішніх справ.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА
ІНШИХ ІНСТИТУЦІЙ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ**

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО КРУГЛОГО СТОЛУ**

31 ТРАВНЯ 2023 РОКУ

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК